

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΕΥΠ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

***«ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΤΕΙ
ΚΡΗΤΗΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΣΕΥΠ ΚΑΙ ΣΤΕΦ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΕΚΤΟΣ ΓΑΜΟΥ»***

ΟΜΑΔΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ΣΤΕΦΑΝΗ

ΦΩΤΙΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΕΠΟΠΤΡΙΑ: ΣΗΦΑΚΗ ΑΣΠΑΣΙΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2010

Ευχαριστίες,

Ευχαριστούμε την καθηγήτριά μας κα Σηφάκη Ασπασία για την πολύτιμη βοήθεια και την άψογη συνεργασία που είχαμε μαζί της. Ευχαριστούμε επίσης το τον Σύλλογο Μονογονεϊκής Οικογένειας και Φίλων στην Κύπρο. Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους γονείς μας για την κατανόησή τους και την στήριξη που μας πρόσφεραν καθ' όλη την διάρκεια της εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ	
1.1. Η Οικογένεια ως θεσμός και οι αλλαγές του θεσμού με την πάροδο του χρόνου.....	8
1.2. Μονογονεϊκή οικογένεια και ανύπαντρη μητέρα.....	13
1.3. Μορφές Άγαμης Μητρότητας.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕ ΑΡΧΗΓΟ ΤΗΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ	
2.1. Ο κοινωνικός αποκλεισμός της ανύπαντρης μητέρας και του παιδιού από την κοινωνία.....	20
2.2. Ο ρόλος του υποστηρικτικού δικτύου και άλλων σημαντικών ατόμων.....	23
2.3. Η συμμετοχή των ανύπανδρων μητέρων στην αγορά εργασίας.....	26
2.4. Μέτρα για την ένταξη στην αγορά εργασίας.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ Μ.Ο. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	
3.1. Ηθικές συναισθηματικές δυσκολίες όταν αρχηγός οικογένειας είναι η ανύπαντρη μητέρα.....	31
3.2. Η σχέση μητέρας παιδιού.....	34
3.3. Επιδράσεις από την απουσία του πατέρα.....	38
3.4. Επικοινωνία με τον πατέρα.....	42
3.5. Το παιδί της άγαμης μητέρας.....	45
3.5.1. Η προσαρμογή του παιδιού στο σχολείο.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΕΚΤΟΣ ΓΑΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
4.1. Νομοθετικό πλαίσιο.....	52
4.2. Η προστασία από το Κράτος προς την άγαμη μητέρα και το παιδί της.....	54
4.3. Τα κέντρα στήριξης που υπάρχουν στην Ελλάδα.....	56
4.4. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στην εργασία με μονογονεϊκή οικογένεια.....	60

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1.	Εισαγωγή.....	65
5.2.	Σκοπός –Ερευνητικά ερωτήματα.....	65
5.3.	Επιλογή δείγματος.....	66
5.4.	Κατασκευή ερευνητικού εργαλείου.....	66
5.4.1.	Θεματικές ενότητες Ερευνητικού Εργαλείου.....	67
5.4.2.	Διαδικασία χορήγησης ερευνητικού εργαλείου.....	69
5.4.3.	Κωδικοποίηση του ερευνητικού εργαλείου.....	69
5.5.	Στατιστική ανάλυση.....	69
5.6.	Δυσκολίες αποπεράτωσης της έρευνας και άρση τους.....	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1.	Ανάλυση - πίνακες συχνοτήτων	71
6.1.1.	Κοινωνικο - Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος.....	71
6.1.2.	Στάσεις – απόψεις για την Άγαμη μητέρα και το παιδί της.....	74
6.1.3.	Στάσεις - απόψεις για την απόκτηση παιδιού εκτός γάμου.....	79
6.1.4.	Γνώση για Κρατική Στήριξη.....	82
6.2.	Ανάλυση - συγκριτικοί πίνακες.....	85
6.2.1.	Συσχετίσεις των στάσεων & απόψεων των φοιτητών με το είδος της σχολής που φοιτούν.....	85
6.2.2.	Συσχετίσεις των στάσεων & απόψεων των φοιτητών με την ηλικία....	87
6.2.3.	Συσχετίσεις των στάσεων & απόψεων των φοιτητών με το φύλο.....	89

ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	91
------------------------------	----

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	96
----------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	98
-------------------	----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	101
----------------	-----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πτυχιακή αυτή θα σας δώσει μια νέα εικόνα, με την οπτική ματιά των φοιτητών που απευθύνεστε εσείς σε καθημερινή βάση από τα έδρανα σας. Θα αναλυθεί και ερευνηθεί το θέμα της άγαμης μητέρας και του εκτός γάμου παιδιού. Φοιτητές των τμημάτων ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ, εκφράζουν απόψεις προς το σύνολο αυτό μέσω κλειστού ερωτηματολογίου.

Αυτό που μας ώθησε στο θέμα της μονογονεϊκότητας αλλά πιο συγκεκριμένα στο θέμα της άγαμης μητέρας και του παιδιού εκτός γάμου είναι κυρίως η αύξηση της συχνότητας του φαινομένου αυτού με το πέρασμα των χρόνων. Επίσης επιλέξαμε στο δείγμα της έρευνας, τους φοιτητές ώστε να αναδειχθεί πώς η δική μας γενιά αντιμετωπίζει το συγκεκριμένο θέμα και αν συνεχίζει να απορρίπτεται τέτοια δομή οικογένειας ή αν οι προκαταλήψεις αυτές έχουν σιγά-σιγά εξαλειφθεί.

Η μελέτη αυτή σκοπό έχει να διερευνήσει τις απόψεις των νέων φοιτητών του ΤΕΙ για την άγαμη μητέρα ώστε να δούμε κατά πόσο ισχύει στη σύγχρονη κοινωνία ο κοινωνικός αποκλεισμός προς αυτή την ευπαθή ομάδα ανύπαντρων μητέρων καθώς επίσης και στο παιδί εκτός γάμου. Επίσης να συγκρίνει τις απόψεις φοιτητών του τμήματος ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ προς το φαινόμενο αυτό ώστε να ερευνηθεί αν υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις μεταξύ των δύο τμημάτων αφού η πρώτη λόγο της συγκεκριμένης εκπαίδευσης έχει περισσότερη επαφή με κοινωνικά θέματα.

Το σύγγραμμα αυτό χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια στα οποία θα αναπτύξουμε θεωρητικά το φαινόμενο της άγαμης μητέρας και του παιδιού εκτός γάμου. Στο δεύτερο μέρος θα αναλύσουμε την έρευνα που έχουμε κάνει στο θέμα αυτό και την συζήτηση.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται η εξέλιξη του θεσμού της οικογένειας και οι αλλαγές του με την πάροδο του χρόνου. Στη συνέχεια αναφέρεται η μονογονεϊκή οικογένεια και πιο συγκεκριμένα η οικογένεια της ανύπαντρης μητέρας. Οι μορφές της άγαμης μητρότητας που είναι η συνειδητή και η μη συνειδητή επιλογή μητρότητας αναλύονται παρακάτω λεπτομερέστερα. Επίσης περιγράφεται πώς αντιλαμβάνονται οι νέοι το θεσμό της οικογένειας σήμερα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα μπορούσαμε να δούμε την οπτική της κοινωνίας απέναντι στην άγαμη μητέρα καθώς και τον κοινωνικό αποκλεισμό που δέχεται. Για

να βοηθηθεί η άγαμη μητέρα να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες από τα παραπάνω χρειάζεται την βοήθεια του υποστηρικτικού δικτύου, που άλλοτε μπορεί να είναι οι οικογένεια, το φιλικό ή κοινωνικό περιβάλλον και το Κράτος. Η φτώχεια είναι το συνεπακόλουθο του κοινωνικού αποκλεισμού. Ποια μέτρα έχει πάρει το Κράτος για να βοηθήσει την άγαμη μητέρα; Ποιο το μέγεθος της φτώχειας στην ομάδα αυτή; Η συμμετοχή των άγαμων μητέρων στην αγορά εργασίας άρα μείωσης της φτώχειας είναι κάτι που θα αναλυθεί παρακάτω.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα ειπωθούν οι ηθικές, συναισθηματικές δυσκολίες όταν ο αρχηγός της οικογένειας είναι η ανύπαντρη μητέρα. Αναλύεται η σχέση μητέρας-παιδιού π.χ. σχέση εξάρτησης. Πώς αναπτύσσεται το παιδί της ανύπαντρης μητέρας ανάλογα της συμπεριφοράς της ίδιας. Η προσαρμογή του παιδιού στο σχολείο θεωρήθηκε ένα σημαντικό υποκεφάλαιο για τον λόγο ότι το σχολείο είναι βασικό στην κοινωνικοποίησή του. Στη συνέχεια αναπτύξαμε τις επιδράσεις από την απουσία του πατέρα καθώς την επικοινωνία του μαζί με το παιδί.

Στο τελευταίο θεωρητικό κεφάλαιο θα δούμε το θεσμικό πλαίσιο και τις πολιτικές για την άγαμη μητέρα και το παιδί εκτός γάμου. Τι προστασία προσφέρει το κράτος προς αυτή την ομάδα, το νομοθετικό πλαίσιο, την ηθική και συναισθηματική στήριξη της οικογένειας με ένα γονέα καθώς και τα κέντρα στήριξης, τέλος θα δούμε το ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργό.

Στο δεύτερο μέρος της πτυχιακής θα δούμε την μεθοδολογία της έρευνας, τα αποτελέσματα καθώς και την συζήτηση.

ΜΕΡΟΣ Α΄
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ

1.1 Η Οικογένεια ως θεσμός και οι αλλαγές του θεσμού με την πάροδο του χρόνου

Ο θεσμός της οικογένειας ως αντικείμενο μελέτης και έρευνας προκαλούσε πάντα το ενδιαφέρον στο πεδίο των επιστημών (κοινωνιολογίας, ψυχολογίας, ιστορίας, πολιτικής κ.λπ.), καθώς αποτελεί τον πρώτο μορφοποιητικό παράγοντα που διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στην πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική εξέλιξη του ατόμου, και επομένως ανάγεται σε θεμέλιο λίθο για την κοινωνία (Μπαμπάλης, 2005).

Η λέξη οικογένεια περιλαμβάνει δύο τουλάχιστον άτομα: είτε ένα ζευγάρι, παντρεμένο ή όχι, με ή χωρίς παιδιά είτε ένα μόνο ενήλικα, με ένα ή περισσότερα παιδιά. Επίσης η οικογένεια ορίζεται ως η πρώτη κοινωνική ομάδα στην οποία μετέχει το παιδί. Στους κόλπους της μαθαίνει να ζει μαζί με άλλους ανθρώπους, ενώ ο χαρακτήρας της επιτρέπει την μεταβίβαση αξιών. Είναι ένας θεσμός που διέπεται από μία βασική αρχή και χαρακτηρίζεται από ορισμένους κανόνες. Η αρχή αυτή είναι η απαγόρευση της αιμομιξίας καθώς οι κανόνες είναι αυτοί που προσιδιάζουν στην οικογενειακή δομή, με την συγγένεια εξ αγχιστείας και την οικογένεια εξ αίματος, με τις οποίες ορίζεται η θέση του κάθε ατόμου στην οικογένεια (Γκαρμπάρ, Τεοντόρ, 1996). Νομικοί δεσμοί (λ.χ. η υιοθεσία) δημιουργούν επίσης οικογενειακές σχέσεις. Τα μέλη της οικογένειας μπορούν να ζουν κάτω από την ίδια στέγη ή όχι ανάλογα με τις ιστορικές και πολιτισμικές εξελίξεις.

Επίσης ο μονογαμικός χαρακτήρας (δεσμός ενός άνδρα και μιας γυναίκας) ή ο πολυγαμικός χαρακτήρας (δεσμός ενός άνδρα με περισσότερες γυναίκες) είναι άρρητα συνδεδεμένος με πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις και αξίες. Στις περιοχές με δυτικοευρωπαϊκές και χριστιανικές παραδόσεις η πολυγαμία δεν έχει νομική αναγνώριση (Ρήγα 2006).

Στις περισσότερες κοινωνίες καθώς και στη δική μας, η οικογένεια έχει κάποια κοινά βασικά χαρακτηριστικά που την διακρίνουν. Όπως για παράδειγμα ο κύκλος της ζωής μιας οικογένειας, ο οποίος διακρίνεται σε περιόδους ή στάδια, ξεκινώντας από το ζευγάρι και προχωρώντας στο γάμο και στη δημιουργία, της οικογένειας με τη γέννηση του παιδιού τους, την ανάπτυξη και ωρίμανσή του, την έξοδο του από την οικογένεια με τη δημιουργία της δικής του οικογένειας, και το ζευγάρι που μένει «μόνο» του και πάλι (Παπαϊωάννου, 2000).

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της σημερινής εποχής είναι η κρίση που παρατηρείται και ολοένα αυξάνει στο θεσμό της οικογένειας. Αυτή η κρίση της οικογένειας αναφέρεται στο γεγονός ότι σε όλες τις σύγχρονες κοινωνίες τα παραδοσιακά οικογενειακά σχήματα φαίνονται να απειλούνται αν όχι και να ανατρέπονται. Η κρίση αυτή θεωρείται ότι εκφράζεται με διάφορα φαινόμενα όπως είναι η αυξανόμενη συχνότητα διάλυσης της οικογένειας, η αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, η μείωση του αριθμού ανά οικογένεια και η δραματική μείωση τόσο της γεννητικότητας, η συρρίκνωση της οικογενειακής ομάδας, και οι μεταβολές της οικογενειακής δομής λόγω των μεταβολών των ρόλων των φύλων και των γενεών.

Οι σπουδαιότεροι παράγοντες που συνετέλεσαν στη διεύρυνση του χάσματος μεταξύ της παραδοσιακής εικόνας για την οικογένεια, των παλιών οικογενειακών τύπων/στερεοτύπων, και της αντίστοιχης στη σύγχρονη πραγματικότητα αφορούν κυρίως στις κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές εξελίξεις και μεταρρυθμίσεις. Οι συχνοί πόλεμοι, οι διακηρύξεις για σεξουαλική απελευθέρωση, η εξάπλωση του φεμινιστικού κινήματος, η εξέλιξη της ιατρικής επιστήμης όσον αφορά στον γεννητικό και γενετήσιο έλεγχο, η ανάπτυξη του τουρισμού και των μέσων μαζικής επικοινωνίας, η αύξηση των μικτών γάμων, η αύξηση των πηγών απογοήτευσης και ανικανοποίητου, αποτελούν μερικούς από τους παράγοντες που οδήγησαν τον οικογενειακό θεσμό σε κρίση.

Τα νέα που μας έρχονται από τη σύγχρονη Ευρώπη ως προς την εξέλιξη των οικογενειακών δομών και του συστήματος της οικογενειακής οργάνωσης είναι θα λέγαμε δραματικά. Πάνω από το 40% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν ζει πλέον στο πλαίσιο του γνωστού παραδοσιακού οικογενειακού σχήματος. Κατά μέσο όρο, το 6% του πληθυσμού ζει σε μονογονεϊκές οικογένειες, ενώ το 10% ζει μόνο του, και το 28% των νέων κάτω των 30 χρόνων συμβιώνουν όντας ανύπαντροι. Εντός του τύπου της παραδοσιακής οικογένειας ζει ωστόσο ακόμη το 72%. Σημειώνεται πάντως σημαντική αύξηση στον αριθμό των παιδιών που γεννιούνται εκτός γάμου: το έτος 1997, το ένα στα τέσσερα παιδιά που γεννήθηκαν ήταν εκτός γάμου, όταν το 1980 τα παιδιά αυτά ήταν λιγότερα από το 10% (Ρήγα, 2006).

Έτσι όπως φαίνεται και πιο πάνω το νοικοκυριό που αποτελείται από ένα παντρεμένο ζευγάρι και παιδί/ά, παρόλο που είναι κυρίαρχο ως μοντέλο, δεν είναι ο μόνος τύπος νοικοκυριού. Υπάρχουν νοικοκυριά με ένα άτομο, άλλα που αποτελούνται από συντρόφους, με ή χωρίς παιδιά, που συμβιώνουν, από

μονογονεϊκές οικογένειες, από οικογένειες όπου ο ένας σύντροφος ζει με άλλον και τα παιδιά του/τους από προηγούμενο γάμο ή συμβίωση κ.ά. (Κογκίδου,1995).

Η οικογένεια στην Ελλάδα είναι φανερό ότι αλλάζει με γρήγορους ρυθμούς, ταλαντεύεται ανάμεσα στο «παλιό» που ήξερε και στο νέο που της είναι «ξένο» και την τρομάζει αλλά που συγχρόνως την «προκαλεί». Ένας ταχύρρυθμος μετασχηματισμός είναι σε ισχύ και η ρευστότητα στην ελληνική οικογένεια είναι εμφανέστατη. Στις μέρες μας η εκτεταμένη οικογένεια εξαφανίζεται με γρήγορους ρυθμούς. Τη θέση της παίρνει η πυρηνική οικογένεια: πατέρας, μητέρα, παιδί. Ο γάμος δεν αποτελεί πλέον την ένωση σε μία μεγαλύτερη ομάδα αλλά μια αυτάρκη, μικρή, νέα κοινωνική ομάδα με δικούς της κοινούς σκοπούς, με δικές της οικονομικές και ψυχολογικές ανάγκες και ικανότητα κάλυψής τους, προσφέροντας την αίσθηση της αυτάρκειας και της ασφάλειας, του «εμείς» σε σχέση με «τους άλλους». Στο βιβλίο της Χάρις Κατάκη «Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας» περιγράφεται η πορεία εξέλιξης και αλλαγής της ίδιας οικογένειας: ο παππούς στο χωριό θεωρεί ότι ο γάμος «είναι ο προορισμός του ανθρώπου». Ο γιος του που μένει σε κοντινή πόλη, υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι παντρεύονται «για να κάνουν παιδιά, να τα μεγαλώσουν, να τα μορφώσουν και να τα κάνουν χρήσιμους ανθρώπους στην κοινωνία». Ο εγγονός καθηγητής γυμνασίου που ζει στην πρωτεύουσα, είναι βέβαιος ότι «ο γάμος και τα παιδιά δεν μπορεί να αποτελούν βασικό στόχο. Αυτό που ενδιαφέρει είναι να δημιουργηθεί με το σύντροφο μία καλή σχέση που θα βασίζεται στην ισότητα, την ειλικρίνεια και την κατανόηση» (Παπαϊωάννου, 2000).

Έτσι και στην Ελλάδα έχουν δημιουργηθεί νέες μορφές οικογένειας όπως και στις άλλες χώρες: η μονογονεϊκή οικογένεια (οικογένεια με ένα γονέα συνήθως τη μητέρα), η άνευ γάμου συμβίωση με παιδιά, η διεθνική οικογένεια (γονείς από διαφορετική φυλή και θρησκεία), η ομοφυλοφιλική σχέση (με τελετή γάμου σε μερικές χώρες). Η Ελλάδα, όπως όλες οι σύγχρονες κοινωνίες σημειώνει αύξηση των διαφόρων νέων μορφών οικογένειας, αλλά ο αριθμός αύξησης είναι πολύ αργός σε σχέση με τη κατάσταση που επικρατεί στις άλλες χώρες (Ρήγα, 2006).

Τέλος να αναφέρουμε ότι οι μεταμορφώσεις του οικογενειακού θεσμού που παρατηρούνται τις τελευταίες δεκαετίες φαίνεται να έχουν επηρεάσει το ρυθμό της νεότητας. Παραδοσιακά ο γάμος σηματοδοτούσε την έναρξη της ενήλικης ζωής γιατί εξάλλου, γάμος και αναχώρηση από το πατρικό σπίτι πήγαιναν μαζί, θέτοντας τις βάσεις της αυτονομίας, απαραίτητο χαρακτηριστικό της ενήλικης ζωής. Σήμερα όμως ο γάμος δεν αποτελεί το καθοριστικότερο γεγονός για την είσοδο στην ενήλικη ζωή,

εφόσον κι άλλες μορφές ζωής έχουν αναπτυχθεί πριν το γάμο, όπως α) οι νέοι που μένουν μόνοι τους (χωρίς γάμο ή συμβίωση), β) οι νέοι που ζουν σε συμβίωση χωρίς γάμο.

Σχετικά με τη δημιουργία οικογένειας μέσω του γάμου διαπιστώνουμε ότι, παρ' όλες τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί στο ρόλο της γυναίκας και την άμβλυνση των διαφορών μεταξύ ανδρών και γυναικών, παραμένουν ακόμη διαφορετικές προσεγγίσεις στον τρόπο με τον οποίο τα δύο φύλα αντιμετωπίζουν το γάμο: τα αγόρια οφείλουν να αποκατασταθούν επαγγελματικά πριν δεσμευτούν σε γάμο, ενώ τα κορίτσια μπορούν ευκολότερα να περάσουν στην ενήλικη ζωή μέσω του γάμου, ακόμη και αν δεν έχουν αποκατασταθεί επαγγελματικά.

Η παράταση νεότητας μπορεί να εξηγηθεί επίσης και από την υπόθεση της κοινωνικοποίησης και της εκμάθησης των ρόλων των ενηλίκων. Πιο συγκεκριμένα μπορούμε να πούμε ότι περάσαμε σήμερα από το μοντέλο της ταύτισης στο μοντέλο του πειραματισμού. Το μοντέλο της ταύτισης χαρακτηρίζεται από τη διαδικασία μετάδοσης χωρίς αλλοιώσεις των κοινωνικών ρόλων και αξιών από τη μια γενιά στην άλλη. Αυτό το μοντέλο παύει να υπάρχει από την επίδραση της παράτασης της εκπαίδευσης, των κοινωνικο-επαγγελματικών αλλαγών και των προσδοκιών για κοινωνική αλλαγή και άνοδο. Οι νέοι σήμερα μπαίνουν σε διαδρομές ζωής πολύ διαφορετικές από εκείνες των γονιών τους (παράταση των σπουδών, καθυστέρηση του γάμου και της επαγγελματικής αποκατάστασης κ.λπ.). Οι νέοι λοιπόν οφείλουν να βρουν εκτός του οικογενειακού τους πλαισίου τα στοιχεία εκείνα που θα τους επιτρέψουν να κατασκευάσουν την ταυτότητά τους και την κοινωνική τους θέση. Ο Oliver Galland (1997) μιλάει για πειραματισμό διότι ο ορισμός του εαυτού και της ταυτότητας γίνεται προϊόν κατασκευής και λιγότερο κληρονομιάς. Αυτή λοιπόν η φάση του πειραματισμού και της αναζήτησης που γίνεται όλο και πιο μακρόχρονη, ευνοεί την παράταση της νεότητας και τη δημιουργία μιας καινούργιας ηλικιακής κατηγορίας.

Ένας άλλος παράγοντας που συμβάλλει στην ηλικιακή επιμήκυνση της νεότητας είναι αυτή της κοινωνικής νόρμας του να παραμείνουμε όσο το δυνατόν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα νέοι. Στις μελέτες του ο Francois Dubet (2001) παρατηρεί ότι πολλοί από τους νέους ηλικίας 21 ή 22 ετών οι οποίοι κατέχουν πτυχία που τους προσφέρουν σχετικά ικανοποιητικές επαγγελματικές προοπτικές, προτιμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους από το να ξεκινήσουν άμεσα μία ενεργή και ενήλικη

ζωή. Ουσιαστικά, αυτοί οι φοιτητές προτιμούν να παραμείνουν ακόμη νέοι για κάποια χρόνια.

Η ανάλυση των χαρακτηριστικών της νεότητας μας επιτρέπει να επισημάνουμε το σημαντικό ρόλο της οικογένειας. Η οικογένεια εκτός από τον κοινωνικοποιητικό ρόλο που επιτελεί από τα πρώτα χρόνια της ζωής του ατόμου, αποτελεί και παράγοντα συναισθηματικής και οικονομικής ασφάλειας για τους νέους. Κι ενώ στη περίοδο της εφηβείας παρατηρούνται συγκρούσεις, αμφισβήτηση των γονεϊκών προτύπων που ως κύριο στόχο έχουν την ανάπτυξη και κατασκευή της προσωπικής ταυτότητας, την ανεξαρτησία από το οικογενειακό περιβάλλον, παρατηρείται ότι η νεότητα παρατείνεται χρονικά και η εξάρτηση από την οικογένεια, οικονομικής και συναισθηματικής φύσης, παραμένει για αρκετά χρόνια μετά την εφηβεία. Στην επικράτηση αυτής της πραγματικότητας έχει συμβάλει επίσης η στάση και η συμπεριφορά των γονέων απέναντι στους νέους έφηβους και νέους ενήλικες, όπως και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου (Ρήγα, 2006).

1.2 Μονογονεϊκή οικογένεια και ανύπαντρη μητέρα

Στην προσπάθεια να προσεγγιστεί το περιεχόμενο του όρου, παρατηρείται ότι δεν υπάρχει διεθνώς ένας αποδεκτός ορισμός για τη μονογονεϊκότητα, ούτε καμία χώρα έχει έναν επίσημο ορισμό. Οι όψεις της μονογονεϊκότητας που περιγράφονται και συνεπώς οι ορισμοί της που γενικά αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία ποικίλουν ανάλογα με τη φύση της μελέτης (κοινωνική, ψυχολογική, οικονομική, κ.λπ.). Η Έκθεση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1989) ορίζει ως Μ.Ο. την οικογένεια στην οποία ένας γονέας χωρίς σύζυγο ή σύντροφο, αλλά ίσως μαζί με άλλα άτομα (π.χ. τους γονείς του/της), ζει με τουλάχιστον ένα ανύπαντρο παιδί εξαρτώμενο από αυτόν.

Οι τρεις βασικές συνιστώσες του παραπάνω ορισμού είναι:

- ✓ Η οικογενειακή κατάσταση του μόνου-γονέα.
- ✓ Η σύνθεση του νοικοκυριού.
- ✓ Η έννοια του εξαρτώμενου παιδιού.

Στην περίπτωση της Μ.Ο. έχουμε, όπως γίνεται κατανοητό, άρνηση (ή έλλειψη) της συζυγικής σχέσης, αλλά αποδοχή της γονεϊκής. Τέτοια οικογένεια μπορεί να προκύψει από διάσταση, διαζύγιο, θάνατο του ενός γονέα, εκτός γάμου μητρότητα κ.λπ. Θεωρητικά ο μόνος γονέας μπορεί να είναι άνδρας είτε γυναίκα. Υπολογίζεται όμως ότι παγκοσμίως τα 2/3 του συνόλου των Μ.Ο. αποτελούνται από μητέρες που μεγαλώνουν μόνες τα παιδιά τους. Παρ' όλα αυτά, σημειώνεται αξιοπρόσεκτη αύξηση του αριθμού των ανδρών μόνων γονέων, όμως μικρότερη από την αντίστοιχη αύξηση των μόνων μητέρων (Μπαμπάλης, 2005).

Η μητρότητα εκτός γάμου αφορά στις γεννήσεις παιδιών εκτός γάμου από μόνες μητέρες που είτε συμβιώνουν είτε όχι, διαζευγμένες ή χήρες, και στις γεννήσεις που η παντρεμένη μητέρα δηλώνει ή αποδεικνύεται δικαστικά ότι η πατρότητα δεν ανήκει στο νόμιμο σύζυγό της. Η τελευταία κατηγορία, όμως, είναι πολύ δύσκολο να εντοπιστεί και να περιγραφεί.

Πάρα πολλοί παράγοντες μπορεί να επιδράσουν στην απόφαση της ανύπαντρης μητέρας να μεγαλώσει η ίδια το παιδί της ή να το δώσει για υιοθεσία. Οι λόγοι είναι συνήθως οικονομικοί, κοινωνικοί, συναισθηματικοί και επηρεάζουν την απόφασή της να έχει κάποια επαφή με κοινωνικές υπηρεσίες, να ανακοινώσει την εγκυμοσύνη στους γονείς της και τον υποψήφιο πατέρα. Δεν είναι πάντοτε δυνατό να εκτιμήσουμε

τη βαρύτητα του κάθε παράγοντα στην τελική απόφαση της μητέρας, γιατί, όπως αναφέραμε, τα σχέδια της εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες (Κογκίδου, 1995).

Αυτό το είδος της Μ.Ο με αρχηγό την ανύπαντρη μητέρα, παλαιότερα αποτελούσε τρόπο στις οικογένειες που είχαν κόρη. Για τις κόρες ο μοναδικός πιθανός κίνδυνος παρά τη στενή επίβλεψη, ήταν «να τα μπλέξουν» με κάποιον, να κάνουν ερωτική σχέση μαζί του, να μείνει η κοπέλα έγκυος, και αυτός να αρνηθεί να την παντρευτεί. Οι συνήθειες λύσεις ήταν φοβερές, γιατί η υποκριτική και συντηρητική κοινωνία, δεν μπορούσε να αποδεχθεί την ανύπαντρη μητέρα, ούτε το παιδί της. Όλοι μας έχουμε ακούσει τραγικές ιστορίες για φόνους, μυστικούς τοκετούς, εγκατάλειψη του βρέφους και αποκήρυξη της κόρης. Ευτυχώς, τα τελευταία χρόνια η κοινωνία έγινε πιο ανεκτική και δέχεται κάθε είδους οικογένεια. Έτσι, δέχεται και τη μονογονεϊκή οικογένεια χωρίς πατέρα, που η δημιουργία της είναι αποκλειστική απόφαση της κοπέλας. Η οικογένεια, σαν θεσμός βρίσκεται στις μέρες μας σε συνεχή εξέλιξη και αλλαγή. Κανένας δεν ξέρει ποιες μορφές θα πάρει, αν θα σταθεροποιηθεί σε κάποια μορφή, αν θα αλλάξει ριζικά, αν θα ξαναγυρίσει στα παλιά πρότυπα. Προς το παρόν, δίνει νόημα στη ζωή του ανθρώπου και βοηθάει τα παιδιά να μεγαλώσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Πιο κάτω παρατίθενται περιπτώσεις άγαμης μητρότητας:

Όταν σπούδαζα στο Παρίσι, συνδέθηκα μ' έναν Αμερικανό και έμεινα έγκυος. Του το είπα, αλλά οι οικογενειακές του υποχρεώσεις στην Αμερική δεν χωρούσαν ούτε γάμο, ούτε παιδί. Ούτε εγώ ήθελα να σταματήσω τις σπουδές μου. Όταν το είπα στη μητέρα μου, μετά τις πρώτες αντιρρήσεις δέχτηκε να το αναλάβει. Έτσι ο γιος μου μεγάλωσε με μένα και τη γιαγιά του, χωρίς να γνωρίσει ποτέ τον πατέρα του. Τώρα είναι είκοσι χρονών, και θέλει πάρα πολύ να τον γνωρίσει. Σχεδιάζει να πάει το καλοκαίρι στην Αμερική να τον γνωρίσει.

Καλλιόπη, 40 ετών

Είχα παντρευτεί και χωρίσει δυο φορές, όταν από μια ευκαιριακή σχέση, έμεινα έγκυος. Πλησίαζα τα σαράντα, και σκέφτηκα ότι δεν έχω άλλα περιθώρια. Παρά τις τρομερές πιέσεις και αντιρρήσεις της οικογένειάς μου, κράτησα το μωρό. Ο αδελφός μου δεν μου ξαναμίλησε από τότε, και ο άντρας της αδελφής μου, μου απαγόρευσε να ξαναπάω σπίτι

της. Για μένα όμως, ήταν η σωστότερη απόφαση της ζωής μου. Τώρα, η κόρη μου είναι δώδεκα χρονών, και περνάμε πολύ ωραία μαζί.

Νίκη, 51 ετών

Εγώ, είμαι παιδί της ατυχίας. Οι γονείς μου ήταν αρραβωνιασμένοι και η μάνα μου ήταν έγκυος. Ετοιμάζονταν για γάμο, όταν ο πατέρας μου σκοτώθηκε σε δυστύχημα. Οι δικοί του, από κει και πέρα, αδιαφόρησαν για τη μάνα μου και έκαναν πως δεν την ήξεραν. Όταν γεννήθηκα εγώ, δεν ήθελαν ούτε να με δουν, ούτε να με ξέρουν. Πήρα αναγκαστικά το όνομα της μητέρας μου και μεγάλωσα μέσα στις κοροϊδίες, τους εξευτελισμούς και τις ταπεινώσεις. Όταν ήμουν παιδί, κοίταζα τους άντρες στο δρόμο, και αναρωτιόμουν με ποιον από τους αγνώστους αυτούς έμοιαζε τάχα ο πατέρας μου; Πολλές φορές σκέφτομαι ότι θα ήταν καλύτερα αν είχα πεθάνει εγώ, αντί γι' αυτόν.

Νεκτάριος, 55 ετών

(Τζωρτζακάκη, 2005)

Σύμφωνα με δημογραφική έρευνα σε 46 ευρωπαϊκές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ε.Ε. των 15, τα δύο από τα τρία μωρά που γεννήθηκαν στην Ισλανδία και περίπου τα μισά στην Δανία, στην Εσθονία, τη Φινλανδία και τη Σουηδία γεννήθηκαν εκτός γάμου. Στη Βουλγαρία, τη Φινλανδία, τη Γαλλία, τη Γεωργία, τη Λετονία, τη Σλοβενία και τη Βρετανία, το ένα στα τρία παιδιά γεννήθηκε από ανύπαντρους γονείς. Στη Νότια Ευρώπη τα ποσοστά είναι πιο χαμηλά, παρουσιάζουν όμως αύξηση: στην Ελλάδα το 3,3% των παιδιών γεννήθηκε εκτός γάμου σε σύγκριση με το 1,5% που ήταν το 1980, στη Μάλτα το 7,4% έναντι του 1,1% πριν από 18 χρόνια και στην Ιταλία το 8,3% των παιδιών έναντι του 4,3% του 1980. Η Κύπρος ως θεματοφύλακας της οικογενειακής παράδοσης έχει το χαμηλότερο ποσοστό 1,4%, αλλά κι αυτή διπλασίασε το δείγμα σε σχέση με το 1980. Από την αδρή αυτή σκιαγράφηση των αριθμών είναι προφανές ότι έχουμε αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, που μέρος τους αποτελούν οι ανύπαντρες μητέρες (Ρήγα, 2006).

1.3 Μορφές Άγαμης Μητρότητας

Υπάρχουν πολλές εκφάνσεις της μητρότητας εκτός γάμου. Ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών που απέκτησαν παιδί εκτός γάμου και δεν το έδωσαν για υιοθεσία το μεγαλώνουν σε πολλές και διαφορετικές συνθήκες:

- ✓ Γυναίκες που μεγαλώνουν μόνες τους το παιδί τους σε δικό τους αυτόνομο νοικοκυριό.
- ✓ Γυναίκες που, εκ των υστέρων, παντρεύονται με τον πατέρα του παιδιού τους.
- ✓ Γυναίκες που παντρεύονται με άλλο άνδρα και όχι με τον πατέρα του παιδιού τους και υπάρχει νομική ρύθμιση για το παιδί.
- ✓ Γυναίκες που μεγαλώνουν το παιδί τους στα πλαίσια της ελεύθερης συμβίωσης (με τον πατέρα του παιδιού τους ή άλλο σύντροφο).
- ✓ Γυναίκες που μεγαλώνουν το παιδί τους στα πλαίσια της οικογένειας καταγωγής τους και συγκαταλέγονται στο νοικοκυριό της.

Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά της καθεμιάς ομάδας των ανύπαντρων μητέρων έχουν εμφανείς διαφορές, γι' αυτό το λόγο μπορούν να διακριθούν κάποιες κατηγορίες. Ένα κυρίαρχο στοιχείο στη συμπεριφορά της ανύπαντρης μητέρας και στη διαχείριση του όλου θέματος τους εκτός γάμου παιδιού φαίνεται να είναι πρώτο η συνειδητή ή μη συνειδητή επιλογή της για την απόκτηση του παιδιού, αλλά και η ληξιαρχική πράξη αναγνώρισης από τον πατέρα.

Στην περίπτωση όπου η επιλογή της μητέρας είναι ξεκάθαρη και συνειδητή, σημαίνει εκ των προτέρων πως γνωρίζει, ότι θα καλύψει τις όποιες ανάγκες μεγαλώματος και ανατροφής του παιδιού. Επιπρόσθετα σημαίνει ότι έχει προϋδεάσει το στενό οικογενειακό της περιβάλλον, όπου και αυτό με τη σειρά του θα συμβάλει θετικά στην απόφασή της, προστατεύοντάς την με στήριξη ηθική και υλική. Συνήθως στις περιπτώσεις αυτές εμπίπτουν γυναίκες με επαρκές εισόδημα, σχετικά καλό μέχρι υψηλό μορφωτικό επίπεδο, εργαζόμενες, καθώς επίσης συνήθως βρίσκονται στα όρια της αναπαραγωγικής ηλικίας και επιπρόσθετα δεν θέλουν απαραίτητα να δεσμευτούν με ένα γάμο ή κρίνουν ότι αυτός με τον οποίο συνδέονται δεν έχει και τα προσόντα να γίνει σύζυγός τους.

Αντίθετα στις περιπτώσεις των γυναικών που δεν είναι επιλογή τους η απόκτηση ενός παιδιού χωρίς γάμο, αλλά προκύπτει για διάφορους λόγους ανεξάρτητα από τη θέλησή τους, η κατάσταση είναι πιο περίπλοκη, όπου η φύση των προβλημάτων τους

ποικίλλει όπως επίσης και οι χειρισμοί τους ως μητέρες. Πολλές είτε αποφασίζουν να ζήσουν μόνες με το παιδί τους και άλλες με τους γονείς τους, ανάλογα με την οικονομική ή μη ανεξαρτησία τους που θα παίξει καθοριστικό ρόλο όπως επίσης και η αποδοχή ή μη του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος. Όμως στις περιπτώσεις αυτές, οι μητέρες δεν έχουν αποδεχτεί και συνειδητοποιήσει την κατάστασή σε ικανοποιητικό βαθμό, το πρώτο τουλάχιστον χρονικό διάστημα ώστε να χειριστούν κατάλληλα τα ζητήματα που προκύπτουν πριν και μετά τη γέννηση του παιδιού.

Μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις που ενέχεται κι ένα αίσθημα προδοσίας, που ενώ πίστευαν ότι ο ερωτικός τους δεσμός θα κατέληγε σε γάμο και αυτό δεν έγινε, τότε στη διάρκεια της εγκυμοσύνης αλλά και αργότερα αναμιγνύεται το αίσθημα απόρριψης και πικρίας. Έτσι με την αγωνία και την ανησυχία για την εξέλιξη των πραγμάτων μελλοντικά, πιθανό αποτέλεσμα είναι η εμφάνιση συμπτωμάτων κατάθλιψης. Ωστόσο και αυτά τα συμπτώματα μειώνονται σταδιακά, μέχρις εξαφάνισής τους, όσο προχωρά η προσαρμογή της μητέρας στο γεγονός και κυρίως με την ανάπτυξη του μητρικού αισθήματος και του δεσίματος με το παιδί. Ο ερχομός του παιδιού και στις πιο δύσκολες καταστάσεις, εκτός λίγων εξαιρέσεων επενεργεί καταλυτικά στη ψυχολογία της μητέρας με θετικό τρόπο.

Σαφώς υπάρχουν παραδείγματα γυναικών με αυτοπεποίθηση, που ανήκουν σε κύκλους διανοούμενων είτε πολύ πλούσιων είτε καλλιτεχνών, που είναι πολύ πιο εύκολο ή φυσιολογικό έως «επιβεβλημένο» να αποκτήσουν εκτός γάμου παιδί, ώστε να τονίσουν την ιδιαιτερότητα και τη διαφορετικότητά τους. Εκείνο άλλωστε που ξεφεύγει του συνηθισμένου ασκεί έλξη σε αυτές τις προσωπικότητες και υπογραμμίζει την ιδιαιτερότητα και τη διαφορά από τους πολλούς (Ρήγα, 2006).

Η πρόοδος στον τομέα της βιοτεχνολογίας έκανε, επίσης δυνατή τη μητρότητα για τη μόνη-γυναίκα, χωρίς καμία συμμετοχή του άνδρα. Η μόνη μητέρα μπορεί, στη συνέχεια, να μεγαλώσει το παιδί της σε πολλές και διαφορετικές συνθήκες (Κογκίδου, 1995).

Σε κάθε περίπτωση για τις ανύπαντρες μητέρες η απουσία του πατέρα είναι καθοριστική. Επωμίζονται, με βαθιά συνείδηση, αυτής της απουσίας τα πάντα, κι αυτό βαραίνει στη ψυχολογία και το θυμικό τους. Αναλαμβάνουν μητρικό και πατρικό ρόλο, φοβούνται μη τους διαφύγει κάτι, μήπως κάτι κάνουν λάθος, βρίσκονται σε μια διαρκή εγρήγορση και φοβούνται για το μέλλον του παιδιού τους. Το ότι δε μοιράζονται με τον πατέρα του παιδιού ευθύνες, ανησυχίες, ερωτήματα και

απορίες που τις διακατέχουν τις κάνει ευάλωτες και νευρικές με έντονα αισθήματα άγχους (Ρήγα, 2006).

Ακόμη μία διάκριση στην άγαμη μητρότητα είναι οι μητέρες που μεγαλώνουν μόνες τους το/τα παιδιά τους και σε αυτές που συμβιώνουν με τον πατέρα του παιδιού ή έναν άλλο σύντροφο. Μία άλλη διάκριση βασίζεται στη σχέση του βιολογικού πατέρα με τα παιδιά, καθώς υπάρχουν παιδιά εκτός γάμου αναγνωρισμένα από τον πατέρα και παιδιά εκτός γάμου μη αναγνωρισμένα. Ο αριθμός των παιδιών που αναγνωρίζονται από τον πατέρα αυξάνεται συνεχώς σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στις ανύπαντρες μητέρες που έχουν κυρίως επιθυμητή εγκυμοσύνη και αποφασίζουν να μεγαλώσουν μόνες τους το παιδί τους μπορούμε να εντάξουμε και τη μητρότητα σ' ένα σχήμα συμβίωσης των συντρόφων. Αυτή, συνήθως είναι η πιο συχνή σε νέα άτομα και προκύπτει πριν ή κατά τη διάρκεια της ελεύθερης συμβίωσης. Πολλοί μελετητές ισχυρίζονται ότι οι ελεύθερες ενώσεις ευθύνονται, ως ένα βαθμό, για την υπογεννητικότητα, γιατί τότε, παρατηρείται μεγαλύτερη καθυστέρηση στη γέννηση του πρώτου παιδιού, η οποία, στη συνέχεια, δε θα ανατραπεί. Ένα μεγάλο ποσοστό ζευγαριών που συμβιώνει, στη συνέχεια, παντρεύεται ή αποφασίζει να κάνει ένα ή και περισσότερα παιδιά χωρίς γάμο.

Οι ερμηνείες που δίνονται από τους συντρόφους για την κοινή ζωή τους, ως ζευγάρι, παραπέμπουν, οι περισσότερες, σε καταστάσεις που θεωρούνται μορφές προγαμιαίας ένωσης. Σε συμβολικό επίπεδο η συμβίωση αποτελεί μία τελετουργία εισαγωγής στο γάμο, με ό, τι αυτός αντιπροσωπεύει. Στην ουσία, ωστόσο, αποτελεί ένα είδος δέσμευσης μεγαλύτερης διάρκειας, σε μια κοινωνία που διαρκώς μεταβάλλεται και σε κρίση, στην οποία η θέση των νέων είναι ιδιαίτερα αβέβαιη.

Η ένωση των συντρόφων με τη μορφή της συμβίωσης μοιάζει πολύ με αυτή του γάμου και, όπως είναι φυσικό, μαζί με την αύξηση των διαζυγίων έχουμε και αύξηση του αριθμού των χωρισμών στις ελεύθερες συμβιώσεις, γεγονός που συντελεί στην αύξηση του αριθμού των ανύπαντρων μητέρων. Η διαφορά είναι ότι η εγκυμοσύνη και ίσως ένα τμήμα της παιδικής ηλικίας συνέβη σ' ένα διγονεϊκό σχήμα και στη συνέχεια, η οικογένεια έγινε μονογονεϊκή (Κογκίδου, 1995).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕ ΑΡΧΗΓΟ ΤΗΝ ΑΝΥΠΙΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ

2.1 Ο κοινωνικός αποκλεισμός της ανύπαντρης μητέρας και του παιδιού από την κοινωνία

Η οικογένεια συνεχίζει να αποτελεί την πρωταρχική αξία στη ζωή των Ελλήνων. Το 99,4% των Ελλήνων θεωρούν την οικογένεια πολύ σημαντική για την ζωή τους. Όμως, τα τελευταία 30 χρόνια έχει τετραπλασιαστεί ο αριθμός των διαζυγίων, έχει μειωθεί κατά 23% ο αριθμός των γάμων και έχει τετραπλασιαστεί ο αριθμός των γεννήσεων εκτός γάμου. Σε πρώτη ανάγνωση θα έλεγε κάποιος ότι οι συμπεριφορές αντιφάσκουν με τις προθέσεις, όμως οι κοινωνικοί ερευνητές εξηγούν ότι δεν έχουν χαθεί οι οικογενειακές αξίες αλλά έχουν μεταβληθεί.

Οι νέες μορφές οικογένειας γίνονται αποδεκτές με δυσκολία από την ελληνική κοινωνία, έτσι μένουν αβοήθητες και μπροστά τους στέκεται αμήχανο το ελληνικό κράτος (Δεληθανάση, 23 Οκτ. 2005).

Πριν λίγες δεκαετίες η ανύπανδρη μητέρα ήταν η νέα κοπέλα, παραστρατημένη που προκαλούσε τη μεγάλη ντροπή της οικογένειας και ήταν παράδειγμα προς αποφυγή. Σήμερα η στάση της κοινωνίας μας φαίνεται διαφοροποιημένη κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα λόγω ανωνυμίας.

Εκείνο όμως που τη χαρακτηρίζει είναι η διατήρηση της προκατάληψης σε μικρότερο βαθμό βέβαια συγκριτικά με το παρελθόν. Η στάση αυτή της κοινωνίας μας οφείλεται σε πολιτιστικά και θρησκευτικά στοιχεία που έχουν αναπαράγει στάσεις και προκαταλήψεις.

Ακόμα και η ίδια, η άγαμη μητέρα είχε να αντιμετωπίσει όχι μόνο τα εσωτερικά της αισθήματα όπως ενοχές, φοβίες, ανασφάλειες, αβεβαιότητα, απογοήτευση αλλά και τις εξωτερικές αρνητικές αντιδράσεις του περιβάλλοντός της (Γαλάνης, 1995).

Ο σύνθετος και διαρκώς μεταβαλλόμενος χαρακτήρας της μετανεωτερικής κοινωνίας αποτυπώνεται με ιδιαίτερο τρόπο στην κοινωνική μορφολογία και τα οικιστικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης πόλης. Το ρευστό και ευμετάβλητο κοινωνικό περιβάλλον της πόλης του 21^{ου} αιώνα παρέχει προκλήσεις και ευκαιρίες για κοινωνική κινητικότητα, πολιτισμικές αλλαγές και οικονομική μεγέθυνση την ίδια ώρα που ενισχύει την κοινωνική ανασφάλεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό ομάδων που αδυνατούν να προσαρμοστούν στις αλλαγές που λαμβάνουν χώρα (Ζαϊμάκης-Κανδυλάκη, 2005).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι μια κατάσταση που συνδέεται με την σύγχρονη κοινωνία και τις ριζικές αλλαγές που τις χαρακτηρίζουν. Οι μονογονεϊκές οικογένειες

και ειδικά αυτές με παιδιά εκτός γάμου, εντάσσονται στις ομάδες με υψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Στην Ελλάδα απουσιάζει το πλέγμα κοινωνικών υπηρεσιών που θα μπορούσε να βοηθήσει ώστε οι οικογένειες αυτές να ξεφύγουν από την απόλυτη ή σχετική ανέχεια, την κοινωνική απομόνωση και την ψυχολογική ανασφάλεια.

Η επισήμανση των πολιτικών σκοπιμοτήτων που συνόδευσαν τη μετάβαση από τη «φτώχεια» στον «κοινωνικό αποκλεισμό», δημιούργησε και ενίσχυσε την άποψη ότι με τον όρο «κοινωνικός αποκλεισμός», απλώς, παλαιά προβλήματα χαρακτηρίζονται με νεότευκτους και λιγότερο «δυσάρεστους» όρους, ή, στην καλύτερη περίπτωση, ότι παλιά και διαφορετικά ως προς τη φύση τους προβλήματα απλώς παρατίθενται κάτω από έναν ενιαίο όρο (Ρομπόλης ,Δημουλάς, 1998, Room, 1997).

Η Κουάρτι (1978) αναφέρει ότι οι συνήθειες και η νοοτροπία των κοινωνιών μας είναι τέτοιες, που η διάκριση των φύλων είναι κιόλας αισθητή από τις πρώτες μέρες της ζωής. Η γυναίκα μπορεί με τα χρόνια να έχει κατορθώσει να έχει μια αξιολογή κατάρτιση αλλά λίγες είναι οι γυναίκες που αναδεικνύονται.

Κατά τον Χτούρη (1992) ως πρωταρχικά προβλήματα της οικογένειας με ένα γονέα μπορούν να θεωρηθούν τα προβλήματα εργασίας της μητέρας και το πρόβλημα της κατοικίας. Πολλές φορές η αρχηγός του νοικοκυριού είναι υποχρεωμένη να συνδυάσει την εργασία με το χώρο της κατοικίας, έτσι ώστε να μπορεί να εξασκεί ταυτόχρονα και τη γονική φροντίδα. Παράλληλα και εξίσου σημαντικά προβλήματα, είναι η διαδικασία κοινωνικοποίησης του παιδιού σε ένα δύσβατο και προκατειλημμένο κοινωνικό περιβάλλον.

Οι μονογονεϊκές οικογένειες κινδυνεύουν περισσότερο από τις συνέπειες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και ο κίνδυνος παιδικής φτώχειας είναι σχεδόν διπλάσιος για τα παιδιά που ζουν σε μονογονεϊκές οικογένειες. Για το λόγο αυτό απαιτείται επείγοντος κοινωνική πολιτική που να διασφαλίζει ένα ελάχιστο εισόδημα στις μονογονεϊκές οικογένειες.

Με αρχηγό γυναίκα, συχνά κάτω από το όριο της φτώχειας, και χωρίς ουσιαστική υποστήριξη από την Πολιτεία οι μονογονεϊκές οικογένειες αυξάνονται στην Ελλάδα, όπως ακριβώς συμβαίνει και στον υπόλοιπο δυτικό κόσμο. Το ποσοστό τους σήμερα αγγίζει το 4% σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας. Ωστόσο στα δεδομένα δεν καταγράφονται οι μονογονεϊκές οικογένειες που φιλοξενούνται σε σπίτια γονιών και συγγενών - πρακτική που ακολουθείται γενικά στις μεσογειακές

χώρες και δη στην Ελλάδα- γεγονός που ανεβάζει το ποσοστό τουλάχιστον κατά 2 με 3 μονάδες.

Ειδικότερα το ποσοστό φτώχειας των μονογονεϊκών οικογενειών το 2007 ανέρχεται σε 34% (δεν καταγράφεται διαφοροποίηση από τους αντίστοιχους μέσους στην ΕΕ των 25 και των 15), ενώ ως προς τη διαχρονική εξέλιξή του (2003-2007) το ανώτατο σημείο (44%) εμφανίζεται το 2005. Το επόμενο έτος το ποσοστό αυτό συρρικνώνεται στο 30% παρουσιάζοντας ραγδαία μείωση σε σχέση με το 2005 (αν και το 2007 παρατηρείται μια σχετική άνοδος της τάξης του 4% σε σχέση με το 2006) (<http://www.e-erevna.gr/portal/story.aspx?ID=75685>).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός των γονέων συνήθως σημαίνει παιδιά χωρίς ίσες ευκαιρίες επιτυχίας στο σχολείο ή, χειρότερα, παιδιά χωρίς οποιαδήποτε πιθανότητα επιτυχίας στο σχολείο ή, ακόμη χειρότερα, παιδιά χωρίς οποιαδήποτε πιθανότητα να φοιτήσουν σε σχολείο. Τα παιδιά αυτά, που δεν μπορούν να κάνουν πλήρως χρήση του δημόσιου και κοινωνικού αγαθού, που ονομάζεται εκπαίδευση, είναι οι κοινωνικά αποκλεισμένοι του αύριο.

(http://www.eled.auth.gr/tsiakalos/exclusion/excl_ts_poul_97.htm)

2.2 Ο ρόλος του υποστηρικτικού δικτύου και άλλων σημαντικών ατόμων

Η ανύπαντρή έγκυος γυναίκα έχει ανάγκη κοινωνικής φροντίδας από τα αρχικά στάδια της εγκυμοσύνης της για δική της προστασία και του αναμενόμενου παιδιού της. Έχει ανάγκη ενός προστατευτικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο θα αισθανθεί ασφαλής, θα βρει κατανόηση, παραδοχή και αντιμετώπιση των υγειονομικών ζητημάτων όπως και της επιβίωσης και μελλοντικής αποκατάστασης του παιδιού της μαζί ή χωριστά (Γαλάνης, 1995).

Η οικογένεια στην Ελλάδα είναι ένα από τα κύρια υποστηρικτικά δίκτυα. Άλλα ανεπίσημα δίκτυα φροντίδας μπορεί να είναι συγγενείς, φίλοι, γείτονες και συνάδελφοι. Η Κογγίδου (1995) αναφέρει ότι η φροντίδα που παρέχουν τα άτυπα δίκτυα φροντίδας στην οικογένεια, κυμαίνεται από τη συνολική φροντίδα έως την απλή επικοινωνία. Περιλαμβάνει φιλοξενία, χρηματικές παροχές, καθημερινή βοήθεια στη φροντίδα των παιδιών, συναισθηματική στήριξη κτλ.

Οι γυναίκες που ανατρέφουν μόνες τα παιδιά τους δεν έχουν που αλλού να στραφούν, παρά μόνο σε συγγενείς και φίλους. Η διείσδυση του κοινωνικού κράτους στην καθημερινή τους ζωή είναι μηδαμινή (Γιάννης Φώσκολος, 21 Απρ. 2007).

Ανάλογα με το βαθμό αποδοχής που δέχονται οι άγαμες μητέρες είναι και η βοήθεια που δέχονται ιδιαίτερα από τις μητέρες τους στα πρακτικά θέματα. Πολλές άγαμες μητέρες γίνονται αποδεκτές από την οικογένεια καταγωγής τους, αλλά εξίσου πολλές εγκαταλείπονται από το οικογενειακό περιβάλλον. Αν και σύμφωνα με την Κογγίδου οι άγαμες μητέρες που επέλεξαν συνειδητά τη μητρότητα εκτός γάμου ανήκουν κυρίως σ' άλλη κοινωνική κατηγορία και έχουν περισσότερο φιλικές σχέσεις με το οικογενειακό περιβάλλον τους.

Η βοήθεια που δέχεται η εργαζόμενη άγαμη μητέρα από το περιβάλλον της είναι σημαντική. Συνήθως όμως, αυτή η βοήθεια δεν της εξασφαλίζει, συχνά χρόνο για τους φίλους της, να διασκεδάσει ή να κάνει μια νέα σχέση. Ο κυριότερος λόγος για τον οποίο οι άγαμες μητέρες δεν εμπλέκονται σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου είναι η αλλαγή της οικονομικής τους κατάστασης, η έλλειψη χρόνου, η μη διάθεση τους και η συμμόρφωσή τους στις κοινωνικές δραστηριότητες.

Οι παππούδες, καθώς και άλλα μέλη του οικογενειακού ή κοινωνικού περιβάλλοντος της άγαμης μητέρας μπορούν να τη βοηθήσουν έτσι ώστε να έχει περισσότερο ελεύθερο χρόνο για την προσωπική της ζωή. Η Κογγίδου υποστηρίζει ότι είναι πολύ σημαντικό για την άγαμη μητέρα να απελευθερωθεί λίγο από την

φροντίδα του παιδιού, αλλά και για το παιδί να βλέπει τον γονέα του να έχει μια συναισθηματική και κοινωνική ζωή, να υπάρχουν πολλά ενήλικα άτομα, άντρες και γυναίκες, στο περιβάλλον του, τα οποία μπορεί να χρησιμεύσουν ως πρότυπα για την ανάπτυξή του.

Υπάρχουν επίσης πολλοί παράγοντες που καθορίζουν τη δυναμική και την ποιότητα των σχέσεων των μελών της μονογονεϊκής οικογένειας και της εκτεταμένης όπως η αιτία της μονογονεϊκότητας και ο βαθμός αποδοχής της. Πολλές ανύπαντρες μητέρες γίνονται δεκτές από την οικογένεια καταγωγής τους, αλλά εξίσου πολλές εγκαταλείπονται από το οικογενειακό περιβάλλον.

Πολλοί μόνοι-γονείς επιλέγουν συνειδητά την απομάκρυνση από την εκτεταμένη οικογένεια, γιατί πολλές φορές αυτή δεν συμφωνεί και δεν αποδέχεται τις επιλογές τους. Στις αφηγήσεις πολλών άγαμων μητέρων, αναφέρονται συχνά σε συγκρούσεις που οφείλονται στο χάσμα ανάμεσα στις γενιές, στην οικογενειακή κατάσταση του μόνου γονέα και τον τρόπο διαπαιδαγώγησης των παιδιών. Ένα άλλο θέμα που αναφέρουν συχνά ως σημαντικό πρόβλημα οι άγαμες μητέρες που συγκατοικούν με τα μέλη της οικογένειας καταγωγής τους είναι η ένταση και το στρες που επικρατεί και που οφείλεται στην ύπαρξη πολλών ατόμων στον ίδιο χώρο, συχνά δε και με διαφορετικό τρόπο ζωής. Επίσης η σχέση της μονογονεϊκής οικογένειας με το φιλικό/κοινωνικό περιβάλλον έρχεται στο περιθώριο αφού κατά μία έννοια νιώθει κοινωνικά και συναισθηματικά απομονωμένη. Ταυτόχρονα, πολλοί φίλοι του ζευγαριού μπαίνουν σε μία διαδικασία επιλογής του γονέα από τον οποίο και οι ίδιοι θα αποχωριστούν (Κογκίδου, 1995).

Με την ανάληψη του ρόλου της, η άγαμη μητέρα έχει ανάγκη Υπηρεσιών που να στοχεύουν σε ενέργειες αντιμετώπισης των προβλημάτων της όπως:

1. ανεύρεση εργασίας και στέγης
2. ασφαλιστική κάλυψη
3. αξιοποίηση προγραμμάτων και πηγών
4. εξασφάλιση κοινωνικών παροχών
5. συνεργασία με το φυσικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον για βελτίωση των σχέσεων και άρση των προκαταλήψεων (Γαλάνης, 1995).

Εν κατακλείδι, θα λέγαμε ότι το υποστηρικτικό δίκτυο στην άγαμη μητέρα είναι, κατά κύριο λόγο, το οικογενειακό περιβάλλον. Ενίοτε το οικογενειακό περιβάλλον έχει θετική επίδραση και ενίοτε αρνητική. Ο λόγος είναι ότι το

οικογενειακό περιβάλλον δεν είναι εύκολο να οριοθετηθεί και πολλές φορές εμπλέκεται στην προσωπική ζωή της άγαμης μητέρας που δεν την βοηθά να ανεξαρτητοποιηθεί. Στο κράτος, σαν υποστηρικτικό δίκτυο, παρατηρούνται ελλείψεις.

2.3 Η συμμετοχή των ανύπανδρων μητέρων στην αγορά εργασίας

Βάση του νομοθετικού πλαισίου, όπως γράφει η Π. Αγαλλοπούλου (2007), υπάρχει η αρχή της ίσης μεταχείρισης, η οποία στηρίζεται στο άρθρο 288 Α.Κ.. Σύμφωνα με αυτήν, ο εργοδότης δεν μπορεί να εξαιρεί από μια γενική ρύθμιση έναν εργαζόμενο και να χειροτερεύει αυθαίρετα τη θέση του, ανεξαιρέτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Ο νόμος 3304/2005 που έχει σκοπό τη θέσπιση του γενικού πλαισίου ρύθμισης για την καταπολέμηση των διάφορων μορφών διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, σύμφωνα με τις οδηγίες 2000/43/EK του Συμβουλίου της 29.6.2000 και 2000/78/EK του Συμβουλίου της 27.11.2000, διασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Όπως κάθε γυναίκα έτσι και οι άγαμες μητέρες μπορούν να λάβουν άδεια μητρότητας, άδεια θηλασμού και φροντίδας του παιδιού, γονική άδεια ανατροφής, άδεια απουσίας για παρακολούθηση σχολικής επίδοσης και τέλος άδεια απουσίας για ασθένεια εξαρτώμενων μελών.

Στη χώρα μας οι άνεργοι αποτελούν το τμήμα εκείνο του πληθυσμού που αντιμετωπίζει υψηλή φτώχεια (το 35% της ομάδας αυτής τοποθετείται κάτω από το όριο της φτώχειας, έναντι 41% στην ΕΕ των 15 και 42% στην ΕΕ των 25), ενώ στους άνδρες άνεργους προσμετρώνται σαφώς υψηλότερα ποσοστά από τις άνεργες γυναίκες (41% και 31% αντίστοιχα). Η Ελλάδα έχει επίσης το υψηλότερο ποσοστό φτωχών εργαζομένων μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ των 25, ποσοστό σχεδόν διπλάσιο από το αντίστοιχο μέσο ποσοστό στην ΕΕ των 25 (14% έναντι 8%). Η φτώχεια των εργαζομένων μπορεί να είναι αποτέλεσμα πολλαπλών παραγόντων που συνδέονται είτε με την αγορά εργασίας (όπως η ανεργία ή η αδυναμία εύρεσης πλήρους απασχόλησης ή σταθερής απασχόλησης, η μερική απασχόληση ή ακόμη η απασχόληση που διακόπτεται από περιόδους ανεργίας, οι χαμηλοί μισθοί), είτε ακόμη με την δομή των οικογενειών (δηλαδή την σχέση εργαζόμενοι/ εξαρτώμενους). Στη χώρα μας π.χ. το ποσοστό των φτωχών εργαζομένων είναι σαφώς υψηλότερο στα νοικοκυριά με εξαρτώμενα μέλη συγκρινόμενο με αυτό στα τα νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα μέλη (18% έναντι 11% για το έτος 2007). Τέλος, η φτώχεια των εργαζομένων πλήττει στην Ελλάδα περισσότερο τις μονογονεϊκές οικογένειες σε σχέση με τους άλλους τύπους οικογενειών με παιδιά (22% για τις μονογονεϊκές

οικογένειες, 18% για νοικοκυριά με 2 ενήλικες και παιδιά) (<http://www.e-erevna.gr/portal/story.aspx?ID=75685>).

Η διάρθρωση της απασχόλησης των γυναικών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας και στους διάφορους κλάδους είναι πολύ διαφορετική από αυτή των ανδρών, γεγονός που υποδηλώνει το διαχωρισμό της αγοράς εργασίας με βάση το φύλο.

Οι τρεις κύριοι παραδοσιακοί τομείς απασχόλησης των γυναικών είναι:

A) ο αγροτικός,

B) η βιομηχανία και

Γ) οι υπηρεσίες (με υποκατηγορίες ο κάθε τομέας).

Η πλειονότητα των γυναικών εργάζεται στον τομέα των υπηρεσιών, πιο συγκεκριμένα, στον τομέα της Υγείας, της Εκπαίδευσης και της Παροχής Υπηρεσιών.

Παρά την εισροή των γυναικών στην αγορά εργασίας και τη μαζική συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό, η θέση τους παραμένει μειονεκτική συγκριτικά με εκείνη των ανδρών. Στον τομέα της απασχόλησης υπάρχουν άμεσες διακρίσεις ως προς την αμοιβή, τους τομείς απασχόλησης και την εργασιακή θέση σε αυτούς.

Οι γυναίκες συναντούν και ορισμένα εμπόδια στην ισότιμη πρόσβαση τους στην αγορά εργασίας, στο βαθμό που έχουν το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για τις οικιακές εργασίες και ειδικότερα αυτές που αφορούν στη φροντίδα των παιδιών. Οι γυναίκες με μικρά παιδιά κερδίζουν λιγότερα χρήματα ή και καθόλου, σε σύγκριση με τις γυναίκες χωρίς παιδιά. Οι πιθανότητες πρόσληψης ή επαγγελματικής εξέλιξης των γυναικών είναι μειωμένες, εξαιτίας ύπαρξης σεξιστικών στοιχείων στην κοινωνία αλλά και ειδικότερα, εξαιτίας της προκατάληψης των εργοδοτών για την παρεμπόδιση της εργασίας που θεωρούν ότι προκαλείται από την ύπαρξη παιδιών (Κογκίδου, 1995).

2.4 Μέτρα για την ένταξη στην αγορά εργασίας

Τα μέτρα για τις μονογονεϊκές οικογένειες, επίσης, δεν εντάσσονται σε μια διακριτή και ολοκληρωμένη στρατηγική και τα περισσότερα είναι αποσπασματικά. Επιπλέον, δεν υπάρχει ένας θεσμός που να είναι υπεύθυνος για τον συντονισμό και τη διάχυση των πολιτικών καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Μονογονεϊκών Οικογενειών ανέφεραν τα εξής:

- Στη νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται για την οικογενειακή ζωή στην Ελλάδα οι ΜΓΟ καταλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερο εύρος, γεγονός που θέτει νέες προκλήσεις για την κοινωνική πολιτική.
- Οι μονογονεϊκές οικογένειες κινδυνεύουν περισσότερο από τις συνέπειες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο κίνδυνος παιδικής φτώχειας είναι σχεδόν διπλάσιος για τα παιδιά που ζουν σε μονογονεϊκές οικογένειες από ότι ο μέσος όρος για όλα τα παιδιά μαζί.
- Τα μέτρα για τις μονογονεϊκές οικογένειες δεν εντάσσονται σε μια διακριτή και ολοκληρωμένη στρατηγική και τα περισσότερα είναι αποσπασματικά. Επιπλέον, δεν υπάρχει ένας θεσμός που να είναι υπεύθυνος για τον συντονισμό και τη διάχυση των πολιτικών καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού και ιδιαίτερα των πολιτικών για την ευημερία των παιδιών.
- Τονίστηκε ότι θα πρέπει να αναπτυχθούν πολιτικές που θα εκτιμούν τον πλούτο όλων των οικογενειών και θα τις υποστηρίζουν σε θεσμικό επίπεδο.
- Το κύριο συμπέρασμα είναι ότι απαιτείται επείγοντως μια κοινωνική πολιτική που να διασφαλίζει ένα ελάχιστο εισόδημα στις μονογονεϊκές οικογένειες για μια αξιοπρεπή διαβίωση. Χρειάζονται άμεσες νομοθετικές ρυθμίσεις, δημιουργία υποδομών και στήριξη κυρίως στο θέμα της εργασίας και όχι επιδόματα.
- Στις δράσεις το 2010 που ανακηρύχθηκε «Ευρωπαϊκό έτος για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού» θα πρέπει να ενταχθεί κατά προτεραιότητα η καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας – παράλληλα με τη μονογονεϊκότητα γιατί παραμένουν στο περιθώριο της δημόσιας συζήτησης.
- Τα μέλη του Παγκύπριου Συνδέσμου Μονογονεϊκών Οικογενειών και φίλων κατέγραψαν τις συνθήκες που επικρατούν στην Κύπρο για το θέμα της

Μονογονεϊκότητας και τόνισαν ότι τόσο το νομοθετικό πλαίσιο, όσο και η κοινωνική πολιτική λειτουργούν υποστηρικτικά προς τις μονογονεϊκές οικογένειες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ Μ.Ο. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

3.1. Ηθικές συναισθηματικές δυσκολίες όταν αρχηγός οικογένειας είναι η ανύπαντρη μητέρα

Είναι αρκετά διαδεδομένη η αντίληψη ότι η μονογονεϊκή οικογένεια είναι μία «παθολογική ή αποκλίνουσα» οικογένεια και ότι παράγει ψυχοπαθολογικές καταστάσεις, τουλάχιστον όσο αφορά στο σκέλος των παιδιών. Παρά την κοινή αυτή αντίληψη υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα που στηρίζουν την αντίθετη άποψη, ό, τι δηλαδή, η μονογονεϊκή οικογένεια ως σύστημα δεν είναι αναγκαστικά αποδιοργανωμένο ούτε αναγκαστικά καταστροφικό για τα μέλη του.

Το στοιχείο εκείνο που διαφοροποιεί τη μονογονεϊκή οικογένεια από άλλα συστήματα οικογενειακής οργάνωσης είναι απλά η δομή και η εσωτερική οργάνωσή της. Όπως ακριβώς υπάρχουν διαφορές στο διγονεϊκό σύστημα, έτσι και ορισμένες μονογονεϊκές οικογένειες ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις ανάγκες των μελών τους και άλλες όχι. Ο παράγοντας που καθορίζει, κυρίως, τη ψυχολογική ευεξία των μελών μιας οικογένειας είναι τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά της ως συστήματος και όχι ο αριθμός των γονέων.

Σε μία ανασκόπηση της βιβλιογραφίας για τη μονογονεϊκή οικογένεια από τον Kadushin (1970), τα δεδομένα φαίνεται ότι δεν στηρίζουν την υπόθεση ότι η μονογονεϊκή οικογένεια είναι από τη φύση της δυσλειτουργική ή ότι παράγει ψυχοπαθολογικά στοιχεία. Το γεγονός ότι πολλές μονογονεϊκές οικογένειες ανήκουν στις λιγότερο ευνοημένες εισοδηματικά ομάδες δεν αποδεικνύει, αναγκαστικά, τη δυσλειτουργικότητα της μονογονεϊκής οικογένειας, αλλά την αποτυχία της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής να της εξασφαλίσει ένας αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης (Κογκίδου, 1995).

Κάθε φαινόμενο, όπως αυτό της τεκνοποίησης εκτός γάμου, διέπεται από ιδιαιτερότητες, που εξαρτώνται από ποικίλους συντελεστές. Δεν μπορούμε λοιπόν, να μην αναρωτιόμαστε κάθε φορά, πώς και γιατί συμβαίνει κάθε περίπτωση τεκνοποίησης εκτός γάμου, καθώς και τις πρακτικές συνέπειές της. Γνωρίζουμε, άλλωστε, ότι αποτελεί ένα πολυδιάστατο ψυχικό και κοινωνικό φαινόμενο, του οποίου η μελέτη απαιτεί διεπιστημονική προσέγγιση.

Όλες οι γυναίκες που γίνονται μητέρες περνούν μία κρίση ταυτότητας. Ορισμένες ανύπαντρες μητέρες λύνουν έτσι συγκρούσεις, προοιδιπόδειες ή και οιδιπόδειες, που δεν είχαν λυθεί, η μητρότητα δηλαδή, λειτουργεί ως επανόρθωση μίας μητρικής λειτουργίας που αποκλείστηκε. Η μητρότητα εκτός γάμου φαίνεται ως μια λύση για να ξεπεραστεί η κρίση (Κογκίδου, 1995).

Αυτές οι γυναίκες, σύμφωνα με τον Savet (1993), αποξενωμένες από συναισθηματικές σχέσεις, βλέπουν τη μητρότητα ως επανόρθωση ενός χώρου που δεν είχε καλυφτεί από τη μητέρα, που είχε βιωθεί ως τραυματική εμπειρία και δεν είχε οδηγήσει στην ωρίμανση. Η συγκυρία της σύλληψης ενός παιδιού αποτελεί μία προσπάθεια προστασίας του «εγώ», ένα είδος ελεύθερης ζώνης, ένα άσυλο ή καταφύγιο από τις εξωτερικές πιέσεις. Ταυτόχρονα όμως, η μητρότητα ανατρέπει αυτή την κατάσταση και δημιουργεί μία κατάσταση εξάρτησης που επιβάλλει την ταύτιση με τη μητέρα, από την οποία η ανύπαντρη μητέρα επιθυμούσε να απελευθερωθεί.

Αυτή η πρόωγη μητρότητα παρεμποδίζει την εξέλιξη της εφηβείας και τη διαδικασία σχηματισμού της γυναικείας ταυτότητας. Η ξαφνική είσοδος στη μητρότητα κάνει πιο εύθραυστη την ταυτότητα της νέας γυναίκας και αντί να την οδηγήσει στην αυτονομία την αποξενώνει από την μητρική εικόνα. Στο τέλος οι νέες γυναίκες ταυτίζονται υπερβολικά με τις μητέρες τους, για να μπορέσουν να γίνουν γυναίκες και ανεξάρτητες μητέρες (Κογκίδου, 1995).

Στο βιβλίο του ο Γαλάνης αναφέρει ότι αυτή η ανύπαντρη μητέρα μπορεί να είναι έφηβη, μαθήτρια, μια νεαρή εργαζόμενη ή άνεργη από οποιοδήποτε μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο και διαφέρει από την παντρεμένη έγκυο γυναίκα. Η δεύτερη απολαμβάνει παραδοχή, φροντίδα, και προσοχή σαν επιβράβευση της «ολοκλήρωσης» του κοινωνικού της ρόλου, ενώ η ανύπαντρη αισθάνεται μοναξιά και απομόνωση, βιώνει την αρνητική στάση ή την απόρριψη του περιβάλλοντός της. Επίσης έχει να αντιμετωπίσει και πολλά εσωτερικά αισθήματα όπως ενοχές, φοβίες, ανασφάλειες, αβεβαιότητα και απογοήτευση. Έτσι στο στάδιο αυτό της ζωής της γίνεται ευάλωτη, χάνει την αυτοεκτίμησή της και εύκολα αποξενώνεται καθώς δύσκολα εμπιστεύεται. Επίσης τις χαρακτηρίζει η αδυναμία στο να ανταποκριθούν στο κοινωνικό τους ρόλο λόγω έλλειψης κοινωνικά υποστηρικτικών συστημάτων.

Έτσι για τις μητέρες που τελικά θα κρατήσουν το παιδί τους οι συνθήκες είναι κυρίως δύσκολες γιατί:

- ✓ Δεν έχουν τη συμπαράσταση της οικογένειάς τους και του πατέρα του παιδιού τους.
- ✓ Το κοινωνικό περιβάλλον αντιδρά αρνητικά απέναντί τους.
- ✓ Δεν έχουν εργασία και τις περισσότερες φορές δεν είναι επαγγελματικά εξειδικευμένες.
- ✓ Δεν έχουν σταθερούς οικονομικούς πόρους ούτε κατοικία.

- ✓ Δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες του παιδιού τους και να κατανοήσουν το γονεϊκό τους ρόλο ενώ
- ✓ Έχουν ανικανοποίητες προσωπικές ανάγκες και προσωπικά προβλήματα (Γαλάνης, 1995).

Τέλος μπορούμε να πούμε ότι σήμερα η μητρότητα εκτός γάμου είναι μία πιο επιθυμητή μητρότητα απ' ό τι παλιά, όταν οι νέες μέθοδοι αντισύλληψης δεν ήταν διαδεδομένες και οι αμβλώσεις δεν ήταν πάντα νόμιμες. Έτσι σήμερα οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για την μητρότητα εκτός γάμου τροποποιούνται σταδιακά, αποστιγματίζεται και αποδραματοποιείται όλη η διαδικασία. Βέβαια τα στοιχεία που έχουμε από την ελληνική κοινωνία είναι ελάχιστα, ιδιαίτερα όσο αφορά την ανίχνευση των βαθύτερων ψυχικών και κοινωνικών διεργασιών που οδηγούν στη μητρότητα εκτός γάμου (Κογκίδου, 1995).

3.2 Η σχέση μητέρας παιδιού

Οι ιδιαίτερες σχέσεις που αποκτά η ανύπαντρη μητέρα με το παιδί της επιβάλλουν την παράλληλη εξέταση των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών που διαθέτουν τα δύο μέρη αυτής της σχέσης. Η συγκεκριμένη μόνη μητέρα, παρασυρόμενη συνήθως από τις καταστάσεις που την ώθησαν στη μονογονεϊκότητα, διαμορφώνει ανάλογα και τη στάση της απέναντι στη ζωή της μονογονεϊκότητας.

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της άγαμης μητέρας είναι η δυσκαμψία στις ευρύτερες σχέσεις της, που την υποχρεώνει σε αποκλειστική προσκόλληση στη σχέση της με το παιδί, το οποίο τελικά γίνεται η προέκταση της μητέρας. Σύμφωνα με τον Le Millour (1982), οι ανασφάλειες που βιώνουν οι ανύπαντρες μητέρες (οικονομικές, συναισθηματικές κ.λπ.) τις κάνουν πιο κτητικές, υπερβολικές και άκαμπτες στη συμπεριφορά τους απέναντι στα παιδιά τους. Συνεπώς το παιδί και η συνολική ανάπτυξή του θεωρείται ότι συνδέονται άρρηκτα με τη συνθήκη αυτή.

Αν αναπτύξει το παιδί μια τέτοιου είδους σχέση εξάρτησης με τη μητέρα του, ταυτόχρονα αποστασιοποιείται από όλες εκείνες τις ευκαιρίες που θα του δίνονταν σε μία διαφορετική περίπτωση για υγιή και ολοκληρωμένη κοινωνικοποίηση. Αυτή η εκούσια ή ακούσια παρέμβαση της μητέρας στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, στη περίπτωση που αρθεί από μία ενδεχόμενη μεταστροφή της στάσης του απέναντι στη μητέρα του, σε αρκετές περιπτώσεις προκαλεί έντονα συναισθήματα άγχους και ενοχής στο παιδί. Η ανεπαρκής επαφή του παιδιού με τα περιβάλλοντα δεδομένα και τις εξελίξεις τους, επιφέρει και μεγάλες δυσκολίες στην προσαρμογή του στις νέες καταστάσεις. Παράλληλα, η δυσκολία προσαρμογής του στο σχολείο θεωρείται σχεδόν βέβαιη. Στη συνηθισμένη δε περίπτωση της πρόσκρουσης του με την κοινωνική πραγματικότητα και τις απαιτήσεις της, το παιδί οδηγείται σε συναισθηματικές διαταραχές και κατάθλιψη, στοιχεία που το αποστασιοποιούν ακόμη περισσότερο από αυτήν.

Στην περίπτωση που η άγαμη μητέρα γίνεται υπερπροστατευτική, το παιδί εμφανίζει παθητική και εξαρτημένη συμπεριφορά, έλλειψη πρωτοβουλίας, έλλειψη σιγουριάς και φόβο για το άγνωστο. Στην περίπτωση σύγχυσης των ρόλων από την πλευρά της μόνης μητέρας, δημιουργούνται προβλήματα ταύτισης, μοναξιάς και συναισθηματικού καινού. Τέλος, οι υπερβολικές απαιτήσεις και η ανυπομονησία της

μόνης μητέρας προκαλούν στο παιδί έλλειψη πρωτοβουλίας, αδεξιότητα, φόβο αποτυχίας, άγχος και αίσθημα απόρριψης και μειονεξίας.

Η δυνατότητα προσαρμογής του παιδιού της άγαμης μητέρας, όπως επίσης και η δυνατότητα ένταξης του στην ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα, σε πολύ μεγάλο βαθμό επηρεάζονται από τις ακόλουθες παραμέτρους:

1. Τα ποσοστά ανασφάλειας που διακατέχουν την άγαμη μητέρα, τα οποία παράγονται από αυτή καθαυτή την κατάσταση μονογονεϊκότητας.
2. Το μορφωτικό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της μητέρας.
3. Την ύπαρξη ή όχι του απαραίτητου κοινωνικού υποστηρικτικού δικτύου στο πλαίσιο του οποίου η μόνη μητέρα αναπτύσσει τις φιλικές και κοινωνικές της σχέσεις και αποφεύγει την απομάκρυνση της από το κοινωνικό περιβάλλον (Μπαμπάλης, 2005).

Στο βιβλίο του ο Dr Horst Petri σημειώνει επίσης ότι, μπορεί παράλληλα να δημιουργήθηκαν πολλά κοινωνικά ιδρύματα που ανέλαβαν τη φύλαξη, τη διαπαιδαγώγηση και τη μόρφωση των παιδιών, αλλά οι πιο σημαντικές σχέσεις του παιδιού είναι οι σχέσεις προς τους γονείς του. Αυτοί το υποστηρίζουν στη συναισθηματική του ανάπτυξη και τη διαμόρφωση του ψυχικού του κόσμου. Τα υποκατάστατα των οικογενειακών σχέσεων, στην περίπτωση που αυτές διαλυθούν, μερικώς μόνο λύνουν τα προβλήματα.

Επίσης η άποψη ότι η μητέρα μπορεί να αναπληρώσει πλήρως την έλλειψη του πατέρα δεν είναι παρά μια ψευδαίσθηση που προέρχεται από εσφαλμένη αντίληψη της χειραφέτησης. Το παιδί χρειάζεται και τους δύο γονείς του για να αναπτύξει την προσωπικότητά του γιατί καθοριστική σημασία για την ανάπτυξη του έχουν οι σχέσεις του με τους γονείς του καθώς και η ποιότητά των σχέσεων αυτών. Εκτός αυτού οι μόνες μητέρες παραφορτωμένες από τις υποχρεώσεις τους, τους είναι πιο δύσκολο να αντιμετωπίσουν τις ψυχικές δυσκολίες τους παρά τις οικονομικές τους υποχρεώσεις. Οι μητέρες αυτές διατρέχουν τον κίνδυνο να χάσουν την ψυχική τους ισορροπία από το υπερβολικό άγχος, επειδή πρέπει μόνες τους ν' αντιμετωπίσουν τις ψυχικές ανάγκες των παιδιών τους: όπως τη θλίψη, τον πόνο και την οργή που οφείλονται στην στέρηση του πατέρα.

Όμως και οι ίδιες υποφέρουν από ορισμένες ψυχικές συγκρούσεις, που επηρεάζουν την σχέση της με το παιδί της και όμως μόνες τους πρέπει να ελέγξουν τον εαυτό τους και να προφυλάξουν και το παιδί τους από τις καταστροφικές συνέπειες αυτών των παράλογων ψυχικών τους επιθυμιών. Βέβαια είναι πολύ ανθρώπινο ν' αποτύχουν στην εκπλήρωση του μεγάλου αυτού έργου. Αλλά η αποτυχία προκαλεί συναισθήματα ενοχής και απογοήτευσης, που κλονίζουν την εσωτερική ψυχική ισορροπία.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει τη μόνη μητέρα είναι η κοινωνία στην οποία επικρατεί η άποψη ότι η μητέρα πρέπει, και μπορεί, να τα καταφέρει καλύτερα απ' ότι όταν υπήρχε δίπλα της ο πατέρας. Τότε η μητέρα μπορεί να χάσει τον έλεγχο και η αδυναμία της αυτή να μεταβληθεί σε πανικό, κατάθλιψη και απόγνωση (Dr Horst Petri, 2003).

Οι πιο συνηθισμένοι κίνδυνοι που μπορεί να προκύψουν είναι:

1. Παρουσιάζεται μία συναισθηματική άμυνα, που έχει ως αποτέλεσμα την αδιαφορία, τη σκληρότητα και τη ψυχρότητα απέναντι στα παιδιά, που υποφέρουν από τη στέρηση του πατέρα τους. Πρόκειται για ένα αμυντικό μηχανισμό που παρουσιάζεται και σε κοινωνικό επίπεδο.
2. Η ατομική δυσαρέσκεια της μητέρας μεταφέρεται στον πατέρα ο οποίος κατακρίνεται σαν «κακός», που φορτώνεται όλες τις ευθύνες και βέβαια πολλές φορές κατακρίνεται ακόμα μπροστά στα παιδιά.
3. Τα παιδιά δυστυχώς εκτός από δικά τους συναισθήματα επιβαρύνονται και με τα συναισθήματα της μητέρας τους όπως είναι η θλίψη, η οργή, κατάθλιψη και όλα τα άλλα ψυχολογικά της προβλήματα.
4. Τα κορίτσια προσκολλώνται έντονα στη μητέρα τους και αντιμετωπίζουν αργότερα ψυχολογικές δυσκολίες στις σχέσεις τους με το αντίθετο φύλο.
5. Γ' αγόρια, αρκετά συχνά, παίζουν σε συναισθηματικό επίπεδο, το ρόλο του ερωτικού συντρόφου της μητέρας. Η συναισθηματική τους εξάρτηση απ' τη μητέρα δυσκολεύει την αυτονόμησή τους και την απαραίτητη ταύτιση τους με τον πατέρα.

6. Τα αγόρια διατρέχουν, επίσης, τον κίνδυνο να ταυτιστούν με τις αρνητικές πλευρές του πατέρα. Θεωρούνται τότε «κακά» κι «απαράδεκτα», γεγονός που μπορεί να μειώσει την αυτοπεποίθησή τους.
7. Τα παιδιά, ορισμένες φορές, αναγκάζονται να συμπεριφέρονται σαν ενήλικες, παρηγορώντας κι υποστηρίζοντας την αβοήθητη μητέρα τους.
8. Πολλές φορές επίσης τα παιδιά μπορεί να αντιμετωπίζονται σαν «αποδιοπομπαίοι τράγοι»: Αντί οι μητέρες ν' αναλάβουν μόνες τους τις ευθύνες τους για τη διάλυση της συντροφικής τους σχέσης, φορτώνουν αυτές τις ευθύνες στα παιδιά τους και τα τιμωρούν με αβάσταχτες τιμωρίες.

Όλα αυτά τα παθολογικά συμπτώματα στη σχέση μητέρας-παιδιού οφείλονται στις μεγάλες υποχρεώσεις, που αναλαμβάνει η μητέρα μετά την αποχώρηση του πατέρα. Όμως σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες απουσιάζει ο πατέρας, η μητέρα θα παίξει το πρωταρχικό ρόλο στην εξέλιξη του παιδιού, γιατί είναι το πιο σημαντικό από τα πρόσωπα του άμεσου περιβάλλοντος του. Από την ίδια φυσικά θα εξαρτηθεί τελικά η ικανότητά της να βοηθήσει τα παιδιά της να ξεπεράσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν από τη στέρηση του πατέρα. Οι μητέρες αναλαμβάνουν, θέλοντας και μη, ένα μεγάλο έργο: Καλούνται ν' αντιμετωπίσουν τόσο τις δικές τους ψυχικές συγκρούσεις όσο και εκείνες των παιδιών τους (Dr Horst Petri, 2003).

3.3 Επιδράσεις από την απουσία του πατέρα

Όταν απουσιάζει ο πατέρας, απουσιάζουν και οι ρόλοι του. Πρώτα απ' όλα απουσιάζει ο επαγγελματικός του ρόλος, που μέχρι πρόσφατα θεωρείτο ο κυριότερος για τη συμβατική δομή της οικογένειας (ιδιαίτερα για τα ελληνικά δεδομένα), καθώς αποτελούσε τη μοναδική ή την κύρια πηγή εισοδήματος της οικογένειας. Αυτός είναι και ο λόγος που σε αρκετές περιπτώσεις αποτελούσε –ή και αποτελεί- το σύνδεσμο της οικογένειας με τον έξω κόσμο. Η απουσία του συγκεκριμένου ρόλου του πατέρα από την οικογένεια ορισμένες φορές δημιουργεί ένα σύνολο προϋποθέσεων που οδηγούν τη Μ.Ο. σε συνθήκες φτώχειας. Η ανάληψη όλων των σχετικών καθηκόντων από τη μητέρα μεταφράζεται σε επιβάρυνση της ψυχικής και σωματικής της υγείας και με μείωση του χρόνου που αφιερώνει στο παιδί της και τη διαπαιδαγώγησή του. Ο δεύτερος ρόλος του πατέρα είναι ο γονεϊκός όπου οι συνέπειες είναι αυτονόητες για το επίπεδο φροντίδας, διαπαιδαγώγησης και κοινωνικοποίησης των παιδιών. Ο τρίτος ρόλος του πατέρα είναι ο συζυγικός/συντροφικός, που σκοπό έχει τη συναισθηματική στήριξη της μητέρας και τη συμμετοχή στις όποιες φύσης ανησυχίες της.

Βέβαια στην περίπτωση της εκούσιας μονογονεϊκότητας η έλλειψη της πατρικής φροντίδας δεν βρίσκει απροετοίμαστη τη μητέρα, η οποία έχει φροντίσει και έχει θέσει της προτεραιότητές της, έχει ρυθμίσει τις επιθυμίες της ή έχει αναθεωρήσει τις προηγούμενες επιλογές της σε τέτοιο βαθμό, ώστε να αποφύγει το άγχος και τη θλίψη από τη διαρκή ματαιώση και από τη διαρκή διαπίστωση της πληθώρας των ανεκπλήρωτων στόχων. Έτσι στις περιπτώσεις αυτές η απουσία του πατέρα δεν παρεμβαίνει αισθητά στην ισορροπία ή την ανισορροπία του γενικού συστήματος.

Σε αρκετές περιπτώσεις η απουσία του πατέρα οδηγεί σε δυσκολίες που αφορούν τις ανικανοποίητες προσδοκίες του κοινωνικού περίγυρου για το τι είναι «κανονική οικογένεια» και στις περιορισμένες εναλλακτικές λύσεις που θεωρούνται κατάλληλες για τη γυναίκα. Παρ' όλα αυτά η απουσία του πατέρα μερικές φορές φαίνεται ότι λειτουργεί υποστηρικτικά στην ανεξαρτητοποίηση των παιδιών και στη διαδικασία γενικότερης ωρίμανσης τους. Το μητρικό ενδιαφέρον ενισχύεται για την πνευματική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, ανάλογα πάντοτε με το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της μητέρας και τις συνθήκες ζωής της οικογένειας.

Επίσης φαίνεται ότι οι αξίες, αντιλήψεις, και η συμπεριφορά των μητέρων που σχετίζεται με την ανεξαρτησία και τις ακαδημαϊκές προσδοκίες που προσπαθούν να εμφυσήσουν στα παιδιά τους δεν επηρεάζονται από την απουσία του πατέρα.

Μία άλλη σημαντική παράμετρος είναι αυτή της μείωσης της κοινωνικής απόστασης μεταξύ γονέα και παιδιού. Ο γονέας (στην περίπτωσή μας η μόνη μητέρα) εγκαταλείπει τμήμα της δικαιοδοσίας του πατέρα στην λήψη αποφάσεων και στη συνέχεια εμπλέκει το παιδί στη διαδικασία αυτή σαν να είναι ισότιμοι σύντροφοι. Εάν το παιδί δεχτεί αυτή την αυξημένη υπευθυνότητα, τότε ο μόνος γονέας αρχίζει να το συμβουλεύεται όπως επίσης ενέχεται κίνδυνος στην ισορροπία των καθημερινών αλληλεπιδράσεων μεταξύ του παιδιού και της μόνης μητέρας (Μπαμπάλης, 2005).

Συμπερασματικά από τα πιο πάνω η απουσία του πατέρα επιδρά στην ανάπτυξη του παιδιού στους πιο κάτω κρίσιμους τομείς της ανάπτυξης του.

A) Στην απόκτηση του ρόλου του φύλου

Το αγόρι αντιμετωπίζει μεγαλύτερη δυσκολία στην ανάπτυξη του ρόλου του φύλου. Η έλλειψη ενός εκ των δύο γονεϊκών προτύπων δυσχεραίνει τη διαδικασία απόκτησης της ταυτότητας, ακόμη και όταν είναι διαθέσιμα άλλα μοντέλα. Επίσης μπορεί να έχουν λιγότερα αρσενικά χαρακτηριστικά στην προσωπικότητά τους ή αναπτύσσουν αντισταθμιστικά σε ακραίο βαθμό τα αρσενικά στοιχεία και την επιθετικότητα. Κατ' επέκταση, η παρουσία ενός άλλου αντρικού μοντέλου μπορεί να αναστείλει τις αρνητικές επιδράσεις της απουσίας του πατέρα, αν και ο Biller (1968, 1971) ισχυρίζεται ότι ο πατέρας είναι το ισχυρότερο ανδρικό μοντέλο.

Στα κορίτσια η απουσία του πατέρα συνδέεται, με δυσκολία στην αλληλεπίδραση με τους άνδρες ή σε άλλες περιπτώσεις τα κορίτσια αρνούνται τα θηλυκά στοιχεία της προσωπικότητά τους. Η απουσία του πατέρα στο κορίτσι δημιουργεί λιγότερα προβλήματα στο κορίτσι απ' ό,τι στο αγόρι, γιατί το κορίτσι έχει μοντέλο του ίδιου με αυτό φύλο στην οικογένεια που έχει στενή σχέση.

B) Ηθική ανάπτυξη

Η ηθική ανάπτυξη φαίνεται ότι επηρεάζεται από την απουσία του πατέρα. Συνήθως τα παιδιά με παραβατική συμπεριφορά, προέρχονται από οικογένειες που απουσιάζει ο πατέρας χωρίς όμως τα συμπεράσματα αυτά να γενικεύονται σε όλα τα παιδιά που μεγαλώνουν χωρίς την παρουσία του πατέρα. Επίσης η απουσία του πατέρα δεν έχει ευδιάκριτη επίδραση στην ανάπτυξη της συνείδησης στα κορίτσια.

Γ) Ακαδημαϊκή επιτυχία και γνωστική ικανότητα.

Η απουσία του πατέρα έχει αρνητική επίδραση στην σχολική επίδοση των αγοριών και στην γνωστική ικανότητα, αν και αυτές οι επιδράσεις μπορούν να μετριαστούν, όταν οι μητέρα έχει αναπτύξει περισσότερο συμπεριφορές που τυπικά εμπεριέχονται στον ανδρικό ρόλο.

Η απουσία του πατέρα δεν έχει την ίδια επίδραση στην ανάπτυξη κινήτρων επιτυχίας στα κορίτσια. Τελικά η απουσία του πατέρα έχει μικρή ή καμία επίδραση στην ανάπτυξη κινήτρων επιτυχίας σε ευνοημένες κοινωνικοοικονομικά ομάδες πληθυσμού.

Δ) Κοινωνική ικανότητα

Στις περιπτώσεις με ανύπαντρες μητέρες είναι πολύ σημαντικό, για τη συγκρότηση του παιδιού να «νομιμοποιηθεί η ύπαρξή του» μέσα από την αναφορά σε δύο γονείς/γεννήτορες. Η Dolto αναφέρει ότι είναι πολύ σημαντικό οι όροι που χρησιμοποιούνται ανάμεσα στους βιολογικούς γονείς από τους άλλους να είναι τέτοιοι ώστε να μη δημιουργούνται αγωνιώδη διλήμματα στα παιδιά, όπως ανάμεσα στους «αληθινούς/πραγματικούς» γονείς και τους «ψεύτικους/θετούς», αλλά να υποδηλώνουν τη θέση των ενηλίκων, όπως και των άλλων παιδιών, στη ζωή του. Κατ' αυτό τον τρόπο μπορεί το παιδί να προσανατολιστεί πιο εύκολα στη νέα οικογενειακή κατάστασή του, που συχνά, μπορεί να είναι ιδιαίτερα σύνθετη (Κογκίδου, 1995).

Ακόμη όταν ασχολούμαστε με το θέμα της στέρησης του πατέρα, είναι εύλογο να σκεφτόμαστε τις φιλικές σχέσεις του παιδιού με τους συνομήλικους του. Όταν τα παιδιά αρχίζουν να πηγαίνουν στο σχολείο, αντιμετωπίζουν μια πολύ δύσκολη μεταβατική περίοδο στη ζωή τους. Πρέπει να αποκοπούν απ' τους γονείς τους και να ενταχθούν σε μια καινούργια και ευρύτερη κοινωνική ομάδα. Επίσης πρέπει να αποδείξουν τις ικανότητές τους στους δασκάλους τους. Όλες αυτές οι δύσκολες υποχρεώσεις γίνονται πιο εύκολες, όταν τα παιδιά έχουν φίλους. Οι φίλοι λειτουργούν ως συνδετικός κρίκος ανάμεσα στο γνώριμο περιβάλλον της οικογένειας και το απειλητικό άγνωστο εξωτερικό περιβάλλον. Οι σταθερές και έμπιστες φιλικές σχέσεις παρέχουν την απαραίτητη προστασία και βοηθούν τα παιδιά ν' αντιμετωπίσουν εύκολα την απώλεια της οικογενειακής θαλπωρής, δίνοντας τους θάρρος για τις καινούργιες εμπειρίες τους στο μέχρι τώρα άγνωστο γι' αυτά

περιβάλλον. Το μυστικό των φιλικών σχέσεων κρύβεται σ' αυτόν ακριβώς το διπλό ρόλο τους: Λειτουργούν ως υποκατάστατο των οικογενειακών σχέσεων, χωρίς ταυτόχρονα να έχουν τον καταναγκαστικό τους χαρακτήρα.

Για τα παιδιά, όμως, που δεν έχουν πατέρα, οι φίλοι έχουν ακόμα μεγαλύτερη σημασία. Ακόμα και όταν υπάρχουν πατριό ή υποκατάστατοι πατέρες που προσπαθούν ν' αναπληρώσουν ως ένα βαθμό τον χαμένο πατέρα, οι φίλοι ή οι φίλες έχουν να προσφέρουν κάτι διαφορετικό. Οι φίλιες βοηθούν τα παιδιά να ξεφύγουν από τις οικογενειακές συγκρούσεις που παρουσιάζονται έπειτα από την απώλεια του πατέρα τους. Το ίδιο ισχύει και για τους νέους: Χρειάζονται τις φιλικές σχέσεις για να μπορέσουν να ξεπεράσουν το δύσκολο παρελθόν που έχει σφραγιστεί από την απώλεια του πατέρα τους. Την ίδια ανάγκη έχουν και όταν είναι ενήλικες. Έχουν ανάγκη από τις φιλικές τους σχέσεις, επειδή το τραύμα από τη στέρηση του πατέρα ποτέ δεν επουλώνεται τελείως (Horst, 2003).

3.4 Επικοινωνία με τον πατέρα

Τα παιδιά, ανεξάρτητα από τη συχνότητα επαφής τους με τον απόντα γονέα, εξακολουθούν να θεωρούν ότι έχουν δύο γονείς. Όσο και αν η μόνη μητέρα υποσκελίζει εκούσια ή ακούσια το ρόλο και τη φυσική παρουσία του πατέρα, εξαιτίας της μονιμότερης παρουσίας της δίπλα στα παιδιά, σπάνια κατέχει τον κεντρικό ρόλο στην ψυχολογία του παιδιού. Σε αρκετές περιπτώσεις ο απών πατέρας απωθείται διακριτικά από τη μόνη μητέρα, εξαιτίας των ανασφαλειών της και των επιδιώξεών της σε σχέση με την αποκλειστικότητα της προσοχής του παιδιού. Αρκετές μόνες μητέρες πιστεύουν ότι η θετική αναφορά των παιδιών τους στον απόντα πατέρα, καθώς επίσης και η σημασία και η προσοχή που αποδίδουν σε αυτόν, κλέβουν κομμάτι της δικής τους αγάπης, κάτι που δικαιωματικά τους ανήκει. Στην περίπτωση αυτή η αρνητική στάση της μόνης μητέρας λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας στη διατήρηση της στοιχειώδους επικοινωνίας του απόντος πατέρα με το παιδί.

Στην περίπτωση της εκούσιας μονογονεϊκότητας ή της μητρότητας εκτός γάμου, όπου η γονική μέριμνα δεν μπορεί να διεκδικηθεί από τους πατέρες νομικά ή επίσημα, η κατάσταση γίνεται εξαιρετικά πιο δύσκολη γι' αυτόν. Ως αιτία της κατάστασης αυτής θεωρείται το γεγονός ότι η μόνη μητέρα, παρασυρόμενη από το άγχος που συνήθως την διακατέχει, δυσκολεύεται να συνειδητοποιήσει τη διαφορά που ισχύει μεταξύ γονεϊκής και συζυγικής σχέσης, με αποτέλεσμα να μεταφέρει τη δυσκαμψία και τη νοσηρότητα της δεύτερης στην πρώτη. Στην περίπτωση αυτή οι οποιεσδήποτε απόπειρες του απόντος πατέρα για τη διατήρηση στοιχειώδους επικοινωνίας με το παιδί του πέφτουν στο κενό.

Οι παράμετροι που συμβάλλουν στην αποτελεσματικότητα της πατρικής παρουσίας στο επικοινωνιακό πλαίσιο της Μ.Ο. που δημιουργείται με την εκούσια ή την ακούσια εκτός γάμου μητρότητα, είναι οι ακόλουθες:

- Οι συνθήκες κατά τις οποίες επήλθε η εγκυμοσύνη,
- Η σχέση πατέρα και μητέρας πριν και κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης,
- Τα επίπεδα της μεταξύ τους επικοινωνίας
- Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο του πατέρα και του περιβάλλοντος του, όπως και αυτό της μητέρας

- Τα επίπεδα ωριμότητας των γονέων,
- Οι λόγοι απουσίας του πατέρα και
- Η επαγγελματική δραστηριότητα των γονέων και τα ποσοστά ελεύθερου χρόνου που αφιερώνονται στην ανατροφή του παιδιού

Σε αρκετές περιπτώσεις ακούσιας μονογονεϊκότητας η μητέρα συνηθίζει να αναπτύσσει πολλές αντιστάσεις στη διατήρηση της σχέσης του παιδιού με το γονέα που τους «εγκατέλειψε». Στην περίπτωση αυτή μια ενδεχόμενη εκδήλωση ενδιαφέροντος από τον απόντα πατέρα για επαναφορά ή διατήρηση της επικοινωνίας του με τη Μ.Ο. ταρασσει τα νερά της οικογένειας και την τεχνητή σταθερότητα που δημιούργησε η μητέρα σε αυτήν. Η εγκαταλειμμένη μητέρα, συνειδητά ή ασυνείδητα, δημιουργεί ένα παρεμφερές κλίμα στην οικογένεια. Το παιδί ως εγκαταλειμμένο και αυτό, ταυτίζεται με τις ανησυχίες, τους προβληματισμούς και τα προβλήματα που επέφερε η «εγκατάλειψη» του πατέρα, με αποτέλεσμα να λειτουργεί και αυτό με τη σειρά του αρνητικά σε κάθε προοπτική επανασύνδεσης του με τον απόντα πατέρα.

Στην περίπτωση της υγιούς απομάκρυνσης των γονέων, όπως και στην περίπτωση της εκούσιας μονογονεϊκότητας, υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες για τη διατήρηση υγιούς και ικανοποιητικής σχέσης του παιδιού με καθέναν από τους γονείς τους, μόνη μητέρα και απόντα πατέρα. Η μεταφορά του γενικότερου ενδιαφέροντος από το ζευγάρι στο παιδί, σε αρκετές περιπτώσεις λειτουργεί ιδιαίτερα επικουρικά στο θέμα της επικοινωνίας του απόντος πατέρα με τη Μ.Ο., και αυτό γιατί παραμερίζονται σε σημαντικό βαθμό οι προσωπικές ανάγκες των γονέων και τη θέση του παίρνουν οι ανάγκες του παιδιού. Επομένως πρόκειται για αλλαγή των κριτηρίων της οικογενειακής σταθερότητας, της οποίας λόγος ύπαρξης δεν είναι το ζευγάρι, αλλά τα παιδιά. Σύμφωνα με την αλλαγή αυτής της θεώρησης περί οικογενειακής σταθερότητας, ο κάθε γονέας είναι μοναδικός και αναντικατάστατος και η οικογενειακή σταθερότητα είναι συνάρτηση της ουσιαστικής επικοινωνίας των μελών της και όχι της τυπικής –μέσω του γάμου- συνεύρεσης τους.

Επίσης είναι γεγονός ότι το παιδί έχει το δικαίωμα να έχει δύο γονείς, καθώς άρχισε πλέον να γίνεται, εκτός από κατανοητό, και σεβαστό. Επομένως η διατήρηση των μελών της Μ.Ο. και του απόντος πατέρα θεωρείται πλέον επιτακτική ανάγκη και όχι πράξη ρουτίνας. Ο διαχωρισμός μεταξύ της συντροφική ρήξης και του γονεϊκού ρόλου είναι πλέον σαφής και επικρατεί ως βασική επιδίωξη στον προγραμματισμό

των γονέων. Στο πλαίσιο της συνεργασίας που επιβάλλει η νέα αυτή κατάσταση, η διατήρηση της βασικής τουλάχιστον επικοινωνίας μεταξύ απόντος πατέρα και Μ.Ο. θεωρείται επιβεβλημένη, ακόμη και όταν οι περιστάσεις την εμποδίζουν ή την απαγορεύουν. Τέλος το σημαντικότερο απ' όλα φαίνεται πως επιτέλους αυτή η αναγκαιότητα έχει αρχίσει να γίνεται κατανοητή (Μπαμπάλης, 2005).

3.5 Το παιδί της άγαμης μητέρας

Με βάση και τα πιο πάνω υποκεφάλαια, συνοπτικά φαίνεται ότι το παιδί της άγαμης μητέρας δέχεται επιρροές οι οποίες καθορίζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τρεις παράγοντες:

- Τα ποσοστά ανασφάλειας που διακατέχουν την άγαμη μητέρα,
- Το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο της και
- Την ύπαρξη ή όχι των σχετικών κοινωνικών υποστηρικτικών δικτύων.

Η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού εκτός γάμου διαμορφώνεται αναλόγως όπως για παράδειγμα:

- A) στην περίπτωση της υπερπροστασίας από τη μεριά της άγαμης μητέρας, το παιδί εκδηλώνει παθητική και εξαρτημένη συμπεριφορά, έλλειψη πρωτοβουλίας και ασφάλειας, φόβο για το άγνωστο.
- B) στην περίπτωση της σύγχυσης των ρόλων από τη πλευρά της μόνης μητέρας δημιουργούνται προβλήματα ταύτισης, μοναξιάς και συναισθηματικού καινού.
- Γ) Οι υπερβολικές απαιτήσεις και η ανυπομονησία της μητέρας προκαλεί έλλειψη πρωτοβουλίας στο παιδί, αδεξιότητα, φόβο αποτυχίας, άγχος και αίσθημα απόρριψης και μειονεξίας.

Ακόμη είναι δεδομένο, όπως και στις υπόλοιπες μορφές Μ.Ο. το ίδιο και στην συγκεκριμένη περίπτωση, ότι οι καλές σχέσεις και η επικοινωνία του παιδιού με τους δύο γονείς (με εξαίρεση την περίπτωση της εκούσιας μονογονεϊκότητας, στην οποία ο πατέρας δεν είναι δυνατόν να παρίσταται), καθώς και η κοινή στάση και η αλληλοϋποστήριξη των γονέων στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, αποτελούν τους πλέον καθοριστικούς παράγοντες σε ό, τι αφορά την προσαρμογή του παιδιού στη συγκεκριμένη «ιδιότυπη» μορφή μονογονεϊκότητας. Στην περίπτωση όμως όπου τέτοιου είδους συνεργασία δεν είναι εφικτό να υπάρξουν μεταξύ των γονέων, το μεγαλύτερο βάρος πέφτει στη νηφαλιότητα και ωριμότητα της άγαμης μητέρας και στην ειλικρινή σχέση με τον εαυτό της και το παιδί της (Μπαμπάλης, 2005).

3.5.1. Η προσαρμογή του παιδιού στο σχολείο

Το σύγχρονο σχολείο, που αποσκοπεί στη γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην υποστήριξη των παιδιών που αντιμετωπίζουν «κρίσεις» στην οικογένειά τους. Επίσης αποτελεί το συνδετικό κρίκο της οικογένειας με την ευρύτερη κοινωνία, όπου μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην κοινωνική και συναισθηματική ωρίμανση των παιδιών. Οι εκπαιδευτικοί είναι οι σπουδαιότεροι, ίσως άνθρωποι μετά τους γονείς τους στη ζωή των παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Είναι αυτονόητο πως ο τρόπος που εκείνοι βλέπουν ή χειρίζονται τις δύσκολες καταστάσεις που βιώνουν τα παιδιά, επηρεάζει τη μετέπειτα προσαρμογή τους (Αρχοντόγλου, 2005). Βέβαια είναι γνωστό από τη βιβλιογραφία ότι μεγάλο ρόλο στην σχολική επιτυχία των παιδιών έχουν και οι μεταβλητές που σχετίζονται με το οικογενειακό πλαίσιο. Οι μεταβλητές αυτές είναι η απασχόληση και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, το εισόδημα της οικογένειας, η φυλή, η μορφή οικογενειακής οργάνωσης και τα σχήματα εργασίας των γονέων (Κογκίδου, 1995).

Η κακή σχολική επίδοση και προσαρμογή του παιδιού στο σχολείο δεν εξαρτάται απαραίτητα, αν το παιδί προέρχεται από μονογονεϊκή οικογένεια και όχι από τον τυπικό τύπο οικογενειών, πράγμα το οποίο δεν είναι ακόμη ξεκάθαρο στην κοινωνία. Αυτό το επιβεβαιώνουν στοιχεία τα οποία δείχνουν, πως ένα μεγάλο ποσοστό τυπικών οικογενειών λειτουργούν αντιπαιδαγωγικά απέναντι στα παιδιά τους. Γι' αυτό το λόγο η Μ.Ο όπως και κάθε άλλη οικογένεια, συμβάλλει στην κακή σχολική επίδοση του παιδιού στις περιπτώσεις που κρίνεται δυσλειτουργική στο θέμα διαπαιδαγώγησης όπως:

- A) Όταν στο εσωτερικό της υφίστανται καταστάσεις όπως έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των μελών της και κατ' επέκταση έλλειψη σωστού διαλόγου
- B) Έλλειψη ήπιου κλίματος και νηφάλιων διαθέσεων καθώς η ύπαρξη διχονοιών
- Γ) Η ύπαρξη υπέρμετρης εκδήλωσης άγχους από τον μόνο γονέα
- Δ) Αστάθεια στον προγραμματισμό, τη λήψη και την εφαρμογή αποφάσεων
- E) Αδιαφορία των γονέων απέναντι στα προβλήματα και τους προβληματισμούς των παιδιών κ.λπ.

Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συμβάλλουν στην ελλιπή ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, την ανεπιτυχή προσαρμογή του και κατ' επέκταση τη

σχολική του αποτυχία. Το φαινόμενο αυτό είναι αποτέλεσμα στην περίπτωση όμως, που συνδυάζεται με την έλλειψη θετικής στάσης και παιδαγωγικής αντιμετώπισης από τα πρόσωπα του σχολικού περιβάλλοντος (συμμαθητές και εκπαιδευτικούς) (Μπαμπάλης, 2005).

Είναι πολύ σημαντικό και σκόπιμο ο παιδαγωγός να εξετάσει όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν το οικογενειακό υπόβαθρο του κάθε παιδιού. Η γνώση λοιπόν της σύνθεσης της οικογένειας του μαθητή, της κοινωνικο-οικονομικής του κατάστασης και της μόρφωσης των γονέων του, είναι δυνατόν να συμβάλλει σημαντικά στην κατανόηση ορισμένων εκδηλώσεων της τυχόν προβληματικής συμπεριφοράς του παιδιού (Αρχοντόγλου, 2005)

Επίσης η στενή συνεργασία και επικοινωνία εκπαιδευτικών –γονέων είναι ιδιαίτερα σημαντική για την υποστήριξη όλων των μελών της μονογονεϊκής οικογένειας. Η αντιμετώπιση αυτών των οικογενειών από τους εκπαιδευτικούς και το σχολείο ως «φυσιολογικών» και όχι ως «παθολογικών» αποτελεί τη βάση για την κατάλληλη μορφή επικοινωνίας των εκπαιδευτικών με τους γονείς (Αρχοντόγλου, 2005). Άλλωστε ένα από τα βασικότερα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν τα παιδιά Μ.Ο. στο χώρο του σχολείου είναι η διαμορφωμένη άποψη των εκπαιδευτικών που θεωρεί το θεσμό της Μ.Ο. αποκλίνουσα ή προβληματική κατάσταση, που εκ των πραγμάτων δυσχεραίνει ή και αναστέλλει τις δυνατότητες των παιδιών. Το ίδιο συμβαίνει και με άλλες μειονοτικές ομάδες του μαθητικού πληθυσμού, όπως και στην περίπτωση των παιδιών της Μ.Ο. όπου οι εκπαιδευτικοί έχουν χαμηλές προσδοκίες έναντι των παιδιών αυτών. Δυστυχώς αυτή η άποψη των εκπαιδευτικών σε συνδυασμό με την ελλιπή γνώση για τις ιδιομορφίες, τη δομή και τη λειτουργία της Μ.Ο., συνήθως προκαλούν έναν κλονισμό στη σχέση εμπιστοσύνης που αρχικά επιδιώκουν να αναπτύξουν οι εκπαιδευτικοί με το παιδί και τον μόνο γονέα, με αποτέλεσμα να αναστέλλεται η ουσιαστικότερη διερεύνηση των χαρακτηριστικών αυτού του τύπου οικογένειας (Μπαμπάλης, 2005).

Σύμφωνα με τον Hingst (1981), οι εκπαιδευτικοί είναι σημαντικό, να προσπαθούν να διατηρούν σταθερή και συνεχή επικοινωνία με τους γονείς, εξαιτίας της κρίσιμης φάσης της ζωής των οικογενειών αυτών, των δυσκολιών και των αλλαγών που αντιμετωπίζουν σε πολλούς τομείς. Η συνεργασία των εκπαιδευτικών με τους γονείς είναι χρήσιμο να περιλαμβάνει αλληλοενημέρωση και κατανόηση για την προσαρμογή των παιδιών, ενημέρωση για τα μαθήματα στο σχολείο και την πρόοδο των παιδιών, καθοδήγηση για τη βοήθεια του παιδιού στο σπίτι και έλεγχο

των μαθημάτων, καθώς και συμφωνία για τους τρόπους ενίσχυσης και επιβράβευσης των παιδιών και διατήρηση των προσδοκιών για την πρόοδο και την ωριμότητα των παιδιών (Αρχοντόγλου, 2005).

Σύμφωνα με κάποιους ερευνητές μία μεταβλητή που καθορίζει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών είναι η ποιότητα της οικογενειακής ζωής. Η ποιότητα, όμως, εξαρτάται από το ρόλο ορισμένων άλλων καταστάσεων (για παράδειγμα, το εισόδημα, η φυλή, οι προσδοκίες και οι αξίες των γονέων) και όχι μόνο από τη συζυγική κατάσταση. Η ποιότητα της ζωής αποτελεί έναν παράγοντα προστασίας από τον κίνδυνο για εκπαιδευτική αποτυχία, καθώς και η προσήλωση στις αξίες που έχει η οικογένεια .

Σύμφωνα όμως με κάποιους ερευνητές η Μ.Ο. αναφέρουν, έχει τον κυριότερο λόγο για την ενδεχόμενη σχολική αποτυχία των παιδιών, η οποία έπεται λόγω της ελλιπούς κοινωνικοποίησης εξαιτίας της απουσίας τους ενός από τους δύο γονείς, ο ρόλος του οποίου είναι αναντικατάστατος. Συνεπώς ο ανεπαρκής γονεϊκός έλεγχος που ασκείται στο παιδί της Μ.Ο. και η ελλιπής μετάδοση των κανόνων και αξιών λόγω της ασυνεχούς επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη, καταδικάζει την οποιαδήποτε προσπάθεια από τη μεριά του σχολικού περιβάλλοντος σε αποτυχία. Παράλληλα η έλλειψη επικοινωνίας στο πλαίσιο της οικογένειας, ωθεί τα παιδιά της Μ.Ο. σε επαναστατική συμπεριφορά, σε διάσπαση της προσοχής ή σε έντονη ανάγκη για διαπροσωπική επικοινωνία, η οποία αναζητείται στους κύκλους των συνομηλίκων και των συμμαθητών τους.

Μία άλλη βασική αιτία απομάκρυνσης του παιδιού της Μ.Ο. από το σχολείο ή της σχολική του αποτυχίας θεωρείται η πίεση που υφίσταται το παιδί λόγω ανάληψης αυξημένων ευθυνών ή ρόλων που δεν συνάδουν με την ηλικία του (το παιδί επωμίζεται γονεϊκούς ρόλους), κυρίως στην περίπτωση που μόνος γονέας είναι η μητέρα. Τα παιδιά αυτά δουλεύουν πολύ συχνότερα από τα παιδιά των διγονεϊκών οικογενειών, ακόμα και παράλληλα με το σχολείο, ή αναλαμβάνουν περισσότερες οικιακές ευθύνες στο σπίτι, φροντίζοντας παράλληλα τα μικρότερα αδέρφια τους.

Σύμφωνα με το θεωρητικό μοντέλο του Becker(1965, 1981) για την παραγωγή του νοικοκυριού, όταν ο χρόνος και το εισόδημα που επενδύει μία Μ.Ο., που συνήθως αποτελείται από μόνη-μητέρα, είναι μικρότερο από τον αντίστοιχο μιας οικογένειας με δύο γονείς, η κοινωνικοοικονομική επιτυχία του παιδιού θα επηρεαστεί αρνητικά, ακόμη και όταν οι όλοι οι άλλοι παράγοντες είναι σταθεροί. Η απουσία του πατέρα μειώνει δραστικά το δυνητικό απόθεμα χρόνου και χρήματος

που μπορεί να διαθέτει στο παιδί (Κογκίδου, 1995). Έτσι τα παιδιά των Μ.Ο. που δεν απολαμβάνουν υψηλό βιοτικό επίπεδο, σε ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό εμφανίζουν χαμηλότερη επίδοση από τα παιδιά της μεσαία και ανώτερης τάξης, εγκαταλείπουν νωρίτερα το σχολείο και είναι λιγότερο πιθανό να συνεχίσουν σε ανώτατες σπουδές. Βέβαια το δικαίωμα όλων στην εκπαίδευση και η ανάδειξη και καλλιέργεια όλων των δυνάμει ικανοτήτων τους είναι αναπόσπαστο δικαίωμα σε όλους, ανεξάρτητα από το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται ο καθένας. Το εκπαιδευτικό όμως σύστημα δεν τα πλησιάζει με τον τρόπο που αναφέρθηκε έτσι δύσκολα μπορεί κανείς να αναφερθεί σε ισότητα των εκπαιδευτικών ευκαιριών, με αποτέλεσμα το σχολείο να μην μπορεί να ανταποκρίνεται επαρκώς στις «παιδευτικές» ανάγκες των παιδιών των Μ.Ο (Μπαμπάλης, 2005).

Σημαντικό ρόλο στην προσαρμογή των παιδιών των Μ.Ο. συμμετέχει και η στάση των συμμαθητών που προέρχονται από πυρηνικές οικογένειες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, όπως έχει επανειλημμένα διαπιστωθεί, τα παιδιά των μη διαζευγμένων οικογενειών υποσυνείδητα είναι φορείς των απόψεων που έχει το «ευρύτερο σύστημα» για τη Μ.Ο., οι οποίες τη θέλουν παθολογική και εξαιρετικά αποκλίνουσα. Επομένως η παρέμβαση των εκπαιδευτικών να ανατραπούν όλες αυτές οι ισχύουσες καταστάσεις θεωρείται κάτι παραπάνω από επιβεβλημένη.

Σύμφωνα με μια σχετική έρευνα στην Ελλάδα που έχει εκπονηθεί από την Χατζηχρήστου, οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι τα παιδιά των Μ.Ο. δυσκολεύονται να ακολουθήσουν οδηγίες στο μάθημα και η προσοχή τους διασπάται εύκολα, εκδηλώνουν συχνότερα ανώριμη ή και ανάρμοστη συμπεριφορά, παρουσιάζουν πιο συχνά ενδοπροσωπικά προβλήματα απ' ότι οι συμμαθητές τους, δηλαδή είναι μελαγχολικά απομονωμένα, στεναχωρημένα ή θλιμμένα, και έχουν χαμηλότερη σχολική επίδοση. Από την άλλη, οι συνομήλικοί τους, και κυρίως οι συμμαθητές τους, εκτίμησαν ότι τα παιδιά των Μ.Ο. παρουσιάζουν αρκετά προβλήματα στη σύναψη σχέσεων μαζί τους.(δυσκολία στην επικοινωνία, επιθετικότητα, καχυποψία, αίσθημα κατωτερότητας, απομόνωση, μυστικοπάθεια κ.λπ.). Παράλληλα, τα παιδιά Μ.Ο. σπάνια επιλέγονταν σε ρόλους αρχηγού σχολείου ή βοηθού των συνομηλίκων τους. Τα κορίτσια των Μ.Ο. χαρακτηρίζονται ως ντροπαλά και ευαίσθητα συχνότερα απ' ότι τα αγόρια, ενώ τις περισσότερες φορές έχουν πιο θετική αντίληψη για την εξωτερική τους εμφάνιση απ' ότι τα κορίτσια των πυρηνικών οικογενειών. Τέλος, προέκυψε ότι τα παιδιά Μ.Ο. συνήθως παρουσιάζουν χαμηλότερη αυτοαντίληψη

σχετικά με την επίδοσή τους σε συγκεκριμένα μαθήματα συγκριτικά με τους υπόλοιπους συνομήλικους τους (Μπαμπάλης, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΕΚΤΟΣ ΓΑΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Νομοθετικό πλαίσιο

Όσον αφορά το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, ισχύουν τα εξής:

- Με το Νόμο 1329/83 για την αναμόρφωση του Οικογενειακού Δικαίου, η άγαμη μητέρα εξομοιώνεται νομικά ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με την έγγαμη μητέρα. Με τον ίδιο νόμο καταργείται κάθε δυσμενής διάκριση σε βάρος των παιδιών που γεννιούνται από γάμο. Η παλιά αρνητικά φορτισμένη ορολογία («γνήσια», «εξώγαμα τέκνα») καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε με την περισσότερο ουδέτερη («τέκνα γεννημένα σε γάμο», «τέκνα γεννημένα χωρίς γάμο των γονέων τους»). Για την εκούσια αναγνώριση ενός παιδιού γεννημένου χωρίς γάμο των γονέων απαιτείται και η σύμπραξη της μητέρας του. Η καινοτομία της συναίνεσης της μητέρας επιβάλλεται στο πλαίσιο της ισότητας των δύο φύλων. Σε περίπτωση εκούσιας ή δικαστικής αναγνώρισης το παιδί αποκτά, ως προς όλα, θέση τέκνου γεννημένου από γάμο απέναντι και στους δύο γονείς τους και τους συγγενείς τους (πλήρες κληρονομικό δικαίωμα, αξίωση διατροφής κλπ).
- Με το Νόμο 1483/84 προβλέπεται η χορήγηση «γονικής άδειας» για την ανατροφή του παιδιού έως 6 μήνες και στην άγαμη μητέρα μέχρι το παιδί να συμπληρώσει την ηλικία των δύομισι (2,5) ετών.
- Με το Νόμο 1849/89 προβλέπεται η χορήγηση επιδόματος γάμου και στους αρχηγούς ΜΓΟ στον ιδιωτικό τομέα.
- Με το Νόμο 2190/94 αν μεταξύ των επιτυχόντων σε διαγωνισμό για την πλήρωση θέσεων στο δημόσιο είναι υποψήφιες άγαμες μητέρες προστίθεται στο συνολικό βαθμό που έλαβαν 5/100 για κάθε παιδί.
- Με το Νόμο 2470/97 προβλέπεται η χορήγηση επιδόματος γάμου στους αρχηγούς ΜΓΟ και στο δημόσιο εφ' όσον τους έχει ανατεθεί η επιμέλεια του παιδιού.
- Σύμφωνα με την Εθνική Σύμβαση Εργασίας 2002-2003 ο/η εργαζόμενος/η άγαμος /η χήρος/α μονογονέας στον ιδιωτικό τομέα δικαιούται άδεια με αποδοχές έξι (6) εργάσιμων ημερών το χρόνο, πέραν αυτής που δικαιούται από άλλες διατάξεις. Γονέας με τρία (3) παιδιά ή περισσότερα, δικαιούται άδεια οχτώ (8) εργάσιμων ημερών. Η άδεια αυτή χορηγείται λόγω αυξημένων αναγκών φροντίδας παιδιών ηλικίας μέχρι δώδεκα (12) ετών συμπληρωμένων,

χορηγείται εφάπαξ ή τμηματικά μετά από συνεννόηση με τον εργοδότη, σύμφωνα με τις ανάγκες του γονέα και δεν πρέπει να συμπίπτει χρονικά με την αρχή ή το τέλος της ετήσιας κανονικής άδειας. (<http://www.elenakountoura.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cesrc=87&cnode=8>).

4.2. Η προστασία από το Κράτος προς την άγαμη μητέρα και το παιδί της

Σε αντίθεση με αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, η Ελλάδα δεν έχει θεσπίσει ειδικές ρυθμίσεις για τις μονογονεϊκές οικογένειες, που εντάσσονται στο γενικότερο νομοθετικό πλαίσιο οικογενειακού δικαίου. Το πρώτο βήμα για την κοινωνική εξομοίωση των παιδιών εκτός γάμου έγινε το 1983, όταν με την αναμόρφωση του Οικογενειακού Δικαίου (Ν. 1329/83) η παλιά αρνητικά φορτισμένη ορολογία «εξώγαμα τέκνα» αντικαταστάθηκε με την περισσότερο ουδέτερη «τέκνα γεννημένα χωρίς γάμο των γονέων τους». Με τον ίδιο νόμο η άγαμη μητέρα εξομοιώθηκε νομικά ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με την έγγαμη, ενώ η Πολιτεία εμπλέκεται ενεργά απαιτώντας από τον πατέρα να αναλάβει τις ευθύνες του στην ανατροφή του παιδιού (<http://www.madata.gr/index.php/epikairotitia/social/13537.html>).

Οι παροχές που παρέχονται από το κράτος για την μονογονεϊκή οικογένεια είναι τα επιδόματα, η περίθαλψη και η βοήθεια για στέγη και εργασία.

Οικονομική ενίσχυση (επιδόματα):

Το κράτος βοηθά με οικονομική ενίσχυση δίνοντας:

- 44 ευρώ μηνιαίο επίδομα από τις Δ/νσεις Πρόνοιας των Νομαρχιών σε κάθε απροστάτευτο παιδί ηλικίας μέχρι 16 χρόνων. Προϋπόθεση το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα να μην υπερβαίνει για τριμελή οικογένεια τα 294 ευρώ προσαυξανόμενο κατά 24 ευρώ για κάθε επιπλέον μέλος.
- 300 ευρώ ετησίως σχολικό επίδομα για κάθε παιδί-μαθητή υποχρεωτικής εκπαίδευσης έως 16 ετών. Απευθύνεται σε οικογένειες (και μονογονεϊκές) με εισόδημα που δεν υπερβαίνει τις 3.000 ευρώ ετησίως. Η ενίσχυση καταβάλλεται εφάπαξ από τη ΔΟΥ του τόπου διαμονής του δικαιούχου.
- 159 ευρώ επίδομα τρίτου παιδιού καταβάλλει ο ΟΓΑ μέχρι τη συμπλήρωση του βου έτους, ανεξάρτητα από το ποσό του ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος των δικαιούχων.
- 440 ευρώ επίδομα μητρότητας ανασφαλιστών καταβάλλεται σε εργαζόμενες γυναίκες που δεν δικαιούνται αντίστοιχη παροχή από κάποιο ασφαλιστικό φορέα ή είναι ανασφάλιστες από τις Δ/νσεις και τα Τμήματα Πρόνοιας των Νομαρχιών.

Για τον τομέα της Υγείας το κράτος προσφέρει (περίθαλψη):

- Δωρεάν νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στις ανασφάλιστες και οικονομικά αδύναμες άγαμες μητέρες.
- Δικαίωμα νοσοκομειακής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης έχει ο ανασφάλιστος διαζευγμένος ή σε διάσταση σαν άμεσα ασφαλισμένος στον ασφαλιστικό φορέα που ήταν ασφαλισμένος ο άλλος σύζυγος κατά το χρόνο λύσης του γάμου. Το ασφαλιστικό αυτό δικαίωμα ασκείται εντός έτους από την ημερομηνία της τελεσίδικης έκδοσης της απόφασης του διαζυγίου.

Στέγη και εργασία:

- Ακόμα μια οικονομική βοήθεια είναι η πρόσβαση σε στέγη.
- Στεγαστικά Προγράμματα του ΟΕΚ (με προϋπόθεση τουλάχιστον 900 ημέρες εργασίας).
  - Δάνειο αυτοστέγασης σε άγαμες μητέρες που προστατεύουν 1 παιδί και άνω.
  - 4 περίπου έτοιμες κατοικίες παρέχονται κάθε χρόνο.
  - Επίδομα ενοικίου για τις άγαμες μητέρες.

Παιδικό Σταθμό:

Το κράτος επίσης βοηθά τις ΜΓΟ με την ευκολότερη πρόσβαση τους σε παιδικές στέγες. Τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών εγγράφονται κατά προτεραιότητα στους Παιδικούς Σταθμούς των ΟΤΑ, του ΠΙΚΠΑ, του ΕΟΠ, του Ιδρύματος Βρεφονηπιακών Σταθμών.

Εργασία:

Για την εργασία, με 5% μοριοδοτούνται -για κάθε παιδί- οι άγαμες μητέρες, υποψήφιες σε διαγωνισμούς προσλήψεων. Στο πλαίσιο του «Προγράμματος Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας, και Επιχορήγησης Επιχειρήσεων για την Απασχόληση Ανέργων Ηλικίας 18-65 ετών για το Έτος 2003», προτεραιότητα στη κάλυψη των θέσεων δίνεται και στις γυναίκες αρχηγούς ΜΓΟ. (<http://www.madata.gr/index.php/epikairotitita/social/13537.html>)

4.3 Τα κέντρα στήριξης που υπάρχουν στην Ελλάδα

Κατά την Στασινοπούλου, η οικογένεια και το κράτος είναι δύο σημαντικοί κοινωνικοί θεσμοί κεντρικής σημασίας για τις διαδικασίες παραγωγής και αναπαραγωγής της κοινωνίας, όπως διαμορφώνονται σε ιστορικά και πολιτισμικά συγκεκριμένες κάθε φορά συνθήκες. (Κοινωνική εργασία, τεύχος 17^ο).

Όλοι οι γονείς που ζουν μόνοι με τα παιδιά τους καλούνται να αντιμετωπίσουν αλλαγές τόσο στον τρόπο ζωής τους όσο και στη συναισθηματική τους κατάσταση. Αυτές οι αλλαγές δημιουργούν μερικές φορές απογοήτευση και θυμό, η σωστή διαχείριση των οποίων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για μια υγιή οικογενειακή ζωή.

Μερικές από τις πιο συχνές αιτίες απογοήτευσης των μόνων γονέων είναι οι εξής:

- Αλλαγή.
- Φόβος.
- Άγχος.
- Απώλεια.
- Έλλειψη βοήθειας.
- Μοναξιά.

(<http://www.healthview.gr/?q=%CF%85%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%B1>).

Έτσι έχουν δημιουργηθεί μονάδες φιλοξενίας και στήριξης. Για την συστηματική προστασία της άγαμης μητέρας λειτουργεί ειδικό τμήμα στο Κέντρο Βρεφών Μητέρα στο οποίο εισάγονται άγαμες έως τον τοκετό. Παρέχεται ψυχολογική στήριξη και οικονομική βοήθεια μέχρι να διαπιστωθεί ότι μπορεί να ζήσει μόνη της και να αναλάβει την ανατροφή του παιδιού της. Στα Κέντρα Συμβουλευτικής και Ενημέρωσης Γυναικών του ΚΕΘΙ παρέχεται νομική, ψυχολογική και συμβουλευτική στήριξη και στις γυναίκες αρχηγούς ΜΓΟ. Στις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις της χώρας λειτουργούν οι Διευθύνσεις Πρόνοιας όπου μέσω των Κοινωνικών Υπηρεσιών παρέχεται ψυχολογική στήριξη και βοήθεια στην άγαμη μητέρα. Στο πλαίσιο του Εθνικού Κέντρου Άμεσης Βοήθειας προβλέπονται ξενώνες προσωρινής φιλοξενίας σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Στο πλαίσιο του

Επιχειρησιακού Προγράμματος «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» του Υπουργείου Εργασίας, προβλέπονται ολοκληρωμένες παρεμβάσεις και για τις γυναίκες αρχηγούς ΜΓΟ.

4.3.1 Κέντρα στήριξης

Στην Ελλάδα υπάρχουν κέντρα στήριξης στα οποία ασχολούνται εξ ολοκλήρου με την άγαμη μητέρα ή ένας από τους στόχους τους είναι να βοηθήσουν την άγαμη μητέρα. Θα παραθέσουμε μερικά παρακάτω:

➤ Το «**Ίδρυμα για το Παιδί και την Οικογένεια**»

Το κέντρο έχει τρεις βασικούς στόχους:

1. Να μικραίνουν χρόνο με το χρόνο οι αριθμοί που αναφέρονται στα παιδιά-θύματα αδικίας, κακομεταχείρισης, στέρησης.
2. Να μεγαλώνουν και να ενισχύονται οι οικογενειακοί και κοινωνικοί δεσμοί που διασφαλίζουν τις κατάλληλες συνθήκες για την ευημερία των παιδιών και των οικογενειών.
3. Να δημιουργούνται όλο και περισσότερες ευκαιρίες για την πολύπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και των νέων στο σύγχρονο κόσμο.

➤ **Κέντρο Βρεφών «Μητέρα»**, το οποίο έχει σαν στόχο τη προσφορά εξειδικευμένων και εξατομικευμένων υπηρεσιών σε παιδιά και γονείς που βρίσκονται σε ειδικές ψυχο-κοινωνικές συνθήκες.

1. Η ιδρυματική και εξωιδρυματική προστασία των μητέρων και των παιδιών τους, των απροστάτευτων, κακοποιημένων, παραμελημένων παιδιών.
2. Η αναδοχή για προστατευόμενα από τον φορέα παιδιά.
3. Οι υιοθεσίες των προστατευόμενων παιδιών.
4. Η αναζήτηση ριζών και η παροχή συμβουλευτικής στα ίδια τα υιοθετημένα άτομα, στις θετές ή και στις βιολογικές οικογένειες.
5. Όλα τα συναφή προγράμματα ή δραστηριότητες που ήθελαν ανατεθεί σε αυτό από το Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας.

Τα προγράμματα που αφορούν την άγαμη μητέρα και το παιδί εκτός γάμου συγκεκριμένα είναι:

- **Συμβουλευτικές / στηρικτικές / νομικές υπηρεσίες σε γονείς** - και ειδικότερα σε μόνους γονείς - που περνούν κρίση, με στόχο να παραμείνουν τα παιδιά κοντά τους ή σε γονείς των οποίων τα παιδιά απομακρύνθηκαν προσωρινά, ώστε να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για την επιστροφή τους. Η προσφορά υπηρεσιών συνεχίζεται και μετά την επάνοδο του παιδιού στη βιολογική του οικογένεια, ανάλογα με τις ανάγκες.
- **Περίπτερο μητέρων** για τη φιλοξενία 18 εγκύων και λεχωιδών. Εκτός από τη στέγη, τροφή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στις μέλλουσες μητέρες παρέχεται ατομική / ομαδική κοινωνική εργασία και συμβουλευτική από κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους. Περιστασιακά, μητέρες με τα μωρά τους μπορούν να φιλοξενηθούν στο Περίπτερο για σύντομο χρονικό διάστημα. Συμβουλευτική βοήθεια και στηρικτικές υπηρεσίες παρέχονται, επίσης, σε εγκύους και λεχωίδες που δεν εισάγονται στο Περίπτερο "Μητέρων".

➤ **Κ.Ε.Θ.Ι.**

Βασικός άξονας ανάπτυξης των δραστηριοτήτων του Κ.Ε.Θ.Ι. είναι η διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας σε θέματα ισότητας των φύλων και η προώθηση των γυναικών σε όλους τους τομείς της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής μέσα στο πλαίσιο της πολιτικής που καθορίζεται από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας.

Στοχεύει:

- Στη διεξαγωγή ερευνών και επιστημονικών μελετών για θέματα ισότητας των φύλων
- Στην τεκμηρίωση και παροχή πληροφόρησης για ζητήματα ισότητας των φύλων στην απασχόληση, επιχειρηματικότητα και κοινωνική ένταξη
- Στην υποστήριξη γυναικών για την προώθηση στην αγορά εργασίας
- Στην ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση και επιμόρφωση ατόμων, φορέων, ομάδων και οργανισμών σε θέματα σχετικά με την ισότητα των φύλων
- Στην ανάληψη πρωτοβουλιών για την προώθηση της ισότητας των φύλων, σε ιδιαίτερες συνθήκες πολυπολιτισμικότητας

- Στο σχεδιασμό, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση προγραμμάτων που προωθούν τους στόχους για την ισότητα των φύλων
- Στην ενημέρωση σε θέματα ισότητας των φύλων με την έκδοση και δημοσίευση μελετών, ερευνών και άλλου ενημερωτικού υλικού, καθώς και με παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού
- Στη δημιουργία και λειτουργία πιλοτικών θεσμών που υποστηρίζουν και προωθούν την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών

➤ Σύλλογος Προστασίας Αγέννητου Παιδιού,

Όπως φαίνεται και από τις διάφορες ιστοσελίδες, δραστηριοποιείται σε δύο κύριες κατευθύνσεις: πληροφόρηση του κοινού για θέματα που αφορούν το αγέννητο παιδί και στήριξη των εγκύων/μητέρων. Επίσης, στα πλαίσια της προσπάθειας στήριξης των οικογενειών, λειτουργεί το Κέντρο Φροντίδας Μητέρας και Παιδιού, με μια ποικιλία υπηρεσιών (<http://www.unborn.gr/unborn1/unborn/index.php?activity>).

4.4 Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στην εργασία με μονογονεϊκή οικογένεια

Η Κοινωνική Εργασία με οικογένεια ή με μονογονεϊκή οικογένεια χαρακτηρίζεται από δράση. Ο Κοινωνικός Λειτουργός σε αντίθεση με άλλους ειδικούς, εισέρχεται μέσα στο φυσικό χώρο της οικογένειας και δραστηριοποιείται προς όλες τις κατευθύνσεις επιλαμβανόμενος των όποιων συγκεκριμένων προβλημάτων, συνεπικουρούμενος από βοηθητικές υπηρεσίες και ειδικότητες και ενεργοποιώντας τα μέλη να κινηθούν για την επίλυση των προβλημάτων τους. Ο Κοινωνικός Λειτουργός προσκαλεί την οικογένεια και στο γραφείο του σαν μέρος του όλου σχεδίου του και κυρίως για να ενεργοποιήσει τα μέλη και να διαπιστώσει τον βαθμό θέλησης της οικογένειας για αλλαγή (Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 31,1993).

Στις περιπτώσεις που γυναίκες μένουν έγκυες και εγκαταλείπονται από το σύντροφό τους, μπορούν να απευθυνθούν σε ειδικές υπηρεσίες ιδιωτικές ή και κοινωνικές για βοήθεια, και εκεί μπορούν να υποστηριχθούν ψυχολογικά, ιατρικά, οικονομικά και νομικά κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης τους αλλά και για όσο χρόνο χρειαστεί μετά για να ξεπεράσουν τυχόν εμπόδια.

Ο Κοινωνικός Λειτουργός σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά επιλέγει, κατά την κρίση του, τα θεωρητικά μοντέλα τα οποία θεωρεί καταλληλότερα για εκτίμηση και παρέμβαση. Ανάλογα δηλαδή με το είδος του προβλήματος/ανάγκης μπορεί να χρησιμοποιήσει γνώσεις από το ψυχοδυναμικό μοντέλο, από το μοντέλο παρέμβασης σε κρίση, από την επικεντρωμένη σε στόχους προσέγγιση, από το συμπεριφορικό/γνωστικό μοντέλο, από τη θεωρία των ρόλων ή της επικοινωνίας. Η πολυπλοκότητα και η έκταση των σύγχρονων προβλημάτων αποτρέπουν πλέον τον επαγγελματία από την προσκόλληση σε ένα συγκεκριμένο θεωρητικό μοντέλο (Δημοπούλου, 2006).

Έτσι και στην περίπτωση της ανύπαντρης μητέρας ο κοινωνικός λειτουργός θα επιλέξει και θα συνδυάσει τα θεωρητικά μοντέλα αυτά που θα χρησιμοποιήσει στην παρέμβασή του ανάλογα με το είδος του προβλήματος. Ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να δουλέψει με την μονογονεϊκή οικογένεια σε τρία επίπεδα άτομο-ομάδα-κοινότητα. Έτσι μπορεί καταρχήν να έχει μία στενή συνεργασία με την άγαμη μητέρα ώστε να μπορέσει να την βοηθήσει και να την κατευθύνει στην κάλυψη των αναγκών της, να την ενθαρρύνει να εκφραστεί ώστε να επέλθει

εκφόρτιση της πιθανής έντασής της, καθώς στην συναισθηματική ανακούφιση της ίδιας. Έτσι απαιτείται πρώτα η διασφάλιση της ψυχοσωματικής ισορροπίας της μητέρας, η οποία επιτυγχάνεται μέσα από την κάλυψη των πρωτογενών και δευτερογενών αναγκών της, δηλαδή με την ύπαρξη εργασίας, στέγης και ασφαλιστικής κάλυψης, με την αξιοποίηση των κατάλληλων κοινωνικών προγραμμάτων επιμόρφωσης, με την εξασφάλιση κοινωνικών παροχών και, τέλος, με τη συνεργασία της με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, με στόχο να βελτιωθούν οι διαπροσωπικές της σχέσεις και να αρθεί η σε βάρος της προκατάληψη. Επίσης πολύ σημαντική είναι και η δουλειά του ξεχωριστά με το παιδί της άγαμης μητέρας. Το παιδί κάτω από τέτοιες συνθήκες μπορεί να εμφανίσει μια σειρά συμπτωμάτων, όπως απομόνωση από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, έλλειψη επικοινωνίας με τα άτομα της οικογένειας και του σχολικού περιβάλλοντος, εύθραυστη υγεία, υπερκινητικότητα, προβλήματα λόγου, μαθησιακές δυσκολίες, επιθετικότητα κ.ά. Έτσι ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί καταρχήν να διακρίνει αν καλύπτονται οι βασικές ανάγκες που έχει ως παιδί και όπου υπάρχουν ελλείψεις να καλυφτούν. Έπειτα μπορεί να γίνει συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη του και αν είναι αναγκαίο να το παραπέμψει σε άλλες ειδικότητες. Πολύ σημαντική είναι και η εργασία με την μητέρα και το παιδί μαζί, για την μεταξύ τους σχέση. Στην περίπτωση της άγαμης μητέρας για την ομαλή ψυχοκοινωνική εξέλιξη του παιδιού της, συνιστάται η διακριτική και υγιείς ενίσχυση του δεσμού μητέρας και παιδιού από την πρώτη στιγμή της κοινής ζωής τους. (Μπαμπάλης, 2005).

Τέλος ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού συμβάλλει στην καθοδήγηση τους σε ομάδες και συλλόγους μονογονεϊκών οικογενειών όπου εκεί μπορούν να αναπτυχθούν δεσμοί αλληλεγγύης με άλλα άτομα και αλληλοβοήθειας μεταξύ τους, επικοινωνία, καθώς και η δημιουργία ομάδων αυτοβοήθειας. Στον τομέα της κοινότητας ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση των φορέων που ασκούν άμεσα ή έμμεσα πολιτική για την οικογένεια στα θέματα μονογονεϊκών οικογενειών. Να συμβάλει στην ενίσχυση και προώθηση καινοτόμων προγραμμάτων για τη μονογονεϊκή οικογένεια καθώς και την ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου (Κογκίδου, 1995).

Ο ρόλος του Κοιν. Λειτουργού στο σχολείο του παιδιού

Εκτός από την ανύπαντρη μητέρα βοήθεια και στήριξη χρειάζεται και το παιδί της. Σε περιπτώσεις που η συμβολή του Κοιν. Λειτουργού είναι απαραίτητη αυτό μπορεί να επιτευχθεί και μέσω του σχολείου.

Μέσα στο περιβάλλον του σχολείου μπορούν να ανιχνευθούν κάποια πρώιμα προβλήματα συμπεριφοράς αλλά και εκπαίδευσης. Σχολικές δυσκολίες μπορεί να προέρχονται ή να εντείνονται μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, έτσι καλό είναι ύστερα από συστημική διερεύνηση και αξιολόγηση στα πλαίσια της σχολικής κοινωνικής υπηρεσίας, να παραπέμπονται στις ανάλογες κοινωνικές υπηρεσίες της κοινότητας.

Στην άσκηση της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας την πρώτη θέση έχει πάντοτε η άμεση και συστηματική συνεργασία του κοινωνικού λειτουργού με το δάσκαλο που «ζει» τους μαθητές και ό, τι φέρνουν στο σχολείο από τον εαυτό τους και την οικογένειά τους. Η παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού εκτείνεται με διεπιστημονική συνεργασία μέσω της διεπιστημονικής ομάδας σε όλα τα επίπεδα και αναλαμβάνει πέρα από τη θεραπευτική και προληπτική δράση (Παπαϊωάννου, 2000).

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού παρατηρεί η κυρία Σουρραπά μπορεί να είναι του μεσάζοντα ή ενδιάμεσου ανάμεσα στην οικογένεια και το σχολείο, ανάμεσα στην οικογένεια και το μαθητή. Εκτός αυτού αναλαμβάνει την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των διδασκόντων. Οποσδήποτε το απόρρητο για κάθε περίπτωση τηρείται με σχολαστικότητα. Μόνο πληροφορίες που αφορούν το μαθητή και διευκολύνουν το έργο του εκπαιδευτικού του γίνονται «γνωστές» για συντονισμό των προσπαθειών εκπαιδευτικού και κοινωνικού λειτουργού με σκοπό τη βοήθεια του μαθητή (Παπαϊωάννου, 2000).

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο αναφέρεται όλο και πιο έντονα στην υποστήριξη, στην πρόληψη, στη θεραπεία και στην αποκατάσταση. Το σχολείο ως προέκταση της οικογένειας στην κοινότητα, αποτελεί το συνδετικό κρίκο και όχι ένα απομονωμένο και ανεξάρτητο υποσύστημα. Η ολιστική αντιμετώπιση του παιδιού-μαθητή βρίσκει την υλοποίησή της στην σχολική κοινωνική εργασία (Παπαϊωάννου, 2000).

Τέλος, είναι αποδεδειγμένα απαραίτητη η στενή συνεργασία του σχολικού κοινωνικού λειτουργού με το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων για να επιτευχθεί: Α) Ενημέρωση των γονέων και κινητοποίησή τους μέσω του Δ.Σ. του συλλόγου τους. Β) Ευαισθητοποίηση των γονέων για το ρόλο που οι ίδιοι διαδραματίζουν στη

διαδικασία εκπαίδευσης των παιδιών τους. Γ) Συμμετοχή των γονέων σε προγράμματα που οργανώνουν ομάδες μαθητών στα πλαίσια της Κοινωνικής Εργασίας με Ομάδα. Και οι τρεις αυτές προϋποθέσεις επιτυχίας της σχολικής Κοινωνικής Εργασίας συντελούν στο πλησίασμα μαθητών, δασκάλων, γονιών που πάντοτε έχουν κοινό σκοπό, ο καθένας από την πλευρά του, την αποδοτικότερη ψυχικά, πνευματικά και κοινωνικά εκπαίδευση των παιδιών (Παπαϊωάννου, 2000).

ΜΕΡΟΣ Β΄
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. Εισαγωγή

Ένα σημαντικό κομμάτι της μελέτης είναι η μεθοδολογία και τα αποτελέσματα της έρευνας. Σε αυτό το κεφάλαιο περιγράφεται αρχικά η μεθοδολογία της έρευνας όπου αναλύονται ο σκοπός, τα ερευνητικά ερωτήματα, πως έγινε η επιλογή του δείγματος, η κατασκευή του ερευνητικού εργαλείου, οι θεματικές ενότητες που περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο που φτιάχτηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας, η διαδικασία χορήγησης του ερωτηματολογίου, η κωδικοποίηση των ερωτηματολογίων, οι δυσκολίες αποπεράτωσης της έρευνας και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων σε πίνακες. Έπειτα περιλαμβάνονται τα στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα της έρευνας σε συνάρτηση με τους πίνακες, και τέλος ακολουθεί η συζήτηση των αποτελεσμάτων τα συμπεράσματα και οι προτάσεις.

Η πραγματοποίηση αυτής της έρευνας βασίστηκε στις αρχές και στους κανόνες της ποσοτικής έρευνας. Ως προς τον αριθμό των εξεταζόμενων ατόμων, η έρευνα χαρακτηρίζεται δειγματοληπτική. Όσον αφορά τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου. Για την ανάλυση των απαντήσεων που πάρθηκαν από τα ερωτηματολόγια χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS 12, μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή.

5.2 Σκοπός –Ερευνητικά ερωτήματα

Η συγκεκριμένη έρευνα έχει σαν σκοπό, να διερευνηθούν οι απόψεις των νέων φοιτητών του ΤΕΙ Ηρακλείου για την άγαμη μητέρα και το παιδί εκτός γάμου. Πιο συγκεκριμένα να παρατηρηθεί κατά πόσο στη σύγχρονη κοινωνία παρουσιάζεται ο κοινωνικός αποκλεισμός προς αυτή την ευπαθή ομάδα των ανύπαντρων μητέρων και των παιδιών τους. Επίσης να συγκριθούν οι απόψεις φοιτητών του τμήματος ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ του ΤΕΙ Ηρακλείου προς το φαινόμενο αυτό και να ερευνηθεί αν υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις μεταξύ των δύο σχολών αφού στην πρώτη υπάρχει περισσότερη επαφή και εκπαίδευση σε κοινωνικά θέματα.

Επιμέρους στόχοι της μελέτης αυτής είναι να ερευνηθούν τα πιο κάτω:

1. Ποιες είναι οι στάσεις και απόψεις των φοιτητών των δύο τμημάτων; Συγκλίνουν ή διαφέρουν και αν ναι πού;

2. Ποιες δημογραφικές μεταβλητές (φύλο, ηλικία) επηρεάζουν τις στάσεις & αντιλήψεις των νέων;
3. Πως πιστεύουν ότι θα αντιδρούσε η οικογένεια τους στην επιλογή τους να μεγαλώσουν ένα παιδί εκτός γάμου.
4. Ποιοι λόγοι θα ανέτρεπαν μια τέτοια απόφασή τους ή θα επέτρεπαν να την πραγματοποιήσουν.
5. Αν γνωρίζουν ποια είναι τα δικαιώματά της άγαμης μητέρας και του παιδιού της & ποια είναι η κρατική στήριξη που προσφέρεται σε μια τέτοια περίπτωση;

5.3 Επιλογή δείγματος

Η έρευνα διεξάχθηκε στο χώρο του ΤΕΙ Ηρακλείου. Εκατόν-είκοσι (120) ερωτηματολόγια δόθηκαν σε φοιτητές, των σχολών ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ, 60 ερωτηματολόγια σε κάθε σχολή. Η επιλογή του δείγματος ήταν τυχαία και αφορά φοιτητές που βρίσκονται σε διάφορα εξάμηνα. Η ηλικία των φοιτητών κυμαίνεται από 18 μέχρι 25 ετών. Τα ερωτηματολόγια απευθύνονται και στα δύο φύλα, σε ίση περίπου κατανομή ώστε να αναδειχθούν οι απόψεις των νέων σφαιρικά. Η επιλογή αυτού του δείγματος έγινε κυρίως για να ερευνηθούν οι απόψεις και οι αντιλήψεις των νέων στο θέμα αυτό αλλά και να γίνει σύγκριση των απόψεων των φοιτητών όταν προέρχονται από διαφορετικές σχολές.

5.4 Κατασκευή ερευνητικού εργαλείου

Για να διεξαχθεί η έρευνα χρειάστηκε να κατασκευαστεί ένα καινούργιο ερωτηματολόγιο για το λόγο ότι δεν υπήρχε ερωτηματολόγιο από παρόμοια έρευνα, καθώς τα ερωτηματολόγια των ερευνών που είχαν προηγηθεί σε αυτό το θέμα απευθύνονταν γενικά στις μονογονεϊκές οικογένειες.

Μετά τη κατασκευή και τη συμπλήρωση του πιλοτικού ερωτηματολογίου, βρέθηκαν κάποιες ελλείψεις οι οποίες συμπληρώθηκαν με άλλες ερωτήσεις και κάποιες ερωτήσεις διαγράφηκαν από το τελικό ερωτηματολόγιο. Παρακάτω παραθέτονται οι θεματικές ενότητες που περιλαμβάνονται στο τελικό ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο παράρτημα.

5.4.1. Θεματικές ενότητες Ερευνητικού Εργαλείου

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας αποτελείται από τέσσερις ενότητες:

Στην **Α' Ενότητα** αναφέρονται τα κοινωνικό-δημογραφικά στοιχεία που είναι τα εξής: φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, Οικογενειακή Κατάσταση γονέων, Σχολή, Εξάμηνο σπουδών, Εθνικότητα, Με ποιους διαμένουν στον μόνιμο τόπο διαμονής, Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων, Επάγγελμα γονέων.

Στην **Β' Ενότητα** περιλαμβάνονται ερωτήσεις που αφορούν τις στάσεις-απόψεις των νέων για την άγαμη μητέρα και το παιδί της:

1. Η αντιμετώπιση της ανύπαντρης μητέρας σήμερα.
2. Αν είναι η ίδια η στάση απέναντι στην άγαμη μητέρα στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες και που είναι καλύτερη η αντίδραση.
3. Τι μπορεί να ωθήσει μία γυναίκα να γίνει άγαμη μητέρα.
4. Τι μπορεί να νιώθει μία ανύπαντρη μητέρα.
5. Πως θα χαρακτήριζαν τις άγαμες μητέρες.
6. Πως θα χαρακτήριζαν τα παιδιά εκτός γάμου.
7. Πως περιγράφουν το μέλλον του παιδιού εκτός γάμου.
8. Πως μπορεί να στιγματίσει τη ζωή του παιδιού η απουσία του πατέρα.
9. Αν είναι αρχική επιλογή μιας γυναίκας να γίνει άγαμη μητέρα.
10. Αν η άγαμη μητέρα έχει πολλούς φίλους.
11. Αν μητέρα πρέπει να εξηγήσει στο παιδί τους λόγους που δεν παντρεύτηκε με το πατέρα του.
12. Αν πρέπει να διατηρεί σχέση με τον πατέρα του παιδιού της.
13. Αν ο πατέρας πρέπει να την βοηθά στην ανατροφή του παιδιού.
14. Αν ο πατέρας πρέπει να την βοηθά οικονομικά.
15. Αν το σχολείο πρέπει να έχει ανεκτικότητα για την τυχόν άσχημη συμπεριφορά του παιδιού της άγαμης μητέρας.
16. Αν το παιδί της άγαμης μητέρας θα δημιουργήσει μονογονεϊκή οικογένεια.
17. Η σχέση της άγαμης μητέρας και του παιδιού της.
18. Το εισόδημα της άγαμης και ο χρόνος που διαθέτει με το παιδί της.
19. Αν η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα.
20. Το παιδί της άγαμης μητέρας και το σχολικό περιβάλλον.
21. Αν η πατρική φιγούρα μπορεί να αναπληρωθεί με άλλο πατρικό πρότυπο.
22. Αν η άγαμη μητέρα αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα.

Η Γ' Ενότητα περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν τις στάσεις και τις απόψεις τους για την απόκτηση ενός παιδιού εκτός γάμου.

1. Ποιο είναι το πιο σημαντικό για την προσωπική τους ολοκλήρωση και ευτυχία.
2. Νέοι και μέθοδοι αντισύλληψης.
3. Αν ο γάμος είναι απαραίτητος για την απόκτηση ενός παιδιού.
4. Αν η γυναίκα με το πέρασμα των ετών θα αποκτά όλο και πιο αξιόλογη θέση στην κοινωνία.
5. Αν η μητέρα μπορεί να αναθρέψει το παιδί της σωστά χωρίς το πατρικό πρότυπο.
6. Αν τα σημερινά οικογενειακά μοντέλα έχουν χάσει τις αξίες και τα ιδανικά της παραδοσιακής οικογένειας.
7. Πιο είναι το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό του ιδανικού πατέρα, της ιδανικής μητέρας.
8. Συναισθήματα που τους δημιουργεί η σκέψη να μεγαλώσουν μόνοι τους ένα παιδί.
9. Ποια θα ήταν η αντίδρασή τους αν μια γυναίκα μέλος της οικογένειάς τους έπαιρνε την απόφαση να γίνει άγαμη μητέρα.
10. Λόγος αποφυγής της απόφασης να γίνουν οι νέοι άγαμοι γονείς.
11. Ποια η αντίδραση της οικογένειας στην απόφαση να γίνουν άγαμοι γονείς.

Η Δ' Ενότητα περιλαμβάνει τη γνώση των φοιτητών για Κρατική στήριξη.

1. Αν η κοινωνική πρόνοια προς την άγαμη μητέρα είναι επαρκής.
2. Αν η κοινωνική πρόνοια προς το παιδί της άγαμης μητέρας είναι επαρκής.
3. Αν χρειάζεται συμβουλευτική στήριξη η άγαμη μητέρα από επαγγελματία.
4. Αν είναι σωστό οι άγαμες μητέρες να παίρνουν οικονομική βοήθεια από το κράτος.
5. Αν πρέπει να αποτελούν κυβερνητική πολιτική οι υπηρεσίες προς τις άγαμες μητέρες και τα παιδιά τους.

1.4.2. Διαδικασία χορήγησης ερευνητικού εργαλείου

Το ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε στους φοιτητές ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ έξω από την είσοδο των σχολών τους για να εξασφαλισθεί τυχαίο δείγμα και η συμμετοχή τους να θεωρηθεί προαιρετική. Η διανομή των ερωτηματολογίων και η συμπλήρωση από τους φοιτητές ξεκίνησε στις 10 Μαρτίου 2009 και ολοκληρώθηκε στις 16 Μαρτίου 2009.

1.4.3. Κωδικοποίηση του ερευνητικού εργαλείου

Μετά την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, χρειάστηκε να γίνει κωδικοποίηση για την ανάλυσή των αποτελεσμάτων, η οποία πραγματοποιήθηκε σε ηλεκτρονικό υπολογιστή, στο πρόγραμμα SPSS 12. και κατασκευάστηκε η κατάλληλη βάση δεδομένων. Το φύλλο κωδικοποίησης παρατίθεται στο παράρτημα.

5.5 Στατιστική ανάλυση

Στη στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν απλοί πίνακες συχνοτήτων και σχετικών συχνοτήτων. Οι συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών πραγματοποιήθηκαν με το συντελεστή χ^2 κατά Pearson και θεωρούνταν στατιστικά σημαντικές όταν το $P < 0,05$. Οι πίνακες συσχετίσεων δημιουργήθηκαν σύμφωνα με τη σχολή των φοιτητών ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ, την Ηλικία τους και το Φύλο. Για να δημιουργηθούν οι πίνακες συσχετίσεων επανακωδικοποιήθηκε η ηλικία των φοιτητών που κυμαινόταν από 18-25 σε τρεις ομάδες ηλικιών: $18 \leq 20$, $21 \leq 23$, $24 \leq 25$.

5.6 Δυσκολίες αποπεράτωσης της έρευνας και άρση τους

Για την σχολή ΣΕΥΠ η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίστηκε ήταν η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από άντρες φοιτητές. Το μεγαλύτερο πλήθος της συγκεκριμένης σχολής είναι γυναίκες. Για να ξεπεραστεί αυτό το πρόβλημα διατέθηκε περισσότερος χρόνος παραμονής στην σχολή ΣΕΥΠ για να εντοπισθεί το δείγμα. Μερικοί φοιτητές δεν έδειξαν την δέουσα σοβαρότητα προς την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Για να αρθεί αυτή η δυσκολία υπήρξε επιτήρηση κατά την διάρκεια της συμπλήρωσης και αν συνέβαινε κάτι τέτοιο εκείνη την στιγμή το ερωτηματολόγιο δεν θεωρείτο έγκυρο και δεν λαμβανόταν υπόψη. Από τη σχολή ΣΤΕΦ η κυριότερη δυσκολία έρχεται σε αντίθεση με τη σχολή ΣΕΥΠ, όπου η δυσκολία ήταν κυρίως στον εντοπισμού του γυναικείου φύλου, λόγω του μεγάλου αριθμού ανδρών φοιτητών που την απαρτίζουν. Έτσι με τον ίδιο τρόπο διατέθηκε

περισσότερος χρόνος ώστε να εντοπισθεί το δείγμα που επιθυμείτο. Ήταν απαραίτητο το δείγμα να έχει ίσο περίπου αριθμό ανδρών και γυναικών και στις δύο σχολές αντίστοιχα αφού ήταν ένας από τους στόχους της έρευνας ώστε να είναι πιο ενδεικτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Ανάλυση – Πίνακες συχνότητων

6.1.1. Κοινωνικο - Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Τα χαρακτηριστικά του δείγματος παρουσιάζονται συνοπτικά στον Πίνακα 1. Από το σύνολο των 120 ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα το 56,7% είναι γυναίκες και το 43,3% είναι άνδρες. Η ομάδα ηλικίας 18-20 είχε συμμετοχή 25,8%, 21-23 είχε συμμετοχή με 47,5% και η ομάδα ηλικίας 24-25 το ποσοστό 26,7%. Σχετικά με την εθνικότητα των φοιτητών είναι στην πλειοψηφία η ελληνική εθνικότητα με ποσοστό 90,8% και το ποσοστό 9,2% είναι κάποιος άλλης εθνικότητας.

Στη συνέχεια έχουμε το σύνολο των φοιτητών που προέρχονται από τις δύο σχολές με ποσοστό 50% από τη ΣΕΥΠ και 50% από τη ΣΤΕΦ όπως αποσκοπούσε η έρευνα αρχικά ώστε να επιτευχθεί ενδεικτική σύγκριση μεταξύ των στάσεων και απόψεων των φοιτητών από τις δύο σχολές. Στο εξάμηνο σπουδών που φοιτούν οι σπουδαστές βλέπουμε στην πρώτη ομάδα από το Α'-Δ' εξάμηνο συμμετείχαν στην διεξαγωγή της έρευνας το 36,7%, από το Ε'-Ζ' εξάμηνο το 20% και στην ομάδα των φοιτητών που βρίσκονται στο πτυχίο το 43,3%.

Πίνακας 1.

		N	N %
Φύλο	Γυναίκα	68	56,7%
	Άντρας	52	43,3%
	Total	120	100,0%
Ομάδες ηλικίας	18<=20	31	25,8%
	21<=23	57	47,5%
	24<=25	32	26,7%
	Total	120	100,0%
Εθνικότητα	Ελληνική	109	90,8%
	Άλλο	11	9,2%
	Total	120	100,0%
Σχολή	ΣΕΥΠ	60	50,0%
	ΣΤΕΦ	60	50,0%
	Total	120	100,0%
Εξάμηνο σπουδών	Α'-Δ' Εξ	44	36,7%
	Ε'-Ζ' Εξ	24	20,0%
	Πτυχία	52	43,3%
	Total	120	100,0%

Στον Πίνακα 2. καταγράφονται τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων σε σχέση με την οικογενειακή τους κατάσταση. Οι ερωτώμενοι του δείγματος σε σχέση με την οικογενειακή τους κατάσταση είναι άγαμοι με ποσοστό 91,7%, ακολουθεί ένα μικρό ποσοστό που είναι αρραβωνιασμένοι στο 3,3% και έπειτα αυτοί που είναι παντρεμένοι-διαζευγμένοι-σε διάσταση με ποσοστό 1,7% αντίστοιχα. Τα 4 άτομα του δείγματος έχουν παιδιά και αντιστοιχούν στο 3,3% καθώς το 96,7% δεν έχει παιδιά. Με τους γονείς τους διαμένουν το 78,3%, μόνοι το 14,2%, με συγγενείς το 6,7% και στην κατηγορία άλλο το 0,8%. Παρατηρούμε ότι η οικογενειακή κατάσταση των γονιών των ερωτώμενων είναι στο 85% παντρεμένοι, στο 10,8% διαζευγμένοι, στο 4,2% χήροι, καθώς στην περίπτωση διάστασης ή άγαμου γονέα δεν καταγράφηκε κανένα ποσοστό.

Πίνακας 2.

		N	N %
Οικογενειακή κατάσταση φοιτητών	Άγαμος/η	110	91,7%
	Παντρεμένος/η	2	1,7%
	Αρραβωνιασμένος/η	4	3,3%
	Διαζευγμένος/η	2	1,7%
	Σε διάσταση	2	1,7%
	Άλλο	0	,0%
	Total	120	100,0%
Έχετε παιδιά	Ναι	4	3,3%
	Όχι	116	96,7%
	Total	120	100,0%
Διαμένετε	Με γονείς	94	78,3%
	Μόνοι	17	14,2%
	Με συγγενείς	8	6,7%
	Άλλο	1	,8%
	Total	120	100,0%
Οικογενειακή κατάσταση γονέων	Άγαμος/η	0	,0%
	Παντρεμένοι	102	85,0%
	Διαζευγμένοι	13	10,8%
	Χήρος/α	5	4,2%
	Σε διάσταση	0	,0%
	Άλλο	0	,0%
	Total	120	100,0%

Στον Πίνακα 3. περιγράφεται η εκπαίδευση των γονιών των ερωτώμενων στον οποίο παρουσιάζονται με μεγαλύτερα ποσοστά 26,7% και 35,8% η εκπαίδευση πατέρα και μητέρας αντίστοιχα, στη φοίτηση μέχρι το Λύκειο. Επίσης μεγάλα ποσοστά συγκεντρώνονται στη φοίτηση μέχρι το Δημοτικό με 24,2% εκπαίδευσης του πατέρα και 20% στην εκπαίδευσης της μητέρας.

Πίνακας 3.

		Δεν έχει αποφοιτήσει	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	ΤΕΙ	Πανεπιστήμιο	Άλλο	Total
Εκπαίδευση πατέρα	N	2	29	20	32	11	19	7	120
	N %	1,7%	24,2%	16,7%	26,7%	9,2%	15,8%	5,8%	100,0%
Εκπαίδευση μητέρας	N	5	24	22	43	9	16	1	120
	N %	4,2%	20,0%	18,3%	35,8%	7,5%	13,3%	,8%	100,0%

Στον Πίνακα 4. μπορούμε να δούμε την απασχόληση των γονιών των ερωτώμενων στον οποίο παρουσιάζεται με το πιο μεγάλο ποσοστό 27,6% η απασχόληση του πατέρα ως επιχειρηματίας, έμπορος ή ελεύθερος επαγγελματίας, με ποσοστό 19,8% ως δημόσιος υπάλληλος και ιδιωτικός υπάλληλος αντίστοιχα, με 18,1% εργάτης, τεχνίτης, και με τα πιο μικρά ποσοστά παρουσιάζονται άνεργοι ή συνταξιούχοι με 9,5% και 2,6% επιστήμονες ή καλλιτέχνες και στελέχη επιχειρήσεων. Οι μητέρες των ερωτώμενων απασχολούνται με τα οικιακά στο μεγαλύτερο ποσοστό 42,5%. Ως ιδιωτικοί υπάλληλοι με 23,3% και ως δημόσιοι υπάλληλοι με ποσοστό 20%. Με τα μικρότερα ποσοστά παρουσιάζονται η απασχόληση ως επιχειρηματίας, έμπορος, ελεύθερος επαγγελματίας στο 6,7%, εργάτριες ή τεχνίτριες στο 4,2% και άνεργοι ή συνταξιούχοι στο 3,3%.

Πίνακας 4.

		επιστήμονες, στελέχη επιχειρ., καλλιτέχνες κ.α	επιχειρηματίες, έμποροι, ελεύθερος επαγγελματίας	δημόσιος υπάλληλος	ιδιωτικός υπάλληλος	οικιακά	άνεργοι, συνταξιούχοι	εργάτης, τεχνίτης, εργοτεχνίτης	Total
Επάγγελμα πατέρα	N	3	32	23	23	3	11	21	116
	N %	2,6%	27,6%	19,8%	19,8%	2,6%	9,5%	18,1%	100,0%
Επάγγελμα Μητέρας	N	0	8	24	28	51	4	5	120
	N %	,0%	6,7%	20,0%	23,3%	42,5%	3,3%	4,2%	100,0%

6.1.2. Στάσεις – απόψεις για την Άγαμη μητέρα και το παιδί της

Στην ερώτηση «Πώς πιστεύεται ότι αντιμετωπίζεται μια ανύπαντρη μητέρα στις μέρες μας», οι περισσότεροι ερωτώμενοι απάντησαν όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 1 με ουδέτερη στάση που συγκέντρωσε το 23,3%. Πολλοί επίσης απάντησαν με καχυποψία που ανέρχεται στο ποσοστό 21,7%, με περιφρόνηση το 16,7% ενώ μόνο το 5% απάντησε ότι αντιμετωπίζεται με λύπηση.

Πίνακας 1

Πώς πιστεύετε ότι αντιμετωπίζεται μία ανύπαντρη μητέρα στις μέρες μας;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	με περιφρόνηση	20	16,7	16,7	16,7
	με καχυποψία	26	21,7	21,7	38,3
	με λύπηση	6	5,0	5,0	43,3
	με αδιαφορία	13	10,8	10,8	54,2
	με κατανόηση	11	9,2	9,2	63,3
	με σεβασμό	5	4,2	4,2	67,5
	με θαυμασμό	11	9,2	9,2	76,7
	με ουδέτερη στάση	28	23,3	23,3	100,0
	Total		120	100,0	100,0

Στην ερώτηση «Που πιστεύεται ότι είναι καλύτερη αντίδραση της κοινωνίας προς την άγαμη μητέρα, στην Ελλάδα ή σε άλλη χώρα;» η πλειοψηφία με αρκετά μεγάλη διαφορά απάντησε σε άλλη χώρα με ποσοστό 89,6% καθώς το ποσοστό που απάντησε στην Ελλάδα είναι μόλις 10,4%.

Πίνακας 2

Που πιστεύεται ότι είναι καλύτερη αντίδραση της κοινωνίας προς την άγαμη μητέρα, στην Ελλάδα ή σε άλλη χώρα;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελλάδα	12	10,0	10,4	10,4
	άλλη χώρα	103	85,8	89,6	100,0
	Total	115	95,8	100,0	
Missing	System	5	4,2		
Total		120	100,0		

Στον Πίνακα 3 βλέπουμε τι πιστεύουν οι νέοι σε σχέση με τα συναισθήματα που έχει η άγαμη μητέρα. Με το μεγαλύτερο ποσοστό 50,8% να πιστεύει ότι η άγαμη μητέρα νιώθει αρνητικά συναισθήματα (π.χ. περιφρονημένη, μοναξιά, αδύναμη).

Πίνακας 3

Πώς πιστεύετε ότι μπορεί να νιώθει μια ανύπαντρη μητέρα σήμερα;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρνητικά Συναισθήματα	61	50,8	50,8	50,8
	Θετικά Συναισθήματα	59	49,2	49,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «Εάν τώρα επιχειρήσετε να σκεφτείτε για τις άγαμες μητέρες, πως θα τις χαρακτηρίζατε;», οι περισσότεροι ερωτώμενοι απάντησαν όπως φαίνεται στον Πίνακα 4 ότι θα τις χαρακτήριζαν ηρωίδες με ποσοστό 34,2%. Πολλοί επίσης απάντησαν ότι θα τις χαρακτήριζαν δυναμικές με ποσοστό 25% και λιγότεροι απάντησαν υπεύθυνες με ποσοστό 19,2%. Μικρά είναι τα ποσοστά που τις χαρακτηρίζουν αβοήθητες 9,2%, άτυχες 7,5% και ανεύθυνες 5,0%.

Πίνακας 4

Εάν τώρα επιχειρήσετε να σκεφτείτε για τις άγαμες μητέρες, πως θα τις χαρακτηρίζατε;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	δυναμικές	30	25,0	25,0	25,0
	ηρωίδες	41	34,2	34,2	59,2
	υπεύθυνες	23	19,2	19,2	78,3
	αβοήθητες	11	9,2	9,2	87,5
	ανεύθυνες	6	5,0	5,0	92,5
	άτυχες	9	7,5	7,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζεται η άποψη των νέων με ποσοστό 86,7% στην πλειοψηφία να πιστεύουν πως η άγαμη μητέρα δεν έχει πολλούς φίλους ενώ μόλις το 13,3% να πιστεύει ότι έχει.

Πίνακας 5

Η άγαμη μητέρα έχει πολλούς φίλους;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	16	13,3	13,3	13,3
	Όχι	104	86,7	86,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 6 παρατηρείται ότι οι νέοι στην πλειοψηφία τους με ποσοστό 83,3% δεν θεωρούν η άγαμη μητέρα να αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα. Αντιθέτως ένα πολύ μικρό ποσοστό 5% θεωρούν ότι αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα «πολύ- πάρα πολύ».

Πίνακας 6

Η άγαμη μητέρα αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αρκετά	14	11,7	11,7	11,7
	καθόλου/ λίγο	100	83,3	83,3	95,0
	πολύ/ πάρα πολύ	6	5,0	5,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «Εάν επιχειρήσετε να σκεφτείτε για τα παιδιά εκτός γάμου, πως θα τα χαρακτηρίζατε;» οι περισσότεροι ερωτώμενοι με ποσοστό 29,2% απάντησαν φυσιολογικά όπως παρατηρείται στον Πίνακα 7. Ακολουθεί το ποσοστό 28,3% που απάντησαν ισότιμα και αμέσως μετά ένα αρκετά καλό ποσοστό 18,3% απάντησε ανασφαλή. Τα υπόλοιπα ποσοστά είναι αρκετά χαμηλά με 8,3% που απάντησε πιο ώριμα, το 8% απάντησε κατώτερα, 5,8% απάντησε άτυχα και στιγματισμένα καθώς το 3,3% απάντησε δυναμικά.

Πίνακας 7

Εάν επιχειρήσετε να σκεφτείτε για τα παιδιά εκτός γάμου, πως θα τα χαρακτηρίζατε;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	φυσιολογικά	35	29,2	29,2	29,2
	ισότιμα	34	28,3	28,3	57,5
	δυναμικά	4	3,3	3,3	60,8
	πιο ώριμα	10	8,3	8,3	69,2
	ανασφαλή	22	18,3	18,3	87,5
	άτυχα	7	5,8	5,8	93,3
	στιγματισμένα	7	5,8	5,8	99,2
	κατώτερα	1	,8	,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «Πώς θα περιγράφατε το μέλλον του παιδιού εκτός γάμου;» οι περισσότεροι απάντησαν φυσιολογικό με ποσοστό 50%. Σε αντίθεση όμως, ένα σημαντικό ποσοστό απάντησε δύσκολο που ανέρχεται στο 32,5%. Αβέβαιο μέλλον απάντησε το 13,3% και ασφαλή το 4,2%.

Πίνακας 8

Πώς θα περιγράφατε το μέλλον του παιδιού εκτός γάμου;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Φυσιολογικό	60	50,0	50,0	50,0
	Ασφαλή	5	4,2	4,2	54,2
	Δύσκολο	39	32,5	32,5	86,7
	Αβέβαιο	16	13,3	13,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 9 φαίνεται ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι στο 38,3% απάντησαν πως, η απουσία του πατέρα θα στιγματίσει τη ζωή του παιδιού με συναισθηματική απώλεια. Το 25% απάντησε ότι θα έχει απώλεια πατρική αναγνώρισης, και το 23,3% απάντησε ότι η απουσία του πατέρα θα αποφέρει απώλεια ομαλής ανάπτυξης της προσωπικότητας του. Πολύ μικρά ποσοστά απάντησαν ότι θα έχει μειονεκτική θέση στον κοινωνικό περίγυρο με ποσοστό 2,5% και ότι θα έχει την απόρριψη της οικογένειας και των συγγενών με ποσοστό 0,8%.

Πίνακας 9

Η απουσία του πατέρα πώς θα στιγματίσει τη ζωή του παιδιού;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	συναισθηματική απώλεια	46	38,3	38,3	38,3
	απόρριψη της οικογένειας και των συγγενών	1	,8	,8	39,2
	απώλεια πατρικής αναγνώρισης;	30	25,0	25,0	64,2
	μειονεκτική θέση στον κοινωνικό περίγυρο	3	2,5	2,5	66,7
	απουσία ομαλής ανάπτυξης της προσωπικότητας του	28	23,3	23,3	90,0
	τίποτε από τα πιο πάνω	12	10,0	10,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 10 παρατηρούμε ότι οι φοιτητές του δείγματος με ποσοστό 37,5% απάντησαν ότι η πατρική φιγούρα μπορεί να αναπληρωθεί «αρκετά» με κάποιο άλλο αντρικό πρότυπο. Όμως το 36,7% απαντά πως «καθόλου- λίγο» δεν μπορεί να αναπληρωθεί.

Πίνακας 10

Η πατρική φιγούρα μπορεί να αναπληρωθεί με ένα άλλο αντρικό πρότυπο μέσα στην οικογένεια;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αρκετά	45	37,5	37,5	37,5
	καθόλου/ λίγο	44	36,7	36,7	74,2
	πολύ/ πάρα πολύ	31	25,8	25,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 11 παρατηρούμε ότι το 52,5% πιστεύει πως το παιδί της άγαμης μητέρας δεν αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο αλλά τα ποσοστά που πιστεύουν το αντίθετο είναι και αυτά στο σύνολό τους το 47,5%.

Πίνακας 11

Το παιδί της άγαμης αντιμετωπίζει προβλήματα στην σχολική κοινότητα;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	39	32,5	32,5	32,5
	καθόλου/ λίγο	63	52,5	52,5	85,0
	πολύ/ πάρα πολύ	18	15,0	15,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «Το σχολείο θα πρέπει να δείχνει ανεκτικότητα για την τυχόν άσχημη συμπεριφορά του παιδιού;» όπως βλέπουμε στον Πίνακα 12 το 58,3% του δείγματός μας απάντησε «ναι» αλλά και το 41,7% που είναι μεγάλο ποσοστό απάντησε «όχι». Και εδώ οι απόψεις δίστανται.

Πίνακας 12

Το σχολείο θα πρέπει να δείχνει ανεκτικότητα για την τυχόν άσχημη συμπεριφορά του παιδιού;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	70	58,3	58,3	58,3
	Όχι	50	41,7	41,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

6.1.3. Στάσεις - απόψεις για την απόκτηση παιδιού εκτός γάμου

Στον Πίνακα 1 οι ερωτώμενοι στην πλειοψηφία απάντησαν με ποσοστό 40% πως η δημιουργία οικογένειας είναι το πιο σημαντικό για την προσωπική τους ολοκλήρωση και ευτυχία. Το αμέσως επόμενο ποσοστό 30% επέλεξαν την συνύπαρξη με το σωστό σύντροφο. Το δείγμα είχε τις λιγότερες απαντήσεις στην επιλογή ελεύθερες σχέσεις με ποσοστό 3,3%.

Πίνακας 1

Τι είναι το πιο σημαντικό για την προσωπική σας ολοκλήρωση και ευτυχία;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	δημιουργία οικογένειας	48	40,0	40,0	40,0
	συνύπαρξη με το σωστό σύντροφο	36	30,0	30,0	70,0
	Επαγγελματική σταδιοδρομία	25	20,8	20,8	90,8
	Σπουδές	7	5,8	5,8	96,7
	ελεύθερες σχέσεις	4	3,3	3,3	100,0
Total		120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση αν τα σημερινά οικογενειακά μοντέλα που δημιουργούνται έχουν χάσει τις αξίες και τα ιδανικά της παραδοσιακής οικογένειας, παρατηρούμε ότι το 74,2% απαντά αρκετά-πολύ-πάρα πολύ.

Πίνακας 2

Τα σημερινά οικογενειακά μοντέλα που δημιουργούνται έχουν χάσει τις αξίες και τα ιδανικά της παραδοσιακής οικογένειας;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά/ Πολύ/ Πάρα πολύ	89	74,2	74,2	74,2
	Καθόλου/ λίγο	31	25,8	25,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 3 έχουμε το 60% των ερωτώμενων να απαντά ότι η μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της σωστά χωρίς το πατρικό πρότυπο αλλά το 40% του δείγματος που είναι και αυτό μεγάλο ποσοστό απαντά πως δεν μπορεί. Εδώ μπορούμε να πούμε ότι οι απόψεις δίστανται.

Πίνακας 3

Η μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της σωστά χωρίς το πατρικό πρότυπο;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	72	60,0	60,0	60,0
	Όχι	48	40,0	40,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 4 παρατηρείται στατιστικά ότι το ποσοστό 40,8% των ερωτώμενων θα ένιωθε ανασφάλεια στη σκέψη να μεγαλώνει μόνος/η ένα παιδί. Επίσης το 21,7% θα ένιωθε φόβο με αυτή τη σκέψη καθώς το 20% θα ένιωθε θάρρος. Μικρός αριθμός του δείγματος απάντησε ότι θα ένιωθε αγάπη με ποσοστό 8,3%, ντροπή με ποσοστό 6,7% και ασφάλεια με ποσοστό 2,5%.

Πίνακας 4

Η σκέψη να μεγαλώνετε μόνος/η ένα παιδί τι συναισθήματα σας δημιουργεί;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Φόβος	26	21,7	21,7	21,7
	Ανασφάλεια	49	40,8	40,8	62,5
	Ντροπή	8	6,7	6,7	69,2
	Θάρρος	24	20,0	20,0	89,2
	Αγάπη	10	8,3	8,3	97,5
	Ασφάλεια	3	2,5	2,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση « Πώς θα αντιδρούσατε αν μια γυναίκα μέλος της οικογένειάς σας, έπαιρνε την απόφαση να γίνει άγαμη μητέρα;» οι ερωτώμενοι απάντησαν όπως φαίνεται στον Πίνακα 5 ότι «είναι απόλυτο δικαίωμά της και δεν ενδιαφέρει κανένα με ποσοστό 78,3%, ένα μικρότερο ποσοστό 17,5% δεν εκφράζει γνώμη και ένα μικρό ποσοστό 4,2% απάντησε «είναι μια μη φυσιολογική στάση που την κατακρίνω».

Πίνακας 5

Πώς θα αντιδρούσατε αν μια γυναίκα μέλος της οικογένειάς σας, έπαιρνε την απόφαση να γίνει άγαμη μητέρα;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	απόλυτο δικαίωμα της και δεν ενδιαφέρει κανένα	94	78,3	78,3	78,3
	είναι μια μη φυσιολογική πράξη που την κατακρίνω	5	4,2	4,2	82,5
	δεν εκφράζω γνώμη	21	17,5	17,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 6 παρατηρείται πως, ο κυριότερος λόγος ανατροπής της απόφασης να μεγαλώσουν μόνοι ένα παιδί θα ήταν το οικογενειακό περιβάλλον με ποσοστό 38,3%. Ο επόμενος λόγος θα ήταν η επαγγελματική σταδιοδρομία με ποσοστό 28,3% και ο αμέσως επόμενος λόγος το κοινωνικο-φιλικό περιβάλλον με ποσοστό 16,7%. Πιο μικρό ποσοστό 11,7% θεωρεί ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος να ανατρέψει την απόφαση αυτή και ένα πολύ μικρό ποσοστό 5% δεν θα το έκανε για θρησκευτικούς λόγους.

Πίνακας 6

Εσάς ποιοι λόγοι θα σας απέτρεπαν από το να πάρετε την απόφαση να γίνεται άγαμος γονέας;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Επαγγελματική σταδιοδρομία	34	28,3	28,3	28,3
	Θρησκευτικές πεποιθήσεις	6	5,0	5,0	33,3
	Κανένας λόγος	14	11,7	11,7	45,0
	Κοινωνικό./ Φιλικό περιβάλλον	20	16,7	16,7	61,7
	Οικογενειακό περιβάλλον	46	38,3	38,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 7 παρατηρείται πως στην απόφαση των ερωτώμενων να γίνουν άγαμοι γονείς, η οικογένειά τους θα τους στήριζε οικονομικά και ψυχολογικά με ποσοστό 62,5%. Αντίθετα το 34,2% των οικογενειών των ερωτώμενων θα αντιδρούσε αρνητικά σε μια τέτοια απόφαση και το 3,3% δεν γνωρίζει πως θα αντιδρούσε η οικογένειά τους.

Πίνακας 7

Πώς πιστεύετε θα αντιδρούσε η οικογένεια σας στην απόφαση σας να γίνετε άγαμος γονέας;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρν.αντί	41	34,2	34,2	34,2
	Δεν γνωρ	4	3,3	3,3	37,5
	Οικον./ψ	75	62,5	62,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

6.1.4. Γνώση για Κρατική Στήριξη

Στον Πίνακα 1 βλέπουμε τις απαντήσεις των ερωτώμενων σχετικά με το αν πιστεύουν ότι η κοινωνική πρόνοια είναι επαρκής προς την άγαμη μητέρα. Παρατηρούμε ότι σε σχέση με την οικονομική βοήθεια που δίνεται στην άγαμη μητέρα, ένα μεγάλο ποσοστό 74,2% απάντησε ότι δεν είναι «καθόλου- λίγο» επαρκής, το 22,5% απάντησε ότι «δεν γνωρίζει» και ένα πολύ μικρό ποσοστό 3,3% απάντησε ότι είναι «πολύ - πάρα πολύ» επαρκής. Σε σχέση τώρα με την ψυχολογική στήριξη απάντησε ένα μεγάλο ποσοστό 75% ότι δεν είναι «καθόλου- λίγο» επαρκής, το 18,3% ότι «δεν γνωρίζει» και το 6,7% ότι είναι «πολύ – πάρα πολύ» επαρκής. Τέλος σε σχέση με τις υπηρεσίες που προσφέρονται σε αυτήν απάντησε πάλι ένα μεγάλο ποσοστό 69,2% «καθόλου- λίγο», το ποσοστό 26,7% απάντησε «δεν γνωρίζω» και το 4,2% απάντησε «πολύ – πάρα πολύ». Άρα παρατηρείται η πλειοψηφία να πιστεύει πως η κοινωνική πρόνοια προς την άγαμη μητέρα είναι καθόλου έως λίγο επαρκής.

Πίνακας 1

Πιστεύετε ότι η κοινωνική πρόνοια προς την άγαμη μητέρα είναι επαρκής;		N	N %
Οικονομική βοήθεια προς την άγαμη μητέρα	Δεν γνωρίζω	27	22,5%
	Καθόλου/ Λίγο	89	74,2%
	Πολύ/ Πάρα πολύ	4	3,3%
	Total	120	100,0%
Ψυχολογική στήριξη της άγαμης μητέρας	Δεν γνωρίζω	22	18,3%
	Καθόλου/ Λίγο	90	75,0%
	Πολύ/ Πάρα πολύ	8	6,7%
	Total	120	100,0%
Υπηρεσίες προς την άγαμη μητέρα	Δεν γνωρίζω	32	26,7%
	Καθόλου/ Λίγο	83	69,2%
	Πολύ/ Πάρα πολύ	5	4,2%
	Total	120	100,0%

Στον Πίνακα 2 παρατηρούμε ότι οι φοιτητές με ποσοστό 60% πιστεύουν, πως η οικονομική βοήθεια που προσφέρετε στο παιδί της άγαμης μητέρας από το κράτος είναι καθόλου- λίγο επαρκής. Επίσης ένα σημαντικό ποσοστό 36,7% δεν γνωρίζει για την οικονομική βοήθεια που προσφέρεται προς αυτό. Σε σχέση με την ψυχολογική υποστήριξη πιστεύουν ότι είναι καθόλου- λίγο επαρκής με ποσοστό 64,2% και ένα 29,2% δεν γνωρίζει εάν προσφέρεται ψυχολογική στήριξη σε αυτό. Τέλος και για τις υπηρεσίες που προσφέρονται στο παιδί το ποσοστό 55% απαντά καθόλου- λίγο επαρκής, και 37,5% και δεν γνωρίζει.

Πίνακας 2

Πιστεύετε ότι η κοινωνική πρόνοια προς το παιδί της άγαμης μητέρας είναι επαρκής;		N	N %
Οικονομική Βοήθεια προς το παιδί της άγαμης μητέρας	Δεν γνωρίζω	44	36,7%
	Καθόλου/ Λίγο	72	60,0%
	Πολύ/ Πάρα πολύ	4	3,3%
	Total	120	100,0%
Ψυχολογική στήριξη του παιδιού	Δεν γνωρίζω	35	29,2%
	Καθόλου/ Λίγο	77	64,2%
	Πολύ/ Πάρα πολύ	8	6,7%
	Total	120	100,0%
Υπηρεσίες προς το παιδί	Δεν γνωρίζω	45	37,5%
	Καθόλου/ Λίγο	66	55,0%
	Πολύ/ Πάρα πολύ	9	7,5%
	Total	120	100,0%

Στον Πίνακα 3 οι νέοι πιστεύουν πως η άγαμη μητέρα χρειάζεται και της είναι απαραίτητη η συμβουλευτική στήριξη «πολύ- πάρα πολύ» με ποσοστό 36,7% και το ποσοστό 35% απαντά επίσης ότι χρειάζεται αρκετά.

Πίνακας 3

Η άγαμη μητέρα χρειάζεται συμβουλευτική στήριξη από επαγγελματία;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	42	35,0	35,0	35,0
	καθόλου / λίγο	34	28,3	28,3	63,3
	Πολύ/ πάρα πολύ	44	36,7	36,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στον Πίνακα 4 παρατηρούμε ότι οι φοιτητές του δείγματός στην πλειοψηφία πιστεύει ότι πρέπει να ασκείται «πολύ - πάρα πολύ» η κυβερνητική πολιτική για τα δικαιώματα της άγαμης μητέρας και του παιδιού της με ποσοστό 65% καθώς επίσης το 20,8% πιστεύει ότι πρέπει να γίνεται αρκετά.

Πίνακας 4

Οι υπηρεσίες προς τις άγαμες μητέρες και τα παιδιά τους πρέπει να αποτελούν κυβερνητική πολιτική;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	αρκετά	25	20,8	20,8	20,8
	καθόλου/ λίγο	17	14,2	14,2	35,0
	πολύ/ πάρα πολύ	78	65,0	65,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

6.2 Ανάλυση – συγκριτικοί πίνακες

6.2.1. Συσχετίσεις των στάσεων & απόψεων των φοιτητών με το είδος της σχολής που φοιτούν

Στον πίνακα 1 παρατηρείται ότι το 68,3% της ΣΕΥΠ και το 83% της ΣΤΕΦ συμφωνούν ότι η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα πολύ και παρά πολύ.

Πίνακας 1. Σχολή * Η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα

			Η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα			Total
			Αρκετά	καθόλου/λίγο	πολύ/πάρα πολύ	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	18	1	41	60
		% within Σχολή	30,0%	1,7%	68,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	7	3	50	60
		% within Σχολή	11,7%	5,0%	83,3%	100,0%
Total		Count	25	4	91	120
		% within Σχολή	20,8%	3,3%	75,8%	100,0%

P= 0,035 df = 2

Στον Πίνακα 2 παρατηρείται μια αντίθεση ανάμεσα στις σχολές ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ στην πρόταση αν το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο. Το 56,7% της ΣΕΥΠ απαντά Αρκετά-Πολύ-Πάρα Πολύ ενώ το 61,7% της ΣΤΕΦ απαντά Καθόλου-Λίγο.

Πίνακας 2. Σχολή * Κατά πόσο πιστεύουν οι νέοι ότι το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο

			Κατά πόσο πιστεύουν οι νέοι ότι το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο		Total
			Αρκετά- Πολύ-Πάρα πολύ	Καθόλου/Λίγο	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	34	26	60
		% within Σχολή	56,7%	43,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	23	37	60
		% within Σχολή	38,3%	61,7%	100,0%
Total		Count	57	63	120
		% within Σχολή	47,5%	52,5%	100,0%

P = 0,04 df =1

Στον Πίνακα 3 παρατηρείται ότι στην ερώτηση «Πως θα περιγράφατε το μέλλον του παιδιού εκτός γάμου» στην σχολή ΣΕΥΠ δόθηκαν θετικοί χαρακτηρισμοί κατά 63,3% ενώ στην σχολή ΣΤΕΦ δόθηκαν αρνητικοί χαρακτηρισμοί κατά 55%.

Πίνακας 3. Σχολή * Περιγραφή μέλλοντος παιδιού εκτός γάμου

			Περιγραφή μέλλοντος παιδιού εκτός γάμου		Total
			Αρνητικό Χαρακτηρισμό	Θετικό Χαρακτηρισμό	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	22	38	60
		% within Σχολή	36,7%	63,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	33	27	60
		% within Σχολή	55,0%	45,0%	100,0%
Total		Count	55	65	120
		% within Σχολή	45,8%	54,2%	100,0%

P= 0,04   df =1

Στον Πίνακα 4 παρατηρείται μια αντίθεση απόψεων στις δύο σχολές. Το 75% των φοιτητών της ΣΕΥΠ λέει ότι η άγαμη μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς πατρικό πρότυπο ενώ η άποψη των φοιτητών της ΣΤΕΦ είναι αντίθετη με το ποσοστό 55%.

Πίνακας 4. Σχολή* Η άγαμη μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς το πατρικό πρότυπο

			Η άγαμη μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς το πατρικό πρότυπο		Total
			Ναι	Όχι	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	45	15	60
		% within Σχολή	75,0%	25,0%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	27	33	60
		% within Σχολή	45,0%	55,0%	100,0%
Total		Count	72	48	120
		% within Σχολή	60,0%	40,0%	100,0%

P= 0,001   df =1

Στον Πίνακα 5 παρατηρείται ότι και οι δύο σχολές δίνουν μια ομόφωνη, αρνητική απάντηση στο θέμα ότι η άγαμη μητέρα δεν έχει πολλούς φίλους. Με τα ποσοστά 93,3% για την σχολή ΣΕΥΠ και 80% για την σχολή ΣΤΕΦ.

Πίνακας 5. Σχολή * Φίλοι και άγαμη μητέρα

			Φίλοι και άγαμη μητέρα		Total
			Ναι	Όχι	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	4	56	60
		% within Σχολή	6,7%	93,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	12	48	60
		% within Σχολή	20,0%	80,0%	100,0%
Total		Count	16	104	120
		% within Σχολή	13,3%	86,7%	100,0%

P= 0,032 df=1

6.2.2. Συσχετίσεις των στάσεων & απόψεων των φοιτητών με την ηλικία

Στον Πίνακα 6 παρατηρείται ότι η ηλικία δεν έχει στατιστική σημαντική συσχέτιση με το πώς χαρακτηρίζουν οι νέοι του δείγματος την άγαμη μητέρα αφού το $P > 0.05$.

Πίνακας 6. Ομάδες ηλικίας * Χαρακτηρισμός άγαμης μητέρας

			Χαρακτηρισμός άγαμης μητέρας		Total
			Αρνητική Στάση	Θετική Στάση	
Ομάδες ηλικίας	24<=25	Count	4	28	32
		% of Total	3,3%	23,3%	26,7%
	21<=23	Count	9	48	57
		% of Total	7,5%	40,0%	47,5%
	18<=20	Count	2	29	31
		% of Total	1,7%	24,2%	25,8%
Total		Count	15	105	120
		% of Total	12,5%	87,5%	100,0%

P= 0,449 df=2

Στον Πίνακα 7 παρατηρείται ότι η μεταβλητή ηλικία δεν έχει στατιστική σημαντική συσχέτιση με το πώς οι νέοι χαρακτηρίζουν τα παιδιά εκτός γάμου αφού το $P > 0.05$.

Πίνακας 7. Ομάδες ηλικίας * Χαρακτηρισμός παιδιών εκτός γάμου

		Χαρακτηρισμός παιδιών εκτός γάμου			Total
			Αρνητική Στάση	Θετική Στάση	
Ομάδες ηλικίας	24<=25	Count	10	22	32
		% of Total	8,3%	18,3%	26,7%
	21<=23	Count	19	38	57
		% of Total	15,8%	31,7%	47,5%
	18<=20	Count	8	23	31
		% of Total	6,7%	19,2%	25,8%
Total		Count	37	83	120
		% of Total	30,8%	69,2%	100,0%

$P=0,765$ $df=2$

Στον Πίνακα 8 παρατηρείται ότι το οικογενειακό περιβάλλον θα ήταν λόγος αποφυγής στο να γίνουν οι νέοι άγαμοι γονείς κατά 54,8% στις ηλικίες 18<=20 και με ποσοστό 43,9% στις ηλικίες 21<=23. Στην ηλικιακή ομάδα 24<=25 ο λόγος αποφυγής είναι η επαγγελματική σταδιοδρομία με ποσοστό 37,5%.

Πίνακας 8. Ηλικία * Λόγοι αποφυγής της απόφασης να γίνουν οι νέοι άγαμοι

			Λόγοι αποφυγής της απόφασης να γίνουν οι νέοι άγαμοι					Total
			Επαγγελματική σταδιοδρομία	Θρησκευτικοί Λόγοι	Κανένας	Κοινωνικό/Φιλικό περιβάλλον	Οικογενειακό περιβάλλον	
Ηλικίες	18<=20	Count	7	1	2	4	17	31
		% within ηλικίας	22,6%	3,2%	6,5%	12,9%	54,8%	100,0%
	21<=23	Count	15	3	7	7	25	57
		% within ηλικίας	26,3%	5,3%	12,3%	12,3%	43,9%	100,0%
	24<=25	Count	12	2	5	9	4	32
		% within ηλικίας	37,5%	6,3%	15,6%	28,1%	12,5%	100,0%
Total		Count	34	6	14	20	46	120
		% within ηλικίας	28,3%	5,0%	11,7%	16,7%	38,3%	100,0%

$P=0,05$ $df=8$

6.2.3. Συσχετίσεις των στάσεων & απόψεων των φοιτητών με το φύλο

Στην ερώτηση «Πως πιστεύεται ότι αντιμετωπίζεται μία ανύπαντρη μητέρα στις μέρες μας» παρατηρείται ότι και οι γυναίκες αλλά και οι άνδρες στο σύνολο με μεγαλύτερο ποσοστό 23,3% να απαντούν ότι αντιμετωπίζεται με «ουδέτερη στάση». Αντιθέτως διαφορά υπάρχει στην απάντηση «με θαυμασμό» όπου το ποσοστό των γυναικών είναι μεγαλύτερο 14,7% και οι άνδρες μόλις 1,9%.

Πίνακας 9. Φύλο * Αντιμετώπιση προς την άγαμη μητέρα

			Αντιμετώπιση προς την άγαμη μητέρα							Total	
			με περιφρόνηση	με καχυποψία	με λύπη	με αδιαφορία	με κατανόηση	με σεβασμό	με θαυμασμό		με ουδέτερη στάση
Φύλο	Γυναίκα	Count	12	12	5	10	3	2	10	14	68
		% within Φύλο	17,6%	17,6%	7,4%	14,7%	4,4%	2,9%	14,7%	20,6%	100,0%
	Άντρας	Count	8	14	1	3	8	3	1	14	52
		% within Φύλο	15,4%	26,9%	1,9%	5,8%	15,4%	5,8%	1,9%	26,9%	100,0%
Total		Count	20	26	6	13	11	5	11	28	120
		% within Φύλο	16,7%	21,7%	5,0%	10,8%	9,2%	4,2%	9,2%	23,3%	100,0%

P=0,032 df=7

Στην ερώτηση «Εάν επιχειρήσετε να σκεφτείτε για τις άγαμες μητέρες, πως θα τις χαρακτηρίζατε» παρατηρείται ότι και τα δύο φύλα την χαρακτηρίζουν με θετική στάση, όπου στις απαντήσεις τους συγκεκριμένα περιλαμβάνονταν οι χαρακτηρισμοί «δυναμικές», «ηρωίδες», «υπεύθυνες». Όμως ένα μικρό ποσοστό των ανδρών 21,2% τις χαρακτηρίζει με αρνητική στάση («αβοήθητες», «ανεύθυνες», «άτυχες»).

Πίνακας 10. Φύλο * Χαρακτηρισμός άγαμης μητέρας

			Χαρακτηρισμός άγαμης μητέρας		Total
			Αρνητική Στάση	Θετική Στάση	
Φύλο	Γυναίκα	Count	4	64	68
		% within Φύλο	5,9%	94,1%	100,0%
	Άντρας	Count	11	41	52
		% within Φύλο	21,2%	78,8%	100,0%
Total		Count	15	105	120
		% within Φύλο	12,5%	87,5%	100,0%

P=0,012 df=1

Στην ερώτηση «Αν μία μητέρα μπορεί να αναθρέψει το παιδί της σωστά χωρίς το πατρικό πρότυπο» οι γυναίκες με ποσοστό 70,6% απάντησαν «ναι» αντίθετα οι άντρες με ποσοστό 53,8% απάντησαν «όχι».

Πίνακας 11. Φύλο * Η μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς το πατρικό πρότυπο

		Η μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς το πατρικό πρότυπο		Total	
		Ναι	Όχι		
Φύλο	Γυναίκα	Count	48	20	68
		% within Φύλο	70,6%	29,4%	100,0%
	Άντρας	Count	24	28	52
		% within Φύλο	46,2%	53,8%	100,0%
Total		Count	72	48	120
		% within Φύλο	60,0%	40,0%	100,0%

P=0,007

df =1

Στην ερώτηση «Πως θα αντιδρούσατε αν μία γυναίκα μέλος της οικογένειάς σας, έπαιρνε την απόφαση να γίνει άγαμη μητέρα», οι γυναίκες με ποσοστό 86,8% και οι άνδρες με 67,3% απαντούν «είναι απόλυτο δικαίωμά της και δεν ενδιαφέρει κανένα» καθώς επίσης οι άνδρες με ποσοστό 26,9% απαντούν «δεν εκφράζω γνώμη».

Πίνακας 12. Φύλο * Μέλος της οικογένειας να γίνει άγαμη μητέρα

		Μέλος της οικογένειας να γίνει άγαμη μητέρα			Total	
		απόλυτο δικαίωμα, δεν ενδιαφέρει κανένα	μη φυσιολογικό, το κατακρίνω	δεν εκφράζω γνώμη		
Φύλο	Γυναίκα	Count	59	2	7	68
		% within Φύλο	86,8%	2,9%	10,3%	100,0%
	Άντρας	Count	35	3	14	52
		% within Φύλο	67,3%	5,8%	26,9%	100,0%
Total		Count	94	5	21	120
		% within Φύλο	78,3%	4,2%	17,5%	100,0%

P=0,036

df =2

ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι μονογονεϊκές οικογένειες όπως και η άγαμη μητέρα αποτελούν μια κατεξοχήν «ευπαθή» ομάδα του πληθυσμού, αφού αντιμετωπίζουν ισχυρές πιέσεις σε δύο μέτωπα: οικογενειακές ευθύνες και εργασιακή ζωή. Οι επιπτώσεις των πιέσεων αυτών εξαρτώνται τόσο από τη «συνεισφορά» του πρώην συντρόφου αλλά και των οικογενειακών και άλλων κοινωνικών δικτύων βοήθειας, όσο και από τις προνοιακές ρυθμίσεις και τις δυνατότητες πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες.

Η μονογονεϊκότητα όπως απεικονίζεται στην βιβλιογραφία είναι μια κοινωνική πραγματικότητα που βιώνεται διαφορετικά από τα υποκείμενά της. Η είσοδος στην κατάσταση της μονογονεϊκότητας αποτελεί σημείο ρήξης με τον προηγούμενο τρόπο ζωής του ατόμου, αλλά τόσο ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείται η ρήξη, όσο και ο ίδιος ο προηγούμενος τρόπος ζωής καθορίζουν, σε μεγάλο βαθμό, τις μετέπειτα αναπαραστάσεις της μονογονεϊκότητας στις ζωές τους. Γι' αυτό, συχνά ο λόγος των γυναικών που βιώνουν τη μονογονεϊκότητα συγκροτείται στη βάση του «Πριν» και του «Μετά» (Κογκίδου, 1995)

Σήμερα, η μεγαλύτερη ανεκτικότητα της κοινωνίας στον τομέα των σεξουαλικών σχέσεων έχει αλλάξει τη θέση της ανύπαντρης μητέρας. Η διάδοση του οικογενειακού προγραμματισμού και η νομιμοποίηση των αμβλώσεων δεν επέφεραν μείωση του αριθμού των γεννήσεων εκτός γάμου, γεγονός που συνηγορεί στην άποψη ότι η απόφαση, συνειδητή ή ασυνειδητή, για την εγκυμοσύνη και τη γέννηση του παιδιού αντιπροσωπεύει, ως ένα βαθμό, μία συνειδητή επιλογή.

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία οι μονογονεϊκές οικογένειες που μεγαλώνουν μόνες τους τα παιδιά (συνήθως με αρχηγό οικογένειας τη μητέρα), έχουν πολλαπλασιαστεί. Στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας και της Eurostat δείχνουν ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες φθάνουν το 21,9% του συνολικού αριθμού των οικογενειών με παιδιά, δηλαδή μία στις πέντε οικογένειες είναι μονογονεϊκή, ενώ η δημογραφική έρευνα στην Ευρώπη αποκαλύπτει ότι 8% από τα 72 εκατομμύρια παιδιά κάτω των 16 ετών που ζουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δηλαδή 5,62 εκατομμύρια παιδιά, ζουν σε μονογονεϊκές οικογένειες (www.healthview.gr/?q=άγαμη-μητέρα).

Παρατηρώντας λοιπόν αυτά τα στατιστικά στοιχεία της αύξησης της μονογονεϊκότητας, οδηγηθήκαμε στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος, αναλύοντας την στάση και άποψη των φοιτητών του ΤΕΙ Κρήτης των σχολών ΣΕΥΠ

και ΣΤΕΦ για την άγαμη μητέρα και το παιδί εκτός γάμου. Σκοπός μας ήταν να ερευνηθεί κατά πόσο ισχύει ο κοινωνικός αποκλεισμός από την σύγχρονη κοινωνία των νέων προς αυτή την ευπαθή ομάδα. Επίσης να συγκριθούν οι απόψεις των δύο τμημάτων προς το φαινόμενο αυτό και να ερευνηθεί αν υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις, καθώς οι φοιτητές της ΣΕΥΠ, λόγω της συγκεκριμένης εκπαίδευσης, έχουν περισσότερη επαφή με κοινωνικά θέματα.

Στην ερευνά μας σαν γενικό συμπέρασμα θα λέγαμε ότι, οι νέοι είναι πιο ελαστικοί και δεκτικοί με τις αλλαγές στην οικογενειακή δομή, αλλά εκφράζεται και η ανάγκη τους να είναι αποδεκτοί από την πατρική τους οικογένεια εάν γίνουν άγαμοι γονείς. Παρατηρούμε ότι οι νέοι του δείγματός μας υπολογίζουν πολύ την άποψη της οικογένειάς τους, διότι στην πλειοψηφία απάντησαν ότι η οικογένεια είναι ένας από τους κυριότερους λόγους που θα τους απέτρεπε από το να γίνουν άγαμοι γονείς. Ταυτόχρονα όμως βλέπουμε ότι οι γονείς σήμερα στηρίζουν τα παιδιά στις αποφάσεις τους διότι απάντησαν στην πλειοψηφία ότι σε μια τέτοια απόφαση θα τους στηρίζει ψυχολογικά και οικονομικά ενώ το ποσοστό των γονιών που θα τους απόρριπτε σε αυτή την απόφαση είναι πολύ μικρό.

Σύμφωνα με τις στάσεις και τις απόψεις του δείγματος για την άγαμη μητέρα και το παιδί της τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι φοιτητές έχουν αντίθετη στάση από αυτή της κοινωνίας, η οποία κατά τη γνώμη τους αντιμετωπίζει την άγαμη μητέρα με αρνητική στάση (54,2% π.χ. με καχυποψία, περιφρόνηση, αδιαφορία, λύπηση). Πιο συγκεκριμένα οι νέοι των δύο τμημάτων συμφωνούν πως η άγαμη μητέρα δεν αποτελεί «καθόλου» κοινωνικό πρόβλημα (95%) στην κοινωνία αλλά ταυτόχρονα πιστεύουν πως οι συνθήκες διαβίωσης για την άγαμη μητέρα είναι καλύτερες στις πιο ανεπτυγμένες χώρες σε σχέση με την Ελλάδα (89,6%).

Η άγαμη μητέρα πιστεύουν θα πρέπει να αισθάνεται αρνητικά συναισθήματα (50,8% όπως περιφρονημένη, μόνη, αδύναμη) ενώ οι ίδιοι θα τις χαρακτήριζαν δυναμικές (25%), ηρωίδες (34,2%) και υπεύθυνες (19,2%). Στο σύνολο οι νέοι δείχνουν θετική στάση (87,5%) απέναντι στην άγαμη μητέρα με τους πιο πριν χαρακτηρισμούς.

Το παιδί εκτός γάμου το παρουσιάζουν με θετικούς χαρακτηρισμούς στο 69,2% (π.χ. φυσιολογικό, ισότιμο με τα άλλα παιδιά). Το μέλλον του θα το χαρακτήριζαν φυσιολογικό, όμως μία μικρότερη μερίδα νέων θα το χαρακτήριζε δύσκολο. Ακόμη πιστεύουν ότι η απουσία του πατέρα από τη ζωή του παιδιού θα επιφέρει σε αυτό συναισθηματική απώλεια (38,3%). Παρατηρείται πως οι νέοι,

νώθουν το παιδί να έχει καλύτερη αντιμετώπιση από την κοινωνία σε σχέση με τη μητέρα του αφού το μέλλον του φαντάζει στην πλειοψηφία φυσιολογικό. Ο λόγος κατά την άποψη μας είναι προφανής γιατί όπως αναφέραμε και πιο πάνω είμαστε στην μετανεωτερική οικογένεια όπου θα τολμούσαμε να πούμε ότι είναι παιδοκεντρική.

Τα συμπεράσματα σε σχέση με τα ερευνητικά μας ερωτήματα είναι τα εξής:

Οι απόψεις των φοιτητών σε σχέση με τη σχολή συγκλίνουν στο ότι η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα και ότι δεν έχει φίλους, συνεπάγεται ότι ανεξάρτητος γνώσεων ανθρωποκεντρικής εκπαίδευσης όπως των φοιτητών της ΣΕΥΠ, θεωρείται ότι η επιλογή μιας γυναίκας να γίνει άγαμη μητέρα την αποκλίνει από το να έχει κοινωνική ζωή και την ωθεί να παραμείνει στην πατρική οικογένεια χωρίς να έχει τρόπο διαφυγής. Οι απόψεις των φοιτητών διαφέρουν όσον αφορά το πιο θα είναι το μέλλον του παιδιού εκτός γάμου, το εάν το παιδί θα αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολικό περιβάλλον και το ότι το παιδί μπορεί να μεγαλώσει χωρίς το πατρικό πρότυπο, πράγμα που πιθανόν να οφείλετε στην διαφορά της εκπαίδευσης των δύο σχολών. Εδώ συμπεραίνεται ότι το παιδί την σημερινή εποχή έχει θετική μεταχείριση και ίσως δεν δεχτεί κοινωνικό αποκλεισμό από την επιλογή της μητέρας του.

Η μεταβλητή ηλικία σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας δεν επηρεάζει τις στάσεις και τις απόψεις των νέων για την άγαμη μητέρα και το παιδί της αφού δεν βρέθηκαν σημαντικά στατιστικά αποτελέσματα. Αυτό εξηγείται καθώς οι ηλικίες των νέων που ερευνήσαμε από 18-25 δεν έχουν μεγάλη διαφορά μεταξύ τους. Στο δείγμα μας η ηλικία καθορίζει τους λόγους που ο κάθε νέος δεν θα επέλεγε να γίνει άγαμος γονέας όπου υπάρχει και στατιστική σημαντική διαφορά. Για παράδειγμα οι μικρότεροι σε ηλικία 18-23 ετών θα απέφευγαν να γίνουν άγαμοι γονείς για το οικογενειακό τους περιβάλλον. Σε αυτή την ηλικία οι νέοι εξαρτώνται ακόμη από την οικογένειά τους, καθώς σίγουρα και η γνώμη της έχει ουσιαστικό λόγο για αυτούς. Αντίθετα οι μεγαλύτεροι νέοι σε ηλικίες 24-25 δεν θα επέλεγαν να γίνουν άγαμοι γονείς χάρη της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας. Σε αυτή την ηλικία οι νέοι σκέφτονται περισσότερο την οικονομική τους ανεξαρτησία και το επάγγελμα που θα επιλέξουν για να τους βοηθήσει να ανεξαρτητοποιηθούν από την πατρική τους

οικογένεια. Γενικότερα η ηλικία είναι αυτή που καθορίζει τι είναι πιο σημαντικό στο νέο στην καθορισμένη χρονική περίοδο.

Με τη μεταβλητή φύλο δεν βρέθηκαν αρκετά στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα σε σχέση με τις απόψεις των νέων για την άγαμη μητέρα και το παιδί της. Στην ερώτηση «Αν μία μητέρα μπορεί να αναθρέψει το παιδί της σωστά χωρίς το πατρικό πρότυπο» βρέθηκε στατιστική σημαντική συσχέτιση με το φύλο, καθώς οι γυναίκες με ποσοστό 70,6% απάντησαν «ναι» αντίθετα οι άντρες με ποσοστό 53,8% απάντησαν «όχι». Επομένως μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το φύλο των νέων εδώ καθορίζει τη γνώμη τους σχετικά, με το πόσο είναι σημαντική ή όχι η παρουσία του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού. Με τους άντρες να θεωρούν περισσότερο απαραίτητη την παρουσία του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού.

Η αντίδραση τώρα της οικογένειά τους στην επιλογή τους να γίνουν άγαμοι γονείς πιστεύουν πως στο τέλος θα ήταν υποστηρικτική οικονομικά και ψυχολογικά (62,5%). Αλλά σημαντικό είναι και το ποσοστό των νέων που απαντούν πως η οικογένειά τους θα αντιδρούσε αρνητικά με ποσοστό 34,2%. Επίσης οι νέοι θα ένιωθαν ως άγαμοι γονείς στην πλειοψηφία αρνητικά συναισθήματα (62,5% βλέπε παράρτημα π.χ. ανασφάλεια και φόβο και ένας μικρότερος αριθμός νέων θα ένιωθε θάρρος). Εδώ τα αρνητικά συναισθήματα των νέων στη σκέψη να γίνουν άγαμοι γονείς μπορούν να συνδυαστούν με την αντίδραση των γονιών τους που φαίνεται να μην ότι θα τους στήριζε στην πλειοψηφία ψυχολογικά και οικονομικά αλλά και το ποσοστό που θα αντιδρούσε αρνητικά είναι σημαντικό. Επίσης οι λόγοι που συμβάλλουν ώστε οι νέοι να αποφύγουν να γίνουν άγαμοι γονείς είναι κυρίως η στάση και η άποψη του οικογενειακού τους περιβάλλοντος (38,3%) και ο αμέσως επόμενος λόγος στατιστικά είναι η επαγγελματική τους σταδιοδρομία (20%). Ακόμη οι νέοι του δείγματος πιστεύουν ότι οι αξίες και τα ιδανικά της παραδοσιακής οικογένειας έχουν χαθεί «αρκετά- πάρα πολύ» (74,2%), μία στάση η οποία δείχνει πως οι νέοι δεν επικροτούν εύκολα τα νέα μοντέλα οικογένειας και ότι προτιμούν το πρότυπο της παραδοσιακής οικογένειας. Τέλος συμπεράνουμε ότι οι γονείς των νέων δεν θα ενέκριναν εύκολα την απόφαση των παιδιών τους να γίνουν άγαμοι γονείς, ταυτόχρονα όμως γονείς των νέων δεν παρουσιάζονται και τόσο αυστηροί στις απόψεις τους αφού αρκετοί είναι αυτοί που θα τους στήριζαν ψυχολογικά και οικονομικά.

Να προσθέσουμε ακόμη ότι στη βιβλιογραφική αναζήτηση που κάναμε, παρατηρείται πως οι νέοι για να νιώσουν έτοιμοι και να αποχωριστούν την οικογένειά τους θα πρέπει να νιώσουν οικονομική ασφάλεια καθώς οφείλουν να βρουν εκτός του οικογενειακού τους πλαισίου τα στοιχεία εκείνα που θα τους επιτρέψουν να κατασκευάσουν την ταυτότητά τους και την κοινωνική τους θέση. Γι' αυτό πολύ σωστά και στην έρευνά μας έχει βγει το αποτέλεσμα πως η πατρική οικογένεια των νέων αποτελεί στην πλειοψηφία τον λόγο που δεν θα επέλεγαν να γίνουν άγαμοι γονείς, αφού για αρκετά χρόνια εξαρτώνται από αυτήν (λόγο καθυστέρησης σπουδών και επαγγελματικής αποκατάστασης). Τέλος η επαγγελματική αποκατάσταση και σταδιοδρομία είναι απαραίτητα για να ανταπεξέλθουν τις οικονομικές απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής, γι' αυτό δύσκολα θα επέλεγαν να γίνουν άγαμοι γονείς αφού ο ρόλος αυτός απαιτεί περισσότερες θυσίες και χρόνο.

Όσον αφορά το εάν οι νέοι γνωρίζουν τα δικαιώματα της άγαμης μητέρας και του παιδιού της διαπιστώσαμε ότι οι νέοι του δείγματός γνωρίζουν για αυτά και πιστεύουν ότι η κοινωνική πρόνοια τόσο προς την άγαμη μητέρα όσο και στο παιδί της είναι ανεπαρκής στην πλειοψηφία τους. Γενικότερα η άποψη του δείγματος συγκλίνει στο ότι το κράτος πρέπει να είναι περισσότερο ενεργό και να προσφέρει περισσότερη οικονομική βοήθεια.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Βάση της θεωρίας και της έρευνας που διεξάχθηκε στο θέμα της άγαμης μητέρας και του παιδιού εκτός γάμου έχουμε κάποιες προτάσεις για την καλύτερη προστασία αυτής της ομάδας.

Για την μείωση / εξάλειψη του Κοινωνικού Αποκλεισμού:

1. να ενημερωθεί το ευρύ κοινό για την κατάσταση τους. Ο λόγος είναι ότι με την ενημέρωση θα αποφύγει η ομάδα, το κλισέ της παραστρατημένης γυναίκας που δεν αποκτά παιδί με την θέληση της.
2. πρέπει να μειωθεί η γραφειοκρατία για να μπορέσει ένας πατέρας να αναγνωρίσει το παιδί εκτός γάμου.
3. επίσης, η δημιουργία περισσότερων Συλλόγων που να απευθύνονται μόνο στην άγαμη μητέρα και στο πώς να την βοηθήσει θα είχε θετικό αντίκτυπο και θα προσέφερε μεγαλύτερη ασφάλεια.
4. οι άγαμες μητέρες πρέπει να ξεφύγουν από το άτυπο δίκτυο φροντίδας, την μητρική οικογένεια. Αυτό στερεί στην άγαμη την ανεξαρτησία και αυτοπεποίθηση ότι μπορεί να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα της από μόνη.
5. πρέπει να μπορούν να στηριχτούν από κρατικά ιδρύματα όπως νηπιαγωγεία, που να είχαν ολοήμερο πρόγραμμα εξυπηρέτησης για παιδιά εκτός γάμου θα ήταν ευκολότερη η πρόσβαση της άγαμης στην αγορά εργασίας.
6. Οι ίδιες οι άγαμες μητέρες θα πρέπει να ενημερώνονται με σεμινάρια για την τρέχουσα κατάσταση που τις αφορά, όπως, καινούριες νομοθεσίες, δικαιώματα για την ίδια και το παιδί τους.

Κατασταλτικό παράγοντα μπορεί να έχει το κράτος πρόνοιας αναθεωρώντας με καινούρια νομοσχέδια

- για την οικονομική ενίσχυση που δίνουν για κάθε απροστάτευτο παιδί, θα προτείναμε να γίνει αναπροσαρμογή του ποσού σε σημερινά δεδομένα και για προϋποθέσεις να είναι πιο ρεαλιστικές αναθεωρώντας το μηνιαίο εισόδημα με τις προσαυξήσεις των μισθών.

- για το εφάπαξ που δίνεται για το κάθε μαθητή-παιδί των μονογονεϊκών οικογενειών θα μπορούσαν να το έδιναν σαν μηνιαίο ποσό διαιρώντας το ανά 12.
- στον τομέα της Υγείας θα εισηγούμασταν να δίνεται δωρεάν νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη όχι μόνο στις ανασφάλιστες αλλά και στις ασφαλισμένες άγαμες μητέρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρχοντόγλου, Α., (2005). *Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο δημοτικό σχολείο*. Εκ: Αδελφοί Κυριακίδη. Αθήνα

Αγαλλοπούλου, Π. (2007). *Εισαγωγή στο Εργατικό Δίκαιο*, 3^η Έκδοση, Κομοτηνή: ΣΑΚΚΟΥΛΑ. Αθήνα

Γαλάνης, Γ., (1995). *Οικογένεια με ένα γονέα. Μια πραγματικότητα στην Ελληνική κοινωνία*. Εκ: Παπαζήσης. Αθήνα.

Δημοπούλου-Λαγωνίκα, Μ., (2006). *Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας, Μοντέλα Παρέμβασης*. Εκ: Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα

Ζαϊμάκης-Κανδυλάκη, (2005). *Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας, Μορφές παρέμβασης σε ευπαθείς ομάδες και σε πολυπολιτισμικές κοινότητες*. Εκδόσεις: ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα

Κανδυλάκη, Α., (2001). *Η συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία*. Εκ: Μετασπουδή. Αθήνα.

Κογκίδου, Δ, (1995). *Μονογονεϊκές οικογένειες, Πραγματικότητα - Προοπτικές – Κοινωνική πολιτική*. Αθήνα, Νέα Σύνορα Λιβάνης.

Κουαρτι, Κ, (1978). *Επάγγελμα: γονιός ένα καινούργιο επάγγελμα για μια καινούργια κοινωνία*. Αθήνα: ΚΕΔΡΟΣ

Μπαμπάλης, Θ., (2005). *Παιδιά Μονογονεϊκών Οικογενειών*. Εκ: Ατραπός. Αθήνα

Παπαϊωάννου, Κ., (2000). *Παιδιά-Γονείς Κοινωνικοί Λειτουργοί*. Εκ: «Έλλην». Αθήνα.

Ρήγα, Α., (2006). *Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για την οικογένεια σήμερα*. Εκ: Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.

Τσιάντης, Γ., (1988). *Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειας*. Τεύχος Β'. Εκ:Καστανιώτη. Αθήνα.

Τζωρτζακάκη, Κ., (2005). *Μαμά, κόψε το κήρυγμα! (κι εσύ, μπαμπά, επίσης!)*. Α'Τόμος. Εκ:Καλέντης. Αθήνα.

Χτούρης, Σ. (1992). *Σύνθετες διαδικασίες του Κοινωνικού Αποκλεισμού και ο ρόλος της οικογένειας στην κοινωνική προστασία*. Αθήνα:PRAXIS

Garbar, C., Theodore, F., (1994). *Η οικογένεια – μωσαϊκό*. Εκ: Πατάκη. Αθήνα.

Horst, P, (2003). *Μεγαλώνοντας χωρίς πατέρα. Το χάος των συναισθημάτων και η δύναμη της θεραπείας*. Εκ: Θυμάρι. Αθήνα.

Επιστημονικά ελληνικά περιοδικά

Ε. Σταυροπούλου, Τ. Κουσίδου, Μ. Σαχινίδι, Ι. Καπλάνη, «*Μητρική μονογονεϊκή οικογένεια. Οικονομική, κοινωνική και ψυχολογική θεώρηση.*» Εκλογή, τεύχος 69, Απρίλιος 1986.

Dr. Μουζακίτης, Χ, «*Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια ή Οικογενειακή Θεραπεία στην Κοινωνική Εργασία.*» Εκλογή, τεύχος 31, 1993.

Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Μονογονεϊκών Οικογενειών, 7 - 8 Νοεμβρίου. «*ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ*». Αλεξανδρούπολη:«ΣΤΗΡΙΞΗ».

ROOM, G. et al. (1991). European Community Observatory on National Policies to Combat Social Exclusion: First Annual Synthesis Report, Commission of the European Communities.

Ο. Στασινοπούλου. *Οικογένεια και κράτος στα πλαίσια της κοινωνικής πολιτικής. Μια θεωρητική προσέγγιση*. Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 17^ο, 1990.

Διαδίκτυο

<http://www.madata.gr/index.php/epikairotita/social/13537.html>

<http://www.e-erevna.gr/portal/story.aspx?ID=75685>

[http://www.ypatiakethi.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=277&Itemid=40\)](http://www.ypatiakethi.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=277&Itemid=40)

<http://www.healthview.gr/?q=%CF%85%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%B1>

[http://www.healthview.gr/?q=άγαμη-μητέρα\).](http://www.healthview.gr/?q=άγαμη-μητέρα).)

<http://www.ert.gr/afieromata/kids/mitera.asp>

Εφημερίδες

Δεληθανάση Μαρία, Μονογονεϊκές το 22% των οικογενειών, Κυριακή 23 Οκτωβρίου 2005, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Εξαδάκτυλου Παυλίνα, Αυξάνονται και Πληθύνονται οι Μονογονεϊκές Οικογένειες, Κυριακή 21 Απριλίου 2007, ΕΘΝΟΣ

Φώσκολος Γίαννης, Μόνες αφήνει τις μονογονεϊκές, Σάββατο 21 Απριλίου 2007, ΕΘΝΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ: Απόψεις και στάσεις των φοιτητών του ΤΕΙ Κρήτης των σχολών ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ για την άγαμη μητέρα και το παιδί εκτός γάμου.

Εμπιστευτικό

Συντάκτριες: Παπαγιάννη Στεφάνη, Φωτίου Μαρία

Α' ΕΝΟΤΗΤΑ : ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο: Γυναίκα Άντρας

2. Ηλικία: .....

3. Οικογενειακή Κατάσταση: Άγαμος Παντρεμένος Αρραβωνιασμένος

Διαζευγμένος Σε διάσταση Άλλο.....

3.α. Έχετε παιδιά; Ναι Όχι 3.β. Αν ναι πόσα; .....

4. Σχολή : ΣΕΥΠ ΣΤΕΦ

5. Εξάμηνο Σπουδών:.....

6. Εθνικότητα: Ελληνική Άλλο.....

6.α. Στο μόνιμο τόπο διαμονής σας με ποιους μένετε;

Γονείς Μόνοι Με σύντροφο Άλλο.....

7. Οι γονείς σου είναι : Άγαμος/η Παντρεμένοι Διαζευγμένοι

Χήρος /α Σε διάσταση Άλλο.....

8. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Εκπαιδευτικό επίπεδο	Εκπαίδευση μητέρας	Εκπαίδευση πατέρα
Δεν έχει αποφοιτήσει		
Δημοτικό		
Γυμνάσιο		
Λύκειο		
ΤΕΙ		
Πανεπιστήμιο		
Άλλο (διευκρινίστε)		

8.α. Επάγγελμα πατέρα: .....

8.β. Επάγγελμα μητέρας: .....

Β' ΕΝΟΤΗΤΑ : ΣΤΑΣΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ

**9. Πως πιστεύετε ότι αντιμετωπίζεται μια ανύπαντρη μητέρα στις μέρες μας;
(Επιλέξτε μία απάντηση)**

Με περιφρόνηση Με καχυποψία Με λύπηση Με αδιαφορία

Με κατανόηση Με σεβασμό Με θαυμασμό Με ουδέτερη στάση

Άλλο.....

10. Πιστεύετε ότι η αντίδραση της κοινωνίας προς την ανύπανδρη μητέρα είναι η ίδια στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες;

ΝΑΙ ΟΧΙ

10.α. Αν όχι, που πιστεύεται ότι είναι καλύτερη η αντίδραση;

Στην Ελλάδα Σε άλλες χώρες

**11. Τι πιστεύετε ότι μπορεί να ωθήσει μία γυναίκα να γίνει άγαμη μητέρα;
(Επιλέξτε μία απάντηση)**

Μοναξιά Βιολογικό ρολόι Ικανότητα στην ανατροφή ενός παιδιού

Η αποφυγή μίας έκτρωσης Άλλο:.....

12. Πως πιστεύετε ότι μπορεί να νοιώθει μια ανύπαντρη μητέρα σήμερα;(Επιλέξτε μία απάντηση)

Περιφρονημένη Μόνη Αδύναμη Δυναμική Ανεξάρτητη

Υπεύθυνη Άλλο.....

13. Εάν τώρα επιχειρήσετε να σκεφτείτε για τις άγαμες μητέρες, πως θα τις χαρακτηρίζατε;(Επιλέξτε μία απάντηση)

Δυναμικές Ηρωίδες Υπεύθυνες Αβοήθητες Ανεύθυνες

Ατυχές Άλλο:.....

14. Εάν επιχειρήσετε να σκεφτείτε για τα παιδιά εκτός γάμου, πως θα τα χαρακτηρίζατε; (Επιλέξτε μία απάντηση)

Φυσιολογικά Ισότιμα Δυναμικά Πιο ώριμα Ανασφαλή Άτυχα

Στιγματισμένα Κατώτερα Άλλο:.....

15. Πως θα περιγράφατε το μέλλον του παιδιού εκτός γάμου; (Επιλέξτε μία απάντηση)

Φυσιολογικό Ασφαλή Δύσκολο Αβέβαιο Άλλο:.....

16. Η απουσία του πατέρα πως θα στιγματίσει τη ζωή του παιδιού;(Επιλέξτε μία απάντηση)

Συναισθηματική απώλεια

Απόρριψη της οικογένειας και των συγγενών

Απώλεια πατρικής αναγνώρισης

Μειονεκτική θέση στον κοινωνικό του περίγυρο

Απουσία ομαλής ανάπτυξης της προσωπικότητάς του

Τίποτε από τα πιο πάνω

17. Πιστεύετε ότι: (κυκλώστε την απάντηση σας)

Είναι αρχική επιλογή μιας γυναίκας να γίνει άγαμη μητέρα	Ναι	Όχι
Η άγαμη μητέρα δεν έχει πολλούς φίλους.	Ναι	Όχι
Η μητέρα πρέπει να εξηγήσει στο παιδί τους λόγους που δεν παντρεύτηκε με το πατέρα του.	Ναι	Όχι
Η άγαμη μητέρα πρέπει να διατηρεί σχέση με το πατέρα του παιδιού της.	Ναι	Όχι
Ο πατέρας πρέπει να βοηθά με την ανατροφή του παιδιού.	Ναι	Όχι
Ο πατέρας πρέπει να βοηθά οικονομικά την άγαμη μητέρα.	Ναι	Όχι
Το σχολείο πρέπει να έχει ανεκτικότητα για την τυχόν άσχημη συμπεριφορά του παιδιού της άγαμης μητέρας.	Ναι	Όχι
Τα παιδιά/το παιδί μιας άγαμης μητέρας στο μέλλον θα δημιουργήσουν/σει μονογονεϊκή οικογένεια.	Ναι	Όχι

18. Βάλτε √ εκεί που συμπίπτει η άποψη σας:

Συχνότητα Απόψεις	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1. Η σχέση της άγαμης μητέρας και του παιδιού της είναι πολύ στενή					
2. Το εισόδημα της άγαμης μητέρας μπορεί να είναι επαρκές και παράλληλα να διαθέτει χρόνο στο παιδί της					
3. Η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα					
4. Το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στην σχολική κοινότητα					
5. Η πατρική φιγούρα μπορεί να αναπληρωθεί με ένα άλλο αντρικό πρότυπο μέσα στην οικογένεια.					
6. Η άγαμη μητέρα αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα					

Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ : ΣΤΑΣΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΕΚΤΟΣ ΓΑΜΟΥ

**19. Τι είναι το πιο σημαντικό για τη προσωπική σας ολοκλήρωση και ευτυχία.
(Επιλέξτε μια απάντηση)**

- Η δημιουργία οικογένειας
- Η συνύπαρξη με το σωστό σύντροφο
- Η επαγγελματική σταδιοδρομία
- Οι σπουδές
- Ελεύθερες σχέσεις

20.Πιστεύεται ότι: (κυκλώστε την απάντησή σας)

Πιστεύετε ότι οι νέοι σήμερα γνωρίζουν και χρησιμοποιούν τις μεθόδους αντισύλληψης;	Ναι	Όχι
Ο γάμος σήμερα είναι απαραίτητος για την απόκτηση ενός παιδιού;	Ναι	Όχι
Η γυναίκα με το πέρασμα των ετών θα αποκτά όλο και πιο αξιόλογη θέση στην κοινωνία;	Ναι	Όχι
Μία μητέρα μπορεί να αναθρέψει το παιδί της σωστά χωρίς το πατρικό πρότυπο;	Ναι	Όχι

21.Τα σημερινά οικογενειακά μοντέλα που δημιουργούνται έχουν χάσει τις αξίες και τα ιδανικά της παραδοσιακής οικογένειας; (Επιλέξτε μία απάντηση)

Καθόλου Λίγο Αρκετά Πολύ Πάρα πολύ

22. Δώστε το πορτραίτο της ιδανικής μητέρας και του ιδανικού πατέρα επιλέγοντας μία απάντηση από το α και μια από το β.

(α) Πορτραίτο ιδανικής μητέρας

Στοργική Αγαπά και φροντίζει τα παιδιά της Εργατική Νοικοκυρά

Να μεγαλώνει τα παιδιά μαζί με τον πατέρα τους Άλλο:.....

(β) Πορτραίτο ιδανικού πατέρα

Στοργικός Προστατευτικός Εργατικός Τίμιος Σοβαρός

Με κατανόηση Άλλο:.....

23. Η σκέψη να μεγαλώνετε μόνος/ μόνη ένα παιδί τι συναισθήματα σας δημιουργεί;(Επιλέξτε μία απάντηση)

Φόβος Ανεσφάλεια Ντροπή

Θάρρος Αγάπη Ασφάλεια Άλλο:.....

24. Πως θα αντιδρούσατε αν μια γυναίκα μέλος της οικογενείας σας, έπαιρνε την απόφαση να γίνει άγαμη μητέρα;(Επιλέξτε μία απάντηση)

Είναι απόλυτο δικαίωμά της και δεν ενδιαφέρει κανέναν.

Είναι μια μη φυσιολογική στάση που την κατακρίνω.

Δεν εκφράζω γνώμη.

25. Σε περίπτωση που θα παίρνατε εσείς την απόφαση να μεγαλώσετε ένα παιδί μόνοι σας ποιοι λόγοι θα ανέτρεπαν αυτή σας την απόφαση;(Επιλέξτε μία απάντηση)

Θρησκευτικές πεποιθήσεις Οικογενειακό περιβάλλον

Κοινωνικό περιβάλλον Φιλικό περιβάλλον Επαγγελματική σταδιοδρομία

Άλλο.....

26. Πως πιστεύετε ότι θα αντιδρούσε η οικογένειά σας στην απόφαση σας να γίνεται άγαμος γονέας;(Επιλέξτε μία απάντηση)

Με θυμό Απορρίπτοντας σας Με ψυχολογική/οικονομική στήριξη Με

αδιαφορία Άλλο.....

Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ: ΓΝΩΣΗ ΓΙΑ ΚΡΑΤΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ

27. Πιστεύετε ότι η κοινωνική πρόνοια προς την άγαμη μητέρα είναι επαρκής;

Τομέας \ Συχνότητα	Δεν γνωρίζω	Καθόλου	Λίγο	Πολύ	Πάρα πολύ
1.Οικονομική Βοήθεια					
2.Ψυχολογική στήριξη της άγαμης μητέρας					
3.Υπηρεσίες προς την άγαμη μητέρα					

28. Πιστεύετε ότι η κοινωνική πρόνοια προς το παιδί της άγαμης μητέρας είναι επαρκής;

Τομέας \ Συχνότητα	Δεν γνωρίζω	Καθόλου	Λίγο	Πολύ	Πάρα πολύ
1.Οικονομική Βοήθεια					
2.Ψυχολογική στήριξη του παιδιού					
3.Υπηρεσίες προς το παιδί					

29. Βάλτε $\checkmark$ εκεί που συμπίπτει η άποψή σας:

<div style="text-align: right;">Συχνότητα</div> <div style="text-align: left;">Απόψεις</div>	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1. Η άγαμη μητέρα χρειάζεται συμβουλευτική στήριξη από επαγγελματία					
2. Είναι σωστό οι άγαμες μητέρες να παίρνουν οικονομική βοήθεια από το κράτος					
3. Οι υπηρεσίες προς τις άγαμες μητέρες και τα παιδιά τους πρέπει να αποτελούν κυβερνητική πολιτική					

Frequency Table

Α' Ενότητα: Κοινωνικο-Δημογραφικά στοιχεία

Φύλο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Γυναίκα	68	56,7	56,7	56,7
	Άντρας	52	43,3	43,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Ηλικία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18,00	7	5,8	5,8	5,8
	19,00	9	7,5	7,5	13,3
	20,00	15	12,5	12,5	25,8
	21,00	18	15,0	15,0	40,8
	22,00	25	20,8	20,8	61,7
	23,00	14	11,7	11,7	73,3
	24,00	15	12,5	12,5	85,8
	25,00	17	14,2	14,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Οικογενειακή κατάσταση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άγαμος	110	91,7	91,7	91,7
	Παντρεμένος	2	1,7	1,7	93,3
	Αρραβωνιασμένος	4	3,3	3,3	96,7
	Διαζευγμένος	2	1,7	1,7	98,3
	Σε διάσταση	2	1,7	1,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Έχετε παιδιά

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	4	3,3	3,3	3,3
	Όχι	116	96,7	96,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Αριθμός παιδιών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	2	1,7	50,0	50,0
	2,00	2	1,7	50,0	100,0
	Total	4	3,3	100,0	
Missing	System	116	96,7		
Total		120	100,0		

Σχολή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΣΕΥΠ	60	50,0	50,0	50,0
	ΣΤΕΦ	60	50,0	50,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Εξάμηνο .σπουδών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Α Εξάμηνο	2	1,7	1,7	1,7
	Β Εξάμηνο	21	17,5	17,5	19,2
	Γ Εξάμηνο	13	10,8	10,8	30,0
	Δ Εξάμηνο	8	6,7	6,7	36,7
	Ε Εξάμηνο	4	3,3	3,3	40,0
	ΣΤ Εξάμηνο	13	10,8	10,8	50,8
	Ζ Εξάμηνο	7	5,8	5,8	56,7
	Πτυχία	52	43,3	43,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Εθνικότητα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ελληνική	109	90,8	90,8	90,8
Άλλο	11	9,2	9,2	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Επάγγελμα μητέρας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Επιχειρηματίες, έμποροι ε,ελεύθερος επαγγελματίας	8	6,7	6,7	6,7
Δημόσιος υπάλληλος	24	20,0	20,0	26,7
Ιδιωτικός υπάλληλος	28	23,3	23,3	50,0
Οικιακά	51	42,5	42,5	92,5
Άνεργοι,συνταξιούχοι	4	3,3	3,3	95,8
Εργάτης. τεχνίτης, εργατοτεχνίτης	5	4,2	4,2	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Διαμένετε

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Γονείς	94	78,3	78,3	78,3
Μονοί	17	14,2	14,2	92,5
Με συγγενείς	8	6,7	6,7	99,2
Άλλο	1	,8	,8	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Οικογενειακή κατάσταση γονέων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Παντρεμένοι	102	85,0	85,0	85,0
Διαζευγμένοι	13	10,8	10,8	95,8
Χήρος/α	5	4,2	4,2	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Εκπαίδευση μητέρας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν έχει αποφοιτήσει	5	4,2	4,2	4,2
	Δημοτικό	24	20,0	20,0	24,2
	Γυμνάσιο	22	18,3	18,3	42,5
	Λύκειο	43	35,8	35,8	78,3
	ΤΕΙ	9	7,5	7,5	85,8
	Πανεπιστήμιο	16	13,3	13,3	99,2
	Άλλο	1	,8	,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Εκπαίδευση πατέρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν έχει αποφοιτήσει	2	1,7	1,7	1,7
	Δημοτικό	29	24,2	24,2	25,8
	Γυμνάσιο	20	16,7	16,7	42,5
	Λύκειο	32	26,7	26,7	69,2
	ΤΕΙ	11	9,2	9,2	78,3
	Πανεπιστήμιο	19	15,8	15,8	94,2
	Άλλο	7	5,8	5,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Επάγγελμα πατέρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	επιστήμονες, στελέχη επιχειρ., καλλιτέχνες κ.α	3	2,5	2,6	2,6
	επιχειρηματίες, έμποροι, ελεύθερος επαγγελματίας	32	26,7	27,6	30,2
	δημόσιος υπάλληλος	23	19,2	19,8	50,0
	ιδιωτικός υπάλληλος	23	19,2	19,8	69,8
	Οικιακά	3	2,5	2,6	72,4
	άνεργοι ,συνταξιούχοι	11	9,2	9,5	81,9

εργάτης, τεχνίτης, εργατοτεχνίτης	21	17,5	18,1	100,0
Total	116	96,7	100,0	
Missin System	4	3,3		
Total	120	100,0		

Β' Ενότητα: Στάσεις-Απόψεις για την άγαμη μητέρα και το παιδί της

Αντιμετώπιση προς την άγαμη μητέρα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid με περιφρόνηση	20	16,7	16,7	16,7
με καχυποψία	26	21,7	21,7	38,3
με λύπηση	6	5,0	5,0	43,3
με αδιαφορία	13	10,8	10,8	54,2
με κατανόηση	11	9,2	9,2	63,3
με σεβασμό	5	4,2	4,2	67,5
με θαυμασμό	11	9,2	9,2	76,7
με ουδέτερη στάση	28	23,3	23,3	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Αντίδραση κοινωνίας προς την άγαμη στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	8	6,7	6,7	6,7
Όχι	112	93,3	93,3	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Καλύτερη αντίδραση της κοινωνίας προς την άγαμη μητέρα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ελλάδα	12	10,0	10,4	10,4
Σε άλλη χώρα	103	85,8	89,6	100,0
Total	115	95,8	100,0	
Missing System	5	4,2		
Total	120	100,0		

Ωθηση για να γίνει άγαμη μητέρα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
μοναξιά	10	8,3	8,3	8,3
βιολογικό ρολόι	24	20,0	20,0	28,3
ικανότητα για την ανατροφή ενός παιδιού	14	11,7	11,7	40,0
αποφυγή μιας έκτρωσης	66	55,0	55,0	95,0
λάθος επιλογή	4	3,3	3,3	98,3
φόβος συμβίωσης/γάμος	2	1,7	1,7	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Αισθήματα άγαμης μητέρας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid περιφρονημένη	12	10,0	10,0	10,0
μονή	37	30,8	30,8	40,8
αδύναμη	12	10,0	10,0	50,8
δυναμική	17	14,2	14,2	65,0
ανεξάρτητη	24	20,0	20,0	85,0
υπεύθυνη	18	15,0	15,0	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Χαρακτηρισμός άγαμης από τους φοιτητές

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid δυναμικές	30	25,0	25,0	25,0
ηρωίδες	41	34,2	34,2	59,2
υπεύθυνες	23	19,2	19,2	78,3
αβοήθητες	11	9,2	9,2	87,5
ανεύθυνες	6	5,0	5,0	92,5
Ατυχές	9	7,5	7,5	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Χαρακτηρισμός παιδιού άγαμης από τους φοιτητές

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Φυσιολογικά	35	29,2	29,2	29,2
ισότιμα	34	28,3	28,3	57,5
δυναμικά	4	3,3	3,3	60,8
πιο ώριμα	10	8,3	8,3	69,2
ανασφαλή	22	18,3	18,3	87,5
Άτυχα	7	5,8	5,8	93,3
στιγματισμένα	7	5,8	5,8	99,2
κατώτερα	1	,8	,8	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Πως θα είναι το μέλλον παιδιού εκτός γάμου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid φυσιολογικό	60	50,0	50,0	50,0
ασφαλή	5	4,2	4,2	54,2
δύσκολο	39	32,5	32,5	86,7
αβέβαιο	16	13,3	13,3	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Τι μπορεί να προκαλέσει η απουσία του πατέρα στο παιδί της άγαμης

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συναισθηματική απώλεια	46	38,3	38,3	38,3
απόρριψη της οικογενείας και των συγγενών	1	,8	,8	39,2
απώλεια πατρικής αναγνώρισης	30	25,0	25,0	64,2
μειονεκτική θέση στον κοινωνικό περίγυρο	3	2,5	2,5	66,7
απώλεια ομαλής ανάπτυξης της προσωπικότητας του	28	23,3	23,3	90,0
τίποτε από τα πιο πάνω	12	10,0	10,0	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Είναι αρχική επιλογή μιας γυναίκας να γίνει άγαμη μητέρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ναι	18	15,0	15,0	15,0
	όχι	102	85,0	85,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η άγαμη μητέρα έχει αρκετούς φίλους

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ναι	16	13,3	13,3	13,3
	όχι	104	86,7	86,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Εξηγήσεις από την άγαμη προς το παιδί για την οικογενειακή κατάσταση τους

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ναι	111	92,5	93,3	93,3
	όχι	8	6,7	6,7	100,0
	Total	119	99,2	100,0	
Missing	System	1	,8		
Total		120	100,0		

Άγαμη μητέρα και ο πατέρας πρέπει να διατηρούν σχέσεις

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	102	85,0	85,0	85,0
	Όχι	18	15,0	15,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Πατέρας πρέπει να βοηθά στην ανατροφή του παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	116	96,7	96,7	96,7
	Όχι	4	3,3	3,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Πατέρας δίνει οικονομική στήριξη στην άγαμη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	116	96,7	96,7	96,7
	Όχι	4	3,3	3,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Σχολείο πρέπει να έχει ανεκτική στάση προς τυχόν άσχημη συμπεριφορά του παιδιού της άγαμης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ναι	70	58,3	58,3	58,3
	όχι	50	41,7	41,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η σχέση της άγαμης και του παιδιού είναι στενή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,8	,8	,8
	Λίγο	3	2,5	2,5	3,3
	Αρκετά	16	13,3	13,3	16,7
	Πολύ	37	30,8	30,8	47,5
	Παρά πολύ	63	52,5	52,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το εισόδημα της άγαμης μπορεί να είναι επαρκές και να διαθέτει παράλληλα χρόνο με το παιδί της

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	καθόλου	14	11,7	11,7	11,7
	Λίγο	39	32,5	32,5	44,2
	αρκετά	28	23,3	23,3	67,5
	πολύ	17	14,2	14,2	81,7
	παρά πολύ	22	18,3	18,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Οικογένεια είναι στήριγμα για την άγαμη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	καθόλου	1	,8	,8	,8
	λίγο	3	2,5	2,5	3,3
	αρκετά	25	20,8	20,8	24,2
	πολύ	32	26,7	26,7	50,8
	παρα πολύ	59	49,2	49,2	100,0
	Total		120	100,0	100,0

Το παιδί της άγαμης αντιμετωπίζει προβλήματα στην σχολική κοινότητα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	20	16,7	16,7	16,7
	Λίγο	43	35,8	35,8	52,5
	Αρκετά	39	32,5	32,5	85,0
	Πολύ	8	6,7	6,7	91,7
	παρα πολύ	10	8,3	8,3	100,0
	Total		120	100,0	100,0

Η πατρική φιγούρα μπορεί να αναπληρωθεί

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	καθόλου	14	11,7	11,7	11,7
	Λίγο	30	25,0	25,0	36,7
	Αρκετά	45	37,5	37,5	74,2
	Πολύ	21	17,5	17,5	91,7
	παρα πολύ	10	8,3	8,3	100,0
	Total		120	100,0	100,0

Η άγαμη αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	καθόλου	83	69,2	69,2	69,2
	Λίγο	17	14,2	14,2	83,3
	Αρκετά	14	11,7	11,7	95,0
	Πολύ	5	4,2	4,2	99,2
	παρα πολύ	1	,8	,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Γ' Ενότητα: Στάσεις-Απόψεις για την απόκτηση παιδιού εκτός γάμου

Προσωπική ολοκλήρωση και ευτυχία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	δημιουργία οικογένειας	48	40,0	40,0	40,0
	συνύπαρξη με το σωστό σύντροφο	36	30,0	30,0	70,0
	επαγγελματική σταδιοδρομία	25	20,8	20,8	90,8
	Σπουδές	7	5,8	5,8	96,7
	ελεύθερες σχέσεις	4	3,3	3,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Οι νέοι γνωρίζουν και χρησιμοποιούν τις μεθόδους αντισύλληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	85	70,8	70,8	70,8
	Όχι	35	29,2	29,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Ο γάμος είναι απαραίτητος για την απόκτηση παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	28	23,3	23,3	23,3
	Όχι	92	76,7	76,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η γυναίκα θα αποκτή όλο και πιο αξιόλογη θέση στην κοινωνία με το πέρασμα των ετών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	104	86,7	86,7	86,7
	Όχι	16	13,3	13,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς το πατρικό πρότυπο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	72	60,0	60,0	60,0
	Όχι	48	40,0	40,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Σημερινά οικογενειακά μοντέλα έχουν χάσει τις αξίες και τα ιδανικά της παραδοσιακής οικογένειας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	καθόλου	8	6,7	6,7	6,7
	Λίγο	23	19,2	19,2	25,8
	Αρκετά	41	34,2	34,2	60,0
	Πολύ	25	20,8	20,8	80,8
	παρα πολύ	23	19,2	19,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Πορτραίτο ιδανικής μητέρας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
στοργική	13	10,8	10,8	10,8
αγαπά και φροντίζει τα παιδιά της	83	69,2	69,2	80,0
εργατική	3	2,5	2,5	82,5
Νοικοκυρά	1	,8	,8	83,3
Να μεγαλώνει τα παιδιά μαζί με τον πατέρα τους	19	15,8	15,8	99,2
Άλλο	1	,8	,8	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Πορτραίτο ιδανικού πατέρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	στοργικός	32	26,7	26,7	26,7
	προστατευτικός	37	30,8	30,8	57,5
	εργατικός	13	10,8	10,8	68,3
	τίμιος	9	7,5	7,5	75,8
	σοβαρός	7	5,8	5,8	81,7
	με κατανόηση	14	11,7	11,7	93,3
	Άλλο	8	6,7	6,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ιδέα να γίνεις άγαμος γονέας τι συναισθήματα θα έχεις

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Φόβος	26	21,7	21,7	21,7
	Ανασφάλεια	49	40,8	40,8	62,5
	Ντροπή	8	6,7	6,7	69,2
	Θάρρος	24	20,0	20,0	89,2
	Αγάπη	10	8,3	8,3	97,5
	Ασφάλεια	3	2,5	2,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Εάν κάποιο μέλος της οικογένειας σας γίνει άγαμη/ος ποια θα ήταν η αντίδραση σας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	απόλυτο δικαίωμα, δεν ενδιαφέρει κανένα	94	78,3	78,3	78,3
	μη φυσιολογικό, το κατακρίνω	5	4,2	4,2	82,5
	δεν εκφράζω γνώμη	21	17,5	17,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Ποιοι λόγοι θα σας απέτρεπαν να πάρετε την απόφαση να γίνετε άγαμος/η

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
θρησκευτικές πεποιθήσεις	6	5,0	5,0	5,0
οικογενειακό περιβάλλον	46	38,3	38,3	43,3
κοινωνικό περιβάλλον	18	15,0	15,0	58,3
φιλικό περιβάλλον	2	1,7	1,7	60,0
επαγγελματική σταδιοδρομία	24	20,0	20,0	80,0
κανένας λόγος	14	11,7	11,7	91,7
οικονομικοί λόγοι	10	8,3	8,3	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Αντίδραση της οικογένειάς σας στο να γίνετε άγαμος/η γονέας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid με θυμό	28	23,3	23,3	23,3
απορρίπτοντας σας	9	7,5	7,5	30,8
με ψυχολογική/οικονομική στήριξη	75	62,5	62,5	93,3
με αδιαφορία	4	3,3	3,3	96,7
δεν γνωρίζω	4	3,3	3,3	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Δ' Ενότητα: Γνώση για κρατική στήριξη

Η Οικονομική βοήθεια προς άγαμη μητέρα είναι επαρκής

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid δεν γνωρίζω	27	22,5	22,5	22,5
Καθόλου	38	31,7	31,7	54,2
Λίγο	51	42,5	42,5	96,7
Πολύ	2	1,7	1,7	98,3
παρα πολύ	2	1,7	1,7	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Ψυχολογική στήριξη προς άγαμη μητέρα είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	δεν γνωρίζω	22	18,3	18,3	18,3
	καθόλου	44	36,7	36,7	55,0
	λίγο	46	38,3	38,3	93,3
	πολύ	7	5,8	5,8	99,2
	παρα πολύ	1	,8	,8	100,0
	Total		120	100,0	100,0

Υπηρεσίες προς την άγαμη μητέρα είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	δεν γνωρίζω	32	26,7	26,7	26,7
	Καθόλου	31	25,8	25,8	52,5
	Λίγο	52	43,3	43,3	95,8
	Πολύ	3	2,5	2,5	98,3
	παρα πολύ	2	1,7	1,7	100,0
	Total		120	100,0	100,0

Οικονομική βοήθεια προς το παιδί της άγαμης είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	δεν γνωρίζω	44	36,7	36,7	36,7
	Καθόλου	29	24,2	24,2	60,8
	Λίγο	43	35,8	35,8	96,7
	Πολύ	2	1,7	1,7	98,3
	παρα πολύ	2	1,7	1,7	100,0
	Total		120	100,0	100,0

Ψυχολογική στήριξη προς το παιδί της άγαμης είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	δεν γνωρίζω	35	29,2	29,2	29,2
	Καθόλου	33	27,5	27,5	56,7
	Λίγο	44	36,7	36,7	93,3
	Πολύ	7	5,8	5,8	99,2
	παρα πολύ	1	,8	,8	100,0
	Total		120	100,0	100,0

Υπηρεσίες προς το παιδί της άγαμης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	δεν γνωρίζω	45	37,5	37,5	37,5
	Καθόλου	24	20,0	20,0	57,5
	Λίγο	42	35,0	35,0	92,5
	Πολύ	6	5,0	5,0	97,5
	παρα πολύ	3	2,5	2,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η άγαμη χρειάζεται συμβουλευτική βοήθεια

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	7	5,8	5,8	5,8
	Λίγο	27	22,5	22,5	28,3
	Αρκετά	42	35,0	35,0	63,3
	Πολύ	24	20,0	20,0	83,3
	Παρά πολύ	20	16,7	16,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Πρέπει οι άγαμες να έχουν οικονομική βοήθεια απ' το κράτος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	5,0	5,0	5,0
	Λίγο	4	3,3	3,3	8,3
	Αρκετά	15	12,5	12,5	20,8
	Πολύ	33	27,5	27,5	48,3
	παρα πολύ	62	51,7	51,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Οι υπηρεσίες προς την άγαμη και το παιδί πρέπει να αποτελούν κυβερνητική πολιτική

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	5,0	5,0	5,0
	Λίγο	11	9,2	9,2	14,2
	Αρκετά	25	20,8	20,8	35,0
	Πολύ	28	23,3	23,3	58,3
	Παρά πολύ	50	41,7	41,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Ομαδοποίηση

Ομάδες ηλικίας των φοιτητών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18<=20	31	25,8	25,8	25,8
	21<=23	57	47,5	47,5	73,3
	24<=25	32	26,7	26,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Εξάμηνο σπουδών των φοιτητών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	A'-Δ' Εξάμηνο	44	36,7	36,7	36,7
	E'-Z' Εξάμηνο	24	20,0	20,0	56,7
	Πτυχία	52	43,3	43,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Αντιμετώπιση άγαμης μητέρας από το κοινωνικό σύνολο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρνητική .Στάση	65	54,2	54,2	54,2
	Θετική .Στάση	27	22,5	22,5	76,7
	Ουδέτερη .Στάση	28	23,3	23,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Πως νιώθει η άγαμη μητέρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρνητικά Συναισθήματα	61	50,8	50,8	50,8
	Θετικά .Συναισθήματα	59	49,2	49,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Χαρακτηρισμός άγαμης μητέρας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρνητική .Στάση	15	12,5	12,5	12,5
	Θετική .Στάση	105	87,5	87,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Χαρακτηρισμός παιδιών εκτός γάμου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρνητική Στάση	37	30,8	30,8	30,8
	Θετική Στάση	83	69,2	69,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Αντίδραση της οικογένειας προς το να γίνει ένα μέλος άγαμος γονέας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρνητική αντίδρασή	41	34,2	34,2	34,2
	Δεν γνωρίζουν	4	3,3	3,3	37,5
	Οικονομική/ Ψυχολογική	75	62,5	62,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η άγαμη μητέρα αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	14	11,7	11,7	11,7
	Καθόλου	100	83,3	83,3	95,0
	Πολύ/Πάρα πολύ	6	5,0	5,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η πατρική φιγούρα αναπληρώνεται με άλλο αντρικό πρότυπο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	45	37,5	37,5	37,5
	Καθόλου	44	36,7	36,7	74,2
	Πολύ/Πάρα πολύ	31	25,8	25,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Πρέπει να ασκείται Κυβερνητική Πολιτική προς την άγαμη μητέρα και το παιδί της

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	25	20,8	20,8	20,8
	Καθόλου	17	14,2	14,2	35,0
	Πολύ/Πάρα πολύ	78	65,0	65,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Οι άγαμες μητέρες πρέπει να παίρνουν οικονομική βοήθεια

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	15	12,5	12,5	12,5
	Καθόλου	10	8,3	8,3	20,8
	Πολύ/Πάρα πολύ	95	79,2	79,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Οι αξίες και τα ιδανικά της παραδοσιακής οικογένειας έχουν χαθεί

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	41	34,2	34,2	34,2
	Καθόλου	31	25,8	25,8	60,0
	Πολύ/Πάρα πολύ	48	40,0	40,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	25	20,8	20,8	20,8
	Καθόλου	4	3,3	3,3	24,2
	Πολύ/Πάρα πολύ	91	75,8	75,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η άγαμη μητέρα μπορεί να έχει εισόδημα και να διαθέτει χρόνο εξίσου στο παιδί της

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	28	23,3	23,3	23,3
	Καθόλου	53	44,2	44,2	67,5
	Πολύ/Πάρα πολύ	39	32,5	32,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Πολύ στενή σχέση άγαμης μητέρας-παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	16	13,3	13,3	13,3
	Καθόλου	4	3,3	3,3	16,7
	Πολύ/Πάρα πολύ	100	83,3	83,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Απαραίτητη η συμβουλευτική στήριξη προς την άγαμη μητέρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	42	35,0	35,0	35,0
	Καθόλου/	34	28,3	28,3	63,3
	Πολύ/Πάρα πολύ	44	36,7	36,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το παιδί της άγαμης αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	39	32,5	32,5	32,5
	Καθόλου	63	52,5	52,5	85,0
	Πολύ/Πάρα πολύ	18	15,0	15,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Περιγραφή μέλλοντος παιδιού εκτός γάμου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρνητικοί Χαρακτηρισμοί	55	45,8	45,8	45,8
	Θετικοί Χαρακτηρισμοί	65	54,2	54,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Η απουσία του πατέρα και η σημασία της προς το παιδί

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Απόρριψη	4	3,3	3,3	3,3
	Απουσία	28	23,3	23,3	26,7
	Απώλεια	30	25,0	25,0	51,7
	Συναισθηματική απώλεια	46	38,3	38,3	90,0
	Τίποτα από τα παραπάνω	12	10,0	10,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Συναισθήματα των νέων με τη σκέψη να μεγαλώνουν μόνοι ένα παιδί

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρνητικά Συναισθήματα	75	62,5	62,5	62,5
	Θετικά Συναισθήματα	37	30,8	30,8	93,3
	Οίκτος	8	6,7	6,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Οικονομική βοήθεια προς την άγαμη μητέρα από τις Υπηρεσίες είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν γνωρίζουν	27	22,5	22,5	22,5
	Καθόλου	89	74,2	74,2	96,7
	Πολύ-Πάρα πολύ	4	3,3	3,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Ψυχολογική στήριξη της άγαμης μητέρας από τις Υπηρεσίες είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν γνωρίζουν	22	18,3	18,3	18,3
	Καθόλου	90	75,0	75,0	93,3
	Πολύ-Πάρα πολύ	8	6,7	6,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Κατά πόσο οι Υπηρεσίες προς την άγαμη μητέρα είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν γνωρίζουν	32	26,7	26,7	26,7
	Καθόλου	83	69,2	69,2	95,8
	Πολύ-Πάρα πολύ	5	4,2	4,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Οικονομική Βοήθεια προς το παιδί της άγαμης μητέρας από τις Υπηρεσίες είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν γνωρίζουν	44	36,7	36,7	36,7
	Καθόλου	72	60,0	60,0	96,7
	Πολύ-Πάρα	4	3,3	3,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Ψυχολογική στήριξη του παιδιού από τις Υπηρεσίες είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν γνωρίζουν	35	29,2	29,2	29,2
	Καθόλου	77	64,2	64,2	93,3
	Πολύ-Πάρα πολύ	8	6,7	6,7	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Κατά πόσο οι Υπηρεσίες προς το παιδί είναι επαρκής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν γνωρίζουν	45	37,5	37,5	37,5
	Καθόλου	66	55,0	55,0	92,5
	Πολύ-Πάρα πολύ	9	7,5	7,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Λόγοι αποφυγής της απόφασης να γίνουν οι νέοι άγαμοι

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Επαγγελματική σταδιοδρομία	34	28,3	28,3	28,3
	Θρησκευτικοί λόγοι	6	5,0	5,0	33,3
	Κανένας	14	11,7	11,7	45,0
	Κοινωνία/Φίλοι	20	16,7	16,7	61,7
	Οικογένεια	46	38,3	38,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Κατά πόσο πιστεύουν οι νέοι ότι οι αξίες και τα ιδανικά της παραδοσιακής οικογένειας έχουν χαθεί

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά-Πολύ	89	74,2	74,2	74,2
	Καθόλου	31	25,8	25,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Κατά πόσο πιστεύουν οι νέοι ότι το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά-Πολύ	57	47,5	47,5	47,5
	Καθόλου	63	52,5	52,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Κατά πόσο πιστεύουν οι νέοι ότι η άγαμη μητέρα χρειάζεται συμβουλευτική στήριξη από επαγγελματία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά-Πολύ	86	71,7	71,7	71,7
	Καθόλου	34	28,3	28,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Συγκριτικοί πίνακες

Συσχετίσεις των στάσεων & απόψεων των φοιτητών με το είδος της σχολής που φοιτούν

Πίνακας 1. Σχολή * Η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα

			Η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα			Total
			Αρκετά	καθόλου/λίγο	πολύ/πάρα πολύ	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	18	1	41	60
		% within Σχολή	30,0%	1,7%	68,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	7	3	50	60
		% within Σχολή	11,7%	5,0%	83,3%	100,0%
Total		Count	25	4	91	120
		% within Σχολή	20,8%	3,3%	75,8%	100,0%

P= 0,035 df = 2

Στον πίνακα 1 παρατηρείται ότι το 68,3% της ΣΕΥΠ και το 83% της ΣΤΕΦ συμφωνούν ότι η οικογένεια είναι βασικό στήριγμα για την άγαμη μητέρα πολύ και παρά πολύ.

Πίνακας 2. Σχολή * Απαραίτητη η συμβουλευτική στήριξη προς την άγαμη μητέρα

			Απαραίτητη η συμβουλευτική στήριξη προς την άγαμη μητέρα			Total
			αρκετά	καθόλου/λίγο	πολύ/πάρα πολύ	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	16	14	30	60
		% within Σχολή	26,7%	23,3%	50,0%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	26	20	14	60
		% within Σχολή	43,3%	33,3%	23,3%	100,0%
Total		Count	42	34	44	120
		% within Σχολή	35,0%	28,3%	36,7%	100,0%

P = 0,01 df = 2

Στον πίνακα 2 παρατηρείται ότι το 50% της ΣΕΥΠ πιστεύει ότι είναι απαραίτητη η συμβουλευτική στήριξη προς την άγαμη μητέρα πολύ και πάρα πολύ ενώ στην ΣΤΕΦ το 43% πιστεύει αρκετά.

Πίνακας 3. Σχολή * Κατά πόσο πιστεύουν οι νέοι ότι το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο

			Κατά πόσο πιστεύουν οι νέοι ότι το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο		Total
			Αρκετά- Πολύ-Πάρα πολύ	Καθόλου/Λίγο	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	34	26	60
		% within Σχολή	56,7%	43,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	23	37	60
		% within Σχολή	38,3%	61,7%	100,0%
Total		Count	57	63	120
		% within Σχολή	47,5%	52,5%	100,0%

P = 0,04   df = 1

Στον Πίνακα 3 παρατηρείται μια αντίθεση ανάμεσα στις σχολές ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ στην πρόταση αν το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο. Το 56,7% της ΣΕΥΠ απαντά Αρκετά-Πολύ-Πάρα Πολύ ενώ το 61,7% της ΣΤΕΦ απαντά Καθόλου-Λίγο.

Πίνακας 4. Σχολή * Περιγραφή μέλλοντος παιδιού εκτός γάμου

			Περιγραφή μέλλοντος παιδιού εκτός γάμου		Total
			Αρνητικό Χαρακτηρισμό	Θετικό Χαρακτηρισμό	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	22	38	60
		% within Σχολή	36,7%	63,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	33	27	60
		% within Σχολή	55,0%	45,0%	100,0%
Total		Count	55	65	120
		% within Σχολή	45,8%	54,2%	100,0%

P = 0,04   df = 1

Στον Πίνακα 4 παρατηρείται ότι στην ερώτηση «Πως θα περιγράφατε το μέλλον του παιδιού εκτός γάμου» στην σχολή ΣΕΥΠ δόθηκαν θετικοί χαρακτηρισμοί κατά 63,3% ενώ στην σχολή ΣΤΕΦ δόθηκαν αρνητικοί χαρακτηρισμοί κατά 55%.

Πίνακας 5. Σχολή * Οικονομική βοήθεια προς την άγαμη μητέρα

			Οικονομική βοήθεια προς την άγαμη μητέρα			Total
			Δεν γνωρίζω	Καθόλου-Λίγο	Πολύ-Πάρα Πολύ	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	7	51	2	60
		% within Σχολή	11,7%	85,0%	3,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	20	38	2	60
		% within Σχολή	33,3%	63,3%	3,3%	100,0%
Total		Count	27	89	4	120
		% within Σχολή	22,5%	74,2%	3,3%	100,0%

P = 0,017 df =2

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα στην ερώτηση «Πιστεύετε ότι η οικονομική βοήθεια από την κοινωνική πρόνοια προς την άγαμη μητέρα είναι επαρκής;» και οι δύο σχολές συμφωνούν ότι δεν είναι Καθόλου-Λίγο επαρκή. Με τα ποσοστά 85% στην ΣΕΥΠ και 63,3% στην ΣΤΕΦ.

Πίνακας 6. Σχολή * Υπηρεσίες προς την άγαμη μητέρα

			Υπηρεσίες προς την άγαμη μητέρα			Total
			Δεν γνωρίζω	Καθόλου-Λίγο	Πολύ-Πάρα Πολύ	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	11	48	1	60
		% within Σχολή	18,3%	80,0%	1,7%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	21	35	4	60
		% within Σχολή	35,0%	58,3%	6,7%	100,0%
Total		Count	32	83	5	120
		% within Σχολή	26,7%	69,2%	4,2%	100,0%

P = 0,03 df =2

Στον πίνακα 6 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα στην ερώτηση «Πιστεύεται ότι η υπηρεσίες από την κοινωνική πρόνοια προς την άγαμη μητέρα είναι επαρκής;» και οι δύο σχολές συμφωνούν ότι είναι Καθόλου-Λίγο επαρκή. Με τα ποσοστά 80% στην ΣΕΥΠ και 58,3% στην ΣΤΕΦ.

Πίνακας 7. Σχολή * Οικονομική Βοήθεια προς το παιδί της άγαμης μητέρας

			Οικονομική Βοήθεια προς το παιδί της άγαμης μητέρας			Total
			Δεν γνωρίζω	Καθόλου-Λίγο	Πολύ-Πάρα Πολύ	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	14	44	2	60
		% within Σχολή	23,3%	73,3%	3,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	30	28	2	60
		% within Σχολή	50,0%	46,7%	3,3%	100,0%
Total		Count	44	72	4	120
		% within Σχολή	36,7%	60,0%	3,3%	100,0%

P = 0,009 df =2

Στον Πίνακα 7 παρατηρείται ότι η στάση των φοιτητών ΣΕΥΠ και ΣΤΕΦ διαφέρει. Το 73,3% των φοιτητών της ΣΕΥΠ πιστεύει ότι η οικονομική βοήθεια προς το παιδί της άγαμης μητέρας είναι από καθόλου έως λίγη. Ενώ το 50% των φοιτητών της σχολής ΣΤΕΦ δεν γνωρίζει.

Πίνακας 8. Σχολή* Η άγαμη μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς το πατρικό πρότυπο

			Η άγαμη μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς το πατρικό πρότυπο		Total
			Ναι	Όχι	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	45	15	60
		% within Σχολή	75,0%	25,0%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	27	33	60
		% within Σχολή	45,0%	55,0%	100,0%
Total		Count	72	48	120
		% within Σχολή	60,0%	40,0%	100,0%

P= 0,001 df =1

Στον Πίνακα 8 παρατηρείται μια αντίθεση απόψεων στις δύο σχολές. Το 75% των φοιτητών της ΣΕΥΠ λέει ότι η άγαμη μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς πατρικό πρότυπο ενώ η άποψη των φοιτητών της ΣΤΕΦ είναι αντίθετη με το ποσοστό 55%.

Πίνακας 9. Σχολή * Φίλοι και άγαμη μητέρα

			Φίλοι και άγαμη μητέρα		Total
			Ναι	Όχι	
Σχολή	ΣΕΥΠ	Count	4	56	60
		% within Σχολή	6,7%	93,3%	100,0%
	ΣΤΕΦ	Count	12	48	60
		% within Σχολή	20,0%	80,0%	100,0%
Total		Count	16	104	120
		% within Σχολή	13,3%	86,7%	100,0%

P= 0,032 df =1

Στον Πίνακα 9 παρατηρείται ότι και οι δύο σχολές δίνουν μια ομόφωνη, αρνητική απάντηση στο θέμα η άγαμη μητέρα δεν έχει πολλούς φίλους. Με τα ποσοστά 93,3% για την σχολή ΣΕΥΠ και 80% για την σχολή ΣΤΕΦ.

Συσχετίσεις των στάσεων & απόψεων των φοιτητών με την ηλικία

Πίνακας 10. Ηλικία * Το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στην σχολική κοινότητα

			Το παιδί της άγαμης αντιμετωπίζει προβλήματα στην σχολική κοινότητα					Total
			καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	παρά πολύ	
Ηλικία	18,00	Count	3	2	1	0	1	7
		% within Ηλικία	42,9%	28,6%	14,3%	,0%	14,3%	100,0%
	19,00	Count	3	1	5	0	0	9
		% within Ηλικία	33,3%	11,1%	55,6%	,0%	,0%	100,0%
	20,00	Count	0	3	4	5	3	15
		% within Ηλικία	,0%	20,0%	26,7%	33,3%	20,0%	100,0%
	21,00	Count	4	6	6	0	2	18
		% within Ηλικία	22,2%	33,3%	33,3%	,0%	11,1%	100,0%
	22,00	Count	5	9	8	1	2	25
		% within Ηλικία	20,0%	36,0%	32,0%	4,0%	8,0%	100,0%
	23,00	Count	1	5	7	1	0	14
		% within Ηλικία	7,1%	35,7%	50,0%	7,1%	,0%	100,0%
	24,00	Count	2	8	3	1	1	15
		% within Ηλικία	13,3%	53,3%	20,0%	6,7%	6,7%	100,0%
	25,00	Count	2	9	5	0	1	17
		% within Ηλικία	11,8%	52,9%	29,4%	,0%	5,9%	100,0%
Total		Count	20	43	39	8	10	120
		% within Ηλικία	16,7%	35,8%	32,5%	6,7%	8,3%	100,0%

P = 0,035 df= 28

Στον Πίνακα 10 παρατηρείται ότι τα άτομα των ηλικιών 22, 24, 25 πιστεύουν ότι το παιδί της άγαμης μητέρας αντιμετωπίζει προβλήματα στο σχολείο «Λίγο» με τα ποσοστά 36%, 53,3% και 52,9%. Οι ηλικίες 19 και 23 πιστεύουν ότι το παιδί της άγαμης αντιμετωπίζει «Αρκετά» προβλήματα στην σχολική κοινότητα. Στην ηλικία 21 χρόνια παρατηρείτε το ίδιο ποσοστό 33,3% σε δύο απαντήσεις «Λίγο-Αρκετά». Η πλειοψηφία αυτών που είναι 18 ετών απαντά ότι δεν αντιμετωπίζει «Καθόλου» προβλήματα με ποσοστό 42,9%. Με ποσοστό 33,3% τα άτομα που έχουν ηλικία 20 απαντούν ότι τα παιδιά αντιμετωπίζουν προβλήματα «Πολύ».

Πίνακας 11. Ηλικία * Ψυχολογική στήριξη προς το παιδί της άγαμης

			Ψυχολογική στήριξη προς το παιδί της άγαμης					Total
			δεν γνωρίζω	καθόλου	λίγο	πολύ	παρά πολύ	
Ηλικίες	18<=20	Count	4	10	14	2	1	31
		% within ηλικίας	12,9%	32,3%	45,2%	6,5%	3,2%	100,0%
	21<=23	Count	18	11	23	5	0	57
		% within ηλικίας	31,6%	19,3%	40,4%	8,8%	,0%	100,0%
	24<=25	Count	13	12	7	0	0	32
		% within ηλικίας	40,6%	37,5%	21,9%	,0%	,0%	100,0%
Total		Count	35	33	44	7	1	120
		% within ηλικίας	29,2%	27,5%	36,7%	5,8%	,8%	100,0%

P=0,05 df=8

Στον Πίνακα 11 παρατηρείται ότι δύο ομάδες ηλικιών, που είναι $18 \leq 20$ και $21 \leq 23$, πιστεύουν ότι η κοινωνική πρόνοια προσφέρει Λίγη ψυχολογική στήριξη προς το παιδί της άγαμης μητέρας, με τα ποσοστά 45,2% και 40,4% ανάλογα. Η ηλικιακή ομάδα $24 \leq 25$ δεν γνωρίζει για κάποια κοινωνική πρόνοια προς τη ψυχολογική στήριξη του παιδιού της άγαμης μητέρας.

Πίνακας 12. Ηλικία * Λόγοι αποφυγής της απόφασης να γίνουν οι νέοι άγαμοι

			Λόγοι αποφυγής της απόφασης να γίνουν οι νέοι άγαμοι					Total
			Επαγγελματική σταδιοδρομία	Θρησκευτικοί Λόγοι	Κανένας	Κοινωνικό/Φιλικό περιβάλλον	Οικογενειακό περιβάλλον	
Ηλικίες	$18 \leq 20$	Count	7	1	2	4	17	31
		% within ηλικίας	22,6%	3,2%	6,5%	12,9%	54,8%	100,0%
	$21 \leq 23$	Count	15	3	7	7	25	57
		% within ηλικίας	26,3%	5,3%	12,3%	12,3%	43,9%	100,0%
	$24 \leq 25$	Count	12	2	5	9	4	32
		% within ηλικίας	37,5%	6,3%	15,6%	28,1%	12,5%	100,0%
Total		Count	34	6	14	20	46	120
		% within ηλικίας	28,3%	5,0%	11,7%	16,7%	38,3%	100,0%

P=0,05 df=8

Στον Πίνακα 12 παρατηρείται ότι το οικογενειακό περιβάλλον θα ήταν λόγος αποφυγής στο να γίνουν οι νέοι άγαμοι γονείς κατά 54,8% στις ηλικίες $18 \leq 20$ και με ποσοστό 43,9% στις ηλικίες $21 \leq 23$. Στην ηλικιακή ομάδα $24 \leq 25$ ο λόγος αποφυγής είναι η επαγγελματική σταδιοδρομία με ποσοστό 37,5%.

Συσχετίσεις των στάσεων & απόψεων των φοιτητών με το φύλο

Πίνακας 13. Φύλο * Προσωπική ολοκλήρωση και ευτυχία

			Προσωπική ολοκλήρωση και ευτυχία					Total
			δημιουργία οικογένειας	συνύπαρξη με το σωστό σύντροφο	επαγγελματική σταδιοδρομία	σπουδές	ελεύθερες σχέσεις	
Φύλο	Γυναίκα	Count	28	27	9	4	0	68
		% within Φύλο	41,2%	39,7%	13,2%	5,9%	,0%	100,0%
	Άντρας	Count	20	9	16	3	4	52
		% within Φύλο	38,5%	17,3%	30,8%	5,8%	7,7%	100,0%
Total		Count	48	36	25	7	4	120
		% within Φύλο	40,0%	30,0%	20,8%	5,8%	3,3%	100,0%

P=0,006 df=4

Στον Πίνακα 13 στην ερώτηση « Τι είναι το πιο σημαντικό για την προσωπική σας ολοκλήρωση και ευτυχία» παρατηρείται ότι το ποσοστό των γυναικών 41,2% και το ποσοστό των ανδρών 38,5% συμφωνούν ότι είναι «η δημιουργία οικογένειας». Όμως φαίνεται να υποστηρίζουν πιο πολύ την απάντηση «συνύπαρξη με το σωστό σύντροφο» οι γυναίκες με ποσοστό 39,7% σε σχέση με τους άνδρες που αναλογούν το 17,3%. Επίσης την απάντηση «η επαγγελματική σταδιοδρομία» περισσότερο την υποστηρίζουν οι άνδρες με ποσοστό 30,8% σε σχέση με τις γυναίκες στο 13,2%.

Πίνακας 14. Φύλο * Αντιμετώπιση προς την άγαμη μητέρα

			Αντιμετώπιση προς την άγαμη μητέρα							Total	
			με περιφρόνηση	με καχυποψία	με λύπηση	με αδιαφορία	με κατανόηση	με σεβασμό	με θαυμασμό		με ουδέτερη στάση
Φύλο	Γυναίκα	Count	12	12	5	10	3	2	10	14	68
		% within Φύλο	17,6%	17,6%	7,4%	14,7%	4,4%	2,9%	14,7%	20,6%	
	Άντρας	Count	8	14	1	3	8	3	1	14	52
		% within Φύλο	15,4%	26,9%	1,9%	5,8%	15,4%	5,8%	1,9%	26,9%	
Total		Count	20	26	6	13	11	5	11	28	120
		% within Φύλο	16,7%	21,7%	5,0%	10,8%	9,2%	4,2%	9,2%	23,3%	100,0%

P=0,032 df=7

Στην ερώτηση «Πως πιστεύεται ότι αντιμετωπίζεται μία ανύπαντρη μητέρα στις μέρες μας» παρατηρείται ότι και οι γυναίκες αλλά και οι άνδρες στο σύνολο με μεγαλύτερο ποσοστό 23,3% να απαντούν ότι αντιμετωπίζεται με «ουδέτερη στάση». Αντιθέτως διαφορά υπάρχει στην απάντηση «με θαυμασμό» όπου το ποσοστό των γυναικών είναι μεγαλύτερο 14,7% και οι άνδρες μόλις 1,9%.

Πίνακας 15. Φύλο * Χαρακτηρισμός άγαμης μητέρας

			Χαρακτηρισμός άγαμης μητέρας		Total
			Αρνητική Στάση	Θετική Στάση	
Φύλο	Γυναίκα	Count	4	64	68
		% within Φύλο	5,9%	94,1%	
	Άντρας	Count	11	41	52
		% within Φύλο	21,2%	78,8%	
Total		Count	15	105	120
		% within Φύλο	12,5%	87,5%	100,0%

P=0,012 df=1

Στην ερώτηση «Εάν επιχειρήσετε να σκεφτείτε για τις άγαμες μητέρες, πως θα τις χαρακτηρίζατε» παρατηρείται ότι και τα δύο φύλα την χαρακτηρίζουν με θετική στάση, όπου στις απαντήσεις τους συγκεκριμένα περιλαμβάνονταν οι χαρακτηρισμοί «δυναμικές»,

«ηρωίδες», «υπεύθυνες». Όμως ένα μικρό ποσοστό των ανδρών 21,2% τις χαρακτηρίζει με αρνητική στάση («αβοήθητες», «ανεύθυνες», «άτυχες»).

Πίνακας 16. Φύλο * Θέση της γυναίκας στην κοινωνία

			Θέση της γυναίκας στην κοινωνία		Total
			Ναι	Όχι	
Φύλο	Γυναίκα	Count	63	5	68
		% within Φύλο	92,6%	7,4%	100,0%
	Άντρας	Count	41	11	52
		% within Φύλο	78,8%	21,2%	100,0%
Total		Count	104	16	120
		% within Φύλο	86,7%	13,3%	100,0%

P=0,028 df=1

Στην ερώτηση «Αν η γυναίκα με το πέρασμα των ετών θα αποκτά όλο και πιο αξιόλογη θέση στην κοινωνία» απαντήθηκε με ποσοστό των γυναικών 92,6% «ναι» και ένα μικρό ποσοστό ανδρών 21,2% απάντησε «όχι».

Πίνακας 17. Φύλο * Η μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς το πατρικό πρότυπο

			Η μητέρα μπορεί να μεγαλώσει το παιδί της χωρίς το πατρικό πρότυπο		Total
			Ναι	Όχι	
Φύλο	Γυναίκα	Count	48	20	68
		% within Φύλο	70,6%	29,4%	100,0%
	Άντρας	Count	24	28	52
		% within Φύλο	46,2%	53,8%	100,0%
Total		Count	72	48	120
		% within Φύλο	60,0%	40,0%	100,0%

P=0,007 df =1

Στην ερώτηση «Αν μία μητέρα μπορεί να αναθρέψει το παιδί της σωστά χωρίς το πατρικό πρότυπο» οι γυναίκες με ποσοστό 70,6% απάντησαν «ναι» αντίθετα οι άντρες με ποσοστό 53,8% απάντησαν «όχι».

Πίνακας 18. Φύλο * Μέλος της οικογένειας να γίνει άγαμη μητέρα

			Μέλος της οικογένειας να γίνει άγαμη μητέρα			Total
			απόλυτο δικαίωμα, δεν ενδιαφέρει κανένα	μη φυσιολογικό, το κατακρίνω	δεν εκφράζω γνώμη	
Φύλο	Γυναίκα	Count	59	2	7	68
		% within Φύλο	86,8%	2,9%	10,3%	100,0%
	Άντρας	Count	35	3	14	52
		% within Φύλο	67,3%	5,8%	26,9%	100,0%
Total		Count	94	5	21	120
		% within Φύλο	78,3%	4,2%	17,5%	100,0%

P=0,036 df =2

Στην ερώτηση «Πως θα αντιδρούσατε αν μία γυναίκα μέλος της οικογένειάς σας, έπαιρνε την απόφαση να γίνει άγαμη μητέρα», οι γυναίκες με ποσοστό 86,8% και οι άνδρες με 67,3% απαντούν «είναι απόλυτο δικαίωμά της και δεν ενδιαφέρει κανέναν» καθώς επίσης οι άνδρες με ποσοστό 26,9% απαντούν «δεν εκφράζω γνώμη».

Πίνακας 19. Φύλο * Πρέπει οι άγαμες μητέρες να παίρνουν οικον. βοήθεια απ' το κράτος

			Πρέπει οι άγαμες μητέρες να παίρνουν οικονομική βοήθεια απ' το κράτος					Total
			καθόλου	λίγο	Αρκετά	πολυ	παρα πολυ	
Φύλο	Γυναίκα	Count	1	2	6	16	43	68
		% within Φύλο	1,5%	2,9%	8,8%	23,5%	63,2%	100,0%
	Άντρας	Count	5	2	9	17	19	52
		% within Φύλο	9,6%	3,8%	17,3%	32,7%	36,5%	100,0%
Total		Count	6	4	15	33	62	120
		% within Φύλο	5,0%	3,3%	12,5%	27,5%	51,7%	100,0%

P=0,031 df=4

Στην ερώτηση « Αν είναι σωστό οι άγαμες μητέρες να παίρνουν οικονομική βοήθεια από το κράτος» το 63,2% των γυναικών απάντησε «πάρα πολύ» αντίθετα οι άνδρες είναι το 36,5% με την ίδια απάντηση.

Πίνακας 20. Φύλο * Η άγαμη μητέρα χρειάζεται συμβουλευτική στήριξη από επαγγελματία

			Η άγαμη μητέρα χρειάζεται συμβουλευτική στήριξη από επαγγελματία		Total
			Πάρα πολύ/πολύ/αρκετά	Καθόλου/λίγο	
Φύλο	Γυναίκα	Count	55	13	68
		% within Φύλο	80,9%	19,1%	100,0%
	Άντρας	Count	31	21	52
		% within Φύλο	59,6%	40,4%	100,0%
Total		Count	86	34	120
		% within Φύλο	71,7%	28,3%	100,0%

P=0,010 df= 1

Στην ερώτηση «Αν η άγαμη μητέρα χρειάζεται συμβουλευτική στήριξη από επαγγελματία» απάντησαν με μεγάλο ποσοστό 80,9 % οι γυναίκες «πάρα πολύ/πολύ/αρκετά» όπως και οι άντρες με ποσοστό 59,6%. Σημαντικό είναι και το ποσοστό 40,4% των ανδρών που απάντησαν «καθόλου/ λίγο».